

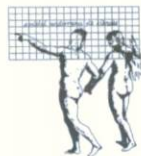

Societat Andorrana de Ciències

El sector primari a Andorra,

El sector primari
a Andorra,
té futur?

Novenes Jornades de la Societat Andorrana de Ciències

Societat Andorrana de Ciències

El sector primari a Andorra,

El sector primari
a Andorra,
té futur?

© Societat Andorrana de Ciències
Primera edició, maig 2004

Amb la col·laboració de:
Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports
Crèdit Andorrà

Realització gràfica: Raül Valls, SL
Impressió: Impremta Principat
ISBN: 99920-1-517-9
DL: AND-262-2004

Índex

- Presentació, per *Jaume Tilló i Torres*5
- Obertura, a càrrec d'*Olga Adellach i Coma*,
ministra d'Agricultura i Medi Ambient7

Ponències

- *Jaume Tilló i Torres: El futur de l'agricultura i la ramaderia com a sector productiu de l'economia andorrana*11
- *Josep Maria Casals i Alís: Del camp a la taula: la seguretat alimentària, una responsabilitat compartida*15
- *Miquel Font i Puigcernal: Necessitats del sector primari i solucions*19
- *Joan Obiols i Puigpinós: El turisme rural, una opció per a Andorra?*21
- *José Antonio Bonet i Lledós: Present i futur del sector forestal a escala europea*27
- *Eva Moré i Palos: Producció de plantes aromàtiques i medicinals en zones de muntanya*37
- *Climent Palmitjavila i Torres: Diferències entre l'agricultura tradicional i l'actual*45
- *Jordi Nicolau i Vila: El sector primari i la conservació de la natura a Andorra*47
- *Albert Casal i Duró: Agricultura a Andorra avui. Una oportunitat en el futur?*51
- *Pere Torres i Montellà: Pagesia i ramaderia: una necessitat vital en el passat i una necessitat per a l'equilibri natural en el present i el futur* ..59
- *Consol Naudí i Baixench: L'agricultura avui a Andorra*61
- *Jordi Palau i Puigvert: La importància del sector primari per al turisme* ..69
- *Ester Vidales i Abadal: Manipulació de codis i altres afers? No, gràcies!* ..75
- *Pep Escolà i Campos: Agricultura de qualitat, per què no a Andorra?* ...87
- *Francesc Casals i Pantebre: El conreu de roses en hivernacle a Andorra* ..91
- *Jaume Sansa i Reñé: Aspectes legals del sector primari*95
- *Joan Reguant i Aleix: El futur cultural del sector primari*105
- *Miquel Pujal i Trullà: El passat, el present i el futur de la pagesia andorrana*111
- *Òscar Ribas i Reig: El futur del sector primari*113

Annex

- Programa117
- Recull de premsa119

Presentació

Bon dia a tothom i, en nom de la Societat Andorrana de Ciències (SAC), us dono la benvinguda a aquestes jornades, de les quals arribem enguany a la novena edició.

Avui som aquí per parlar, entre tots plegats, del futur del sector primari a Andorra; és a dir, del futur de la pagesia. Què ens ha portat a triar aquest tema per a les jornades?

A la SAC, i dins la nostra vessant de divulgació i de tractament de temes que pensem que són d'actualitat, d'interès o que preocupen a Andorra, ens hem fet la següent pregunta: «El sector primari a Andorra, té futur?».

Aquesta pregunta la formulem avui aquí: la nostra intenció és traslladar-vos-la i mirar de trobar-hi, entre tots, respostes en base a les vint ponències que es presentaran i que no són altra cosa que opinions i punts de vista que hem intentat que fossin una representació, al mateix temps àmplia i prou específica, de cadascuna de les parts que constitueixen el sector primari: l'agricultura, la ramaderia i l'explotació forestal.

Avui, però, malauradament, el sector primari a Andorra es troba en una situació de regressió constant. Aquest fet, i la incertesa sobre el futur del sector, ens ha motivat a organitzar les jornades, amb el desig que tots els esforços que s'estan destinant al manteniment i al futur de la pagesia a Andorra es posin en comú i s'exposin avui, aquí, mitjançant les ponències que es presentaran i els posteriors debats.

En nom de la SAC, he d'agrair a tots els presents, als mitjans de comunicació i especialment als ponents, la vostra presència que, de ben segur, farà possible que durant aquestes jornades es produeixin l'intercanvi d'opinions i el

debat necessaris perquè, entre tots plegats, mirem de determinar les bases del futur del sector primari a Andorra.

Hem d'agrair, també, el patrocini d'aquestes jornades al Ministeri de Cultura i a Crèdit Andorrà, que ens ajuden a poder-vos-en presentar, cada any, unes de noves.

És també una satisfacció per a la SAC poder comptar avui amb la presència de la Sra. Olga Adellach i Coma, ministra d'Agricultura i Medi Ambient, que farà l'obertura de les jornades.

Sense més preàmbuls, i per tal de procedir a l'obertura de les Novenes Jornades de la SAC, cedeixo la paraula a la Sra. Olga Adellach.

Jaume Tilló i Torres

Vocal de la Junta de la SAC

i coordinador de les Novenes Jornades

Obertura

Olga Adellach i Coma

Digníssimes autoritats, senyores i senyors, bon dia.

Avui, en el marc de les Novenes Jornades de la Societat Andorrana de Ciències, es presentaran un total de vint ponències sobre un tema tan important i essencial per al nostre país com és el de preguntar-se: «El sector primari a Andorra, té futur?».

Com a responsable del Ministeri d'Agricultura i Medi Ambient, és un gran plaer fer l'obertura d'aquestes jornades, ja que el sector agrícola i ramader és el sector que més admiro: per la tasca que realitza a l'entorn de la protecció del nostre patrimoni natural, perquè ha constituït durant molts segles la base de l'economia d'Andorra i perquè forma part de la tradició i de la personalitat del nostre país i del nostre poble.

Ara fa cinc anys, la Societat Andorrana de Ciències, en el marc de l'11a Diada Andorrana a la Universitat Catalana d'Estiu a Prada de Conflent, va organitzar ponències a l'entorn de la temàtica «Andorra i l'aprofitament dels recursos naturals».

En aquella ocasió, vaig tenir l'oportunitat de parlar sobre els «Plans alternatius per al futur de l'agricultura andorrana».

Va ser, exactament, el 22 d'agost de 1998. En aquell moment vaig dir, i cito textualment: «Des del Govern d'Andorra volem potenciar el desenvolupament social i econòmic de l'agricultura i de la ramaderia al Principat d'Andorra i, per això, estem treballant en l'elaboració d'un projecte de llei que estableixi un règim jurídic per a l'agricultura i la ramaderia a Andorra».

Dos anys després, el 22 de juny de 2000, el Consell General va aprovar la Llei d'agricultura i ramaderia.

Aquesta normativa té, entre altres objectius, el de donar una estructura coherent que permeti el manteniment i l'evolució de l'agricultura i la ramaderia, en el context d'un petit país de muntanya, de manera que els ajuts destinats a les activitats agropecuàries tinguin un rendiment que aprofiti la resta de la col·lectivitat.

Per tant, els mitjans públics que es destinen a l'agricultura i sobretot a la ramaderia, en definitiva els ajuts, s'han d'entendre com una retribució pels serveis prestats per a la preservació de la natura i el territori, i com una redistribució de les rendes que genera, de manera indirecta, el manteniment del paisatge en el sector turístic i comercial del país.

Tot això era necessari perquè partíem d'un context obsolet i els nostres objectius eren molt clars. Necessitàvem les eines per poder adoptar polítiques d'orientació, per aconseguir la reconversió del sector agrari.

De totes maneres, mentre no es va disposar d'aquesta normativa, a mitjan 1998, el Govern va posar en marxa la política de foment de la carn produïda al país.

Durant el 1999, es va posar en funcionament l'Escorxador Nacional d'Andorra, que és l'eina bàsica per al desenvolupament del programa de carn de qualitat, i es va desenvolupar el reglament relatiu a la utilització del segell oficial de control i garantia Carn de Qualitat Controlada d'Andorra.

Al llarg de l'any 2000, es va consolidar la societat Ramaders d'Andorra, formada pel Govern i els ramaders del país, que, actualment, amb 50 socis, comprèn quasi la totalitat de la cabana ramadera.

De fet, amb aquest projecte s'ha avançat en aspectes molt importants per al sector ramader del nostre país:

- Agrupar els ramaders en un projecte comú.

- Fer possible el funcionament d'una eina bàsica per al sector: l'Escorxador Nacional d'Andorra.

- Donar sortida a la producció dels ramaders al mercat andorrà.

- Donar serveis als ramaders: formulació, fabricació i distribució dels aliments concentrats per al bestiar, gestió del sacrifici a l'escorxador i distribució de la carn, entre altres serveis.

- Crear una marca de la seva propietat, Carn de Ramaders d'Andorra, amb què es capitalitzi el treball dels ramaders a un preu digne i donar-la a conèixer als consumidors del país, que disposen d'un producte autòcton i de qualitat.

- Iniciar el programa de selecció de la cabana ramadera que en un futur millorarà la producció i la rendibilitat de les explotacions, així com la imatge de la marca.

La meva intervenció podria ser més extensa, però seran els ponents els qui faran les exposicions, des de diferents àmbits, sobre el tema que avui tractem.

Però sí que vull donar resposta a la pregunta «El sector primari a Andorra, té futur?».

La meva resposta és molt concreta i clara: sí, en té.

De fet, el Ministeri d'Agricultura i Medi Ambient treballa perquè així sigui. I no ho fem sols, ho estem fent amb la implicació molt directa i activa dels nostres agricultors i, sobretot, ramaders, de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra i dels ciutadans d'aquest país.

És amb l'esforç de tots plegats, agricultors, ramaders, ciutadans i Administració, que aconseguirem donar més impuls al sector, i ho hem de fer treballant amb força i amb energia.

Per finalitzar, agraeixo la vostra assistència perquè demostra, una vegada més, l'interès que teniu pel sector agrícola i ramader d'Andorra, i avui, amb aquestes jornades organitzades per la Societat Andorrana de Ciències, podrem conèixer de més a prop quines són les inquietuds que tenim tots plegats sobre aquest tema tan apassionant que és l'agricultura i la ramaderia andorrana.

Olga Adellach i Coma
Ministra d'Agricultura i Medi Ambient

El futur de l'agricultura i la ramaderia com a sectors productius de l'economia andorrana

Jaume Tilló i Torres

Què ha significat la pagesia a Andorra? Què significa avui? En quina situació es troba per afrontar el futur?

Penso que aquestes tres preguntes són les que ens han portat avui a estar presents aquí: el passat, el present i el futur de la pagesia d'Andorra.

Avui ens preguntarem pel futur de la pagesia perquè el present no ens satisfà i perquè el passat (sobretot el passat no massa llunyà) havia estat millor.

A principis del segle passat, la pagesia representava el principal sector econòmic del país i, fins a la dècada del 1950, va tenir una participació rellevant en l'economia. Aquesta situació, però, s'ha anat transformant a mesura que avançava el turisme, a partir dels anys cinquanta i seixanta. D'aleshores ençà, la regressió del sector primari dins l'economia ha estat constant. Així, mentre que el 1972 l'ocupació d'aquest sector representava el 8,3 % de l'ocupació total, aquest percentatge ha quedat reduït a només el 0,35 % el 2002.

Actualment, la superfície agrícola representa solament un 4 % de la superfície total del territori. De la mateixa manera que ha passat amb l'agricultura, la ramaderia ha experimentat també una pèrdua de pes important: el nombre total de caps de bestiar ha passat de més de 17.000 als anys setanta a només uns 5.000 l'any 2002.

Avui el comerç i el turisme defineixen el funcionament de l'economia d'Andorra. Això continuarà essent així en el futur, però cal que la pagesia torni a ser una part rellevant i un motor important de l'economia del país.

Per aconseguir-ho, cal fer una anàlisi sobre el terreny de les limitacions del sector primari i aprofundir en l'anàlisi sectorial per poder dissenyar propostes viables per a l'especificitat d'Andorra.

L'orografia, el clima i la forta parcel·lació en zones de pendent són factors que limiten l'agricultura i la ramaderia a Andorra, perquè n'augmenten els costos i, en conseqüència, en disminueixen la competitivitat.

Aquestes condicions són pròpies de zones desfavorides o de muntanya, i fan necessari un règim d'ajudes especials per tal d'equilibrar el sobrecost que implica produir en aquestes condicions desfavorables i protegir les explotacions agrícoles i ramaderes andorranes, que són de petites dimensions i el cost de producció de les quals és més elevat que als països veïns.

Penso que la pagesia andorrana no pot sobreviure sense les subvencions, que són imprescindibles i necessàries. Però també penso que no se'n pot dependre únicament i exclusiva.

Cal una producció agrícola i ramadera sostenible, menys basada en la dependència externa i amb una major diversificació.

Pel que respecta a l'agricultura, penso que la dificultat està a trobar cultius alternatius que permetin d'obtenir rendibilitats comparables a les que ha tingut el tabac en els darrers anys.

Al mateix temps, em sembla que és molt arriscat, des del punt de vista empresarial, basar la producció agrícola i la seva economia en un únic cultiu, com és el cas del tabac, fins ara.

Cal diversificar la producció agrícola per tal de diversificar també el risc empresarial. Però aquí, la dificultat amb què ens trobem és doble. Per una banda, s'han de trobar cultius alternatius adaptats a les condicions pròpies del clima i l'orografia d'Andorra i, per altra banda, cal que aquests cultius tinguin una rendibilitat econòmica prou satisfactòria, ja que, al cap i a la fi, serà aquesta rendibilitat la que acabarà determinant la viabilitat o no de qualsevol alternativa de cultiu.

Crec que una d'aquestes possibles alternatives a estudiar seria el conreu de plantes aromàtiques i medicinals: es poden trobar plantes adaptades a zones de muntanya, com és el cas d'Andorra, la rendibilitat de les quals es pot preveure interessant d'acord amb el seu ús final.

També cal considerar el conreu de patates, igualment adaptat a les nostres condicions, i que ja havia estat un conreu força estès a Andorra. I dins aquest cultiu, hi trobem dues possibilitats: les patates destinades al consum directe i les destinades a patates de sembra.

Dins la ramaderia, el boví de carn sembla ésser la producció agrària amb més possibilitats de desenvolupament, a partir dels nivells de producció d'avui. Però s'ha de considerar també l'oví i l'equí.

Els ramaders coincideixen a destacar que el Programa de Carn de Qualitat, promogut pel Departament d'Agricultura del Ministeri d'Agricultura i Medi Ambient, ha tingut efectes positius en el sector. Des del 1999, quan es va implantar el segell de qualitat, el cens de caps bovins ha millorat cada any i el

2002 havia crescut un 11,8 %. També l'any passat hi va haver un increment de la cabana ovina, d'un 24,2 %, que s'ha vist afavorida per l'entrada en funcionament, enguany, del segell de qualitat per a la carn de corder.

A diferència de l'agricultura, sembla que el futur de la ramaderia a Andorra ja està ben encaminat amb el Programa de Carn de Qualitat. Cal esperar que l'agricultura també trobi el seu camí i que, juntament amb la ramaderia, esdevinguin novament una part fonamental de l'economia d'Andorra.

Jaume Tilló i Torres

Enginyer agrònom i vocal de la Junta de la SAC

Referències bibliogràfiques

Andorra i l'aprofitament dels recursos naturals (1999). Andorra la Vella: Societat Andorrana de Ciències. [11a Diada Andorrana, XXX Universitat Catalana d'Estiu, Prada, 1998]

BRICALL, J. M. [dir.] (2001). *L'economia andorrana en el canvi de segle*. Andorra la Vella: Fundació Julià Reig.

Diari d'Andorra (2003). Suplement dominical 26-x-2003, edició especial Fira d'Andorra la Vella.

Del camp a la taula: la seguretat alimentària, una responsabilitat compartida

Josep Maria Casals i Alís

La meua xerrada va dirigida bàsicament cap a la part final del sector primari; és a dir, al moment en què obtenim els aliments que destinem al consum humà.

Parlem del camp a la taula, una expressió de moda que últimament és el que està naixent a l'entorn europeu i mundial arran dels esdeveniments que hem viscut, des de l'any 1996 en què va començar l'escàndol de les vaques boges, els qui treballem en el món sanitari relacionat amb la salut alimentària.

No obstant això, quan parlem del camp a la taula i parlem de la producció, comercialització, transformació i finalment el consum d'aliments, estem parlant de processos complexos, de processos intersectorials: per això el títol d'una responsabilitat compartida.

El Pla d'Acció de la darrera Cimera Mundial de l'Alimentació de l'Organització Mundial per a l'Agricultura i l'Alimentació de les Nacions Unides (FAO) va definir dos conceptes que avui dia són bàsics i que estan agafant una gran rellevància:

— Seguretat alimentària. Existeix quan tots els éssers humans tenen, en tot moment, un accés físic i econòmic a una alimentació suficient, sana i nutritiva, que permet de satisfer les necessitats energètiques i les preferències alimentàries per dur una vida sana i activa.

— Seguretat sanitària dels aliments. Se'n parla a partir dels perills que estan associats als productes alimentaris susceptibles de comprometre el bon estat de salut dels éssers humans. Alguns poden ser causa de malalties greus (microbis patògens...) i altres augmenten el risc de contraure malalties cròniques (càncer...).

Aquests dos conceptes darrerament han anat apareixent a les revistes científiques i no tan científiques dels mitjans de comunicació escrits, i sovint es confonen. El primer no només parla d'aliments, sinó de com tenir accés a l'alimentació: és un concepte molt més ampli que es basa en el propòsit que tothom pugui menjar, que és un dret de qualsevol persona en un món just. Dic un món just i no pas desenvolupat perquè justament en països que gaudeixen d'economies com la nostra malauradament avui dia encara hi ha gent que no té accés a una cosa tan bàsica com l'alimentació.

D'altra banda, hi ha el concepte de la seguretat sanitària dels aliments, que s'aplica una vegada més i també paradoxalment als països occidentals més desenvolupats, aquests països que tenen les grans empreses de transformació i producció dels aliments en tots els seus sectors. Quan parlem d'agricultura parlem també de possibles incidències en el medi natural, possibles incidències en la qualitat de l'alimentació. Tothom hi fa grans discursos, però darrere d'això hi ha una sèrie d'empreses multinacionals i d'interessos econòmics.

En aquesta cimera, va haver-hi un acord unànime quant a la seguretat dels aliments, tant dels vegetals com dels d'origen animal.

Si ens centrem en la intersectorialitat, cada vegada és més clar que hi ha una sèrie de sectors implicats en tot aquest procés: l'Administració, l'empresa i el consumidor. Fa uns anys, només es parlava de l'administració i de les empreses, i el consumidor no tenia grans paraules a dir-hi, però avui dia sense la paraula dels consumidors es fa difícil perquè exigeix una sèrie de drets. Als tres sectors els toca un rol concret i a vegades barrejat, tal com s'observa en l'esquema gràfic.

L'Administració ha de legislar. És potestat seva dur a terme la reglamenta-

ció, però en concordança amb els sectors afectats, i sempre tenint en compte criteris d'interès general com la protecció del medi, el desenvolupament d'un sector o, si parlem de salut, la protecció de la nostra salut. I, a partir d'aquí, l'empresa evidentment ha d'aplicar la normativa. Per tant, l'Administració té la potestat de legislar, si pot ser amb la col·laboració dels sectors implicats, però l'empresa, si obté un benefici, s'ha de fer responsable del que produeix.

Seguidament, tenim un rol de l'Administració que és l'anàlisi de riscos de diverses causes que són els sistemes d'informació que permeten monitoritzar i fer un seguiment de la producció.

I això es fa per poder definir projectes i polítiques a desenvolupar quan es tracta de producció i manipulació. També és tasca de l'Administració la inspecció i el control, però l'empresa també té una responsabilitat d'autocontrol. Seguint les recomanacions dels codis alimentaris, l'Administració haurà de fer el control del control. La traçabilitat és una garantia d'origen, però també la responsabilitat d'origen sanitari, i això és important sobretot per evitar frau. Fa molts anys que sentim a parlar de carn del país, però no de carn d'Andorra. Això és un exemple clar que explica per a què serveix la traçabilitat: serveix per tenir un sistema de versatilitat que doni garanties al consumidor que allò que rep realment és el que és.

Finalment, s'ha de parlar del comerç. Fins ara hem parlat d'intercanvi de productes o serveis i és molt important tenir en compte dos aspectes: si és comerç nacional o internacional.

L'any 1997, Andorra va signar un protocol veterinari que està en desenvolupament, i això ha suposat fer realitat projectes com el de la Carn de Qualitat, que va permetre disposar d'un escorxadador homologat a Europa i que ha permès poder exportar carn que a Andorra no hauria tingut sortida.

Hi ha tota una sèrie de regles sanitàries que són legislacions, normatives o regulacions que, en funció de com s'apliquen al sector primari d'Andorra, hauran de veure quin tipus d'alimentació i de reglamentació hauran de desenvolupar. Sense perdre de vista que, encara que ens quedéssim a l'àmbit nacional, Andorra també haurà d'aplicar aquestes recomanacions dels organismes internacionals.

En parlar de reglamentació també parlem d'incidències directes sobre aquests sectors. Un exemple és l'escorxadador. Si volem produir animals segurs necessitem instal·lacions que siguin conformes a aquestes normatives nacionals i internacionals, i tot això també té un cost. Cal prendre consciència d'aquests costos lligats a l'aspecte sanitari, perquè sovint són els més importants. És evident que l'Estat ha de preveure quins tipus d'instal·lacions són d'interès nacional i l'escorxadador ha demostrat que ho és.

L'empresa privada, que hauria de ser el motor econòmic, també hi hauria

de col·laborar i aquesta despesa hauria de compartir-se a través de sistemes mixtos.

Per acabar, voldria remarcar tres conclusions personals:

— El sector primari a Andorra és una eina bàsica per mantenir el nostre patrimoni natural.

— Estic convençut que és l'únic sector de l'economia en el qual allò que es produeix pot ser absorbit pel mercat nacional, sempre que sigui segur i els consumidors hi tinguin confiança.

— I tot això amb un sistema de traçabilitat perquè el consumidor mai es pugui sentir enganyat.

Josep Maria Casals i Alís

*Veterinari i cap d'Inspecció i Control
del Ministeri de Salut i Benestar*

Necessitats del sector primari i solucions

Miquel Font i Puigcernal

Començaré tenint el passat, el present i el futur com a base del plantejament.

En el passat llunyà, les necessitats eren molt diferents de les actuals. Els cultius i la ramaderia eren mitjans de subsistència i no pas una activitat pròpiament dita. Els nostres padrins, en treballar la terra, ho feien amb paràmetres diferents dels actuals. La qualitat de vida era molt diferent de la d'ara.

Mirant un xic enrere, des del present, ens adonem que els ramaders i els agricultors han estat persones que han tirat endavant les explotacions agrícoles no pas per la rendibilitat pròpiament dita, sinó pel sentiment, per la conservació del patrimoni i per l'amor a la terra.

Aquest present-passat ha estat possible perquè les plantacions de tabac han fet que es conservin les explotacions ramaderes. Fins fa aproximadament cinc anys, les explotacions ramaderes anaven de recules a marxés forçades any rere any i, si no hagués estat pel tabac, haurien tancat les portes.

El futur de l'agricultura i de la ramaderia del nostre país passa pel reconeixement de la societat vers els agricultors, com a garants i conservadors de l'ecosistema. Tot això va lligat amb el fet que Andorra és un país d'alta muntanya i les dificultats orogràfiques, que es traslladen a les explotacions, fan que els productes d'Andorra no tinguin massa alternatives.

Pel que fa a la ramaderia, crec que el producte andorrà ha quedat plasmat a través de la Llei d'agricultura. El segell Carn de Qualitat d'Andorra ha marcat la línia perquè el futur del sector primari pugui ser viable.

El cas del sector agrícola és bastant complicat perquè, en venir del monocultiu del tabac, es fa més difícil de trobar una solució. S'han de buscar productes de molta qualitat, no comparables a productes dels països veïns, i pro-

duir-los en quantitats limitades perquè es puguin comercialitzar dins el mateix país i facin rendibles les explotacions.

Si no és així, les dificultats de producció –climatologia i orografia– ens faran impossible fer un producte que pugui competir amb productes dels països veïns, procedents de monoexplotacions o d'explotacions intensives que fan que els costos siguin més baixos. Només els productes diferenciats i de qualitat poden fer que tiri endavant la nostra agricultura.

Perquè tot això funcioni –i vull que quedi clar que als països d'alta muntanya l'agricultura no és rendible i que Andorra no n'és cap excepció–, hi ha d'haver la intervenció de l'Estat amb el suport de totes les administracions. Per a mi, els comuns tenen molt a dir-hi, no pas d'una manera directa, sinó indirecta. Els comuns poden aportar molt a les explotacions perquè les ajudes no sempre han de ser econòmiques i poden facilitar la feina als ramaders i alhora rendibilitzar els mitjans de les administracions.

Si tots aquests aspectes es reuneixen, queda clar que l'agricultura té futur encara que comporti una feina dura i esclava. S'ha de passar, però, per uns paràmetres molt definits:

— Potenciar productes de qualitat amb el corresponent segell.

— Promocionar nous cultius alhora que se'n garanteixi la correcta comercialització en quantitats raonables, anant amb compte amb la massificació dels productes.

— Potenciar els joves agricultors que vulguin continuar amb les explotacions. Una explotació que tanca difícilment torna a obrir.

— Posar els mitjans necessaris perquè l'agricultura d'alta muntanya sigui rendible. La Llei d'agricultura, amb el segell Carn de Qualitat, ha demostrat que la ramaderia pot arribar a ser viable.

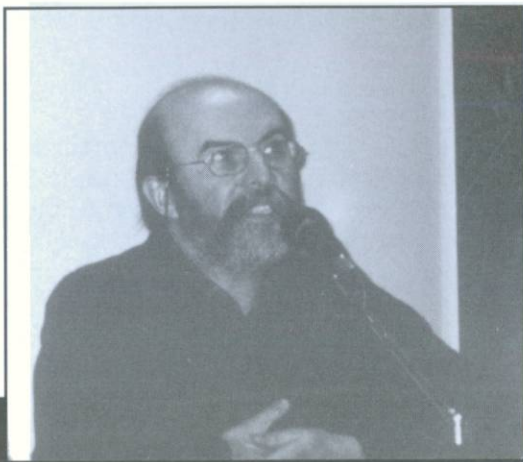
— Reconèixer, sobretot, que els pagesos i els ramaders d'Andorra garanteixen el correcte funcionament del sector terciari que cada vegada està més orientat al turisme natural, en comptes del turisme comercial d'any enrere.

Si els paràmetres anteriors es compleixen, personalment sóc molt optimista de cara al futur del sector primari del nostre país.

Miquel Font i Puigcernal,
*Pagès de casa Piro de Ransol
i conseller d'Agricultura del Comú de Canillo*

El turisme rural, una opció per a Andorra?

Joan Obiols i Puigpinós

L'oferta turística s'ha de basar en la diferència i per mantenir la diferència és imprescindible el manteniment de les cultures tradicionals.

Seria agosarat voler contestar la pregunta que planteja l'enunciat de la meva intervenció. Hauria de conèixer més a fons la realitat andorrana per aventurar-me, ni que fos amb tota la prudència del món, a exposar la meva opinió sobre les possibilitats de desenvolupament del turisme rural al Principat d'Andorra. Em limitaré a exposar la meva visió particular —sóc aquí només a títol personal— del turisme rural, basada en els meus anys d'experiència en aquest sector turístic, especialment en el camp de la formació, i en la realitat del turisme rural a l'Alt Urgell, una realitat que qualificaria d'innovadora, original i efectiva.

Un dels problemes principals del turisme rural és, al meu entendre, la indefinició. Hi ha gairebé tantes concepcions del turisme rural com persones i experiències. Fixem-nos, per exemple, en la confusió que generen els termes turisme rural i agroturisme. El turisme rural és un concepte global i l'agroturisme, una part d'aquesta globalitat. Doncs bé, un fet que sembla prou evident continua creant debat i posicions enfrontades. De la mateixa manera, hi ha encara visions que exclouen del turisme rural les activitats turístiques que no complementen una activitat agrària o ramadera. Si l'entenguéssim així, el futur del turisme rural quedaria notablement condicionat i limitat. I, és clar, la indefinició és la base de la dificultat a l'hora d'establir un marc legal del turisme rural i les línies d'actuació que necessita per créixer i desenvolupar-se. Per tant, l'objectiu de la meva intervenció serà establir els trets característics del que entenc

per turisme rural i plantejar alguns interrogants sobre les possibilitats del turisme rural al Principat d'Andorra.

Les definicions

— *Des d'un punt de vista conceptual*, el turisme rural és el conjunt d'activitats turístiques d'allotjament, de restauració i de lleure que ofereix el medi rural a partir dels propis recursos humans, naturals, culturals, econòmics, etc.

— *Des d'un punt de vista demogràfic*, el turisme rural és una activitat que permet fixar la població al territori i afavorir la incorporació dels joves a les activitats productives.

— *Des d'un punt de vista econòmic*, el turisme rural és una de les activitats que col·labora en la reactivació econòmica de les zones deprimides i permet equilibrar les rendes dels seus habitants.

— *Des d'un punt de vista cultural*, el turisme rural és una de les formes de conservació, actualització i modernització de la cultura tradicional.

— *Des d'un punt de vista patrimonial*, el turisme rural permet mantenir i recuperar el patrimoni natural i arquitectònic de les zones rurals.

Les modalitats

Les modalitats del turisme rural són:

— La residència-casa de pagès (masia, casa de poble i allotjament rural independent).

— El restaurant de muntanya.

— La fonda i l'hostal de muntanya.

— L'activitat de natura i d'aventura.

— El càmping de muntanya.

— El balneari.

— L'alberg, la casa de colònies i la granja-escola.

— El cafè tradicional.

— El refugi de muntanya.

— L'artesania agraoalimentària (formatge, embotit, melmelada, pa i pastissos...).

— L'artesania manual (fusta, ferro, vidre, vímet...).

— L'agrobotiga i la botiga d'artesania.

— El museu i la mostra de cultura popular.

— La música tradicional.

— El teatre de carrer.

— La literatura de l'entorn.

— Altres.

Les característiques

Les principals característiques de les modalitats del turisme rural són:

- Ubicació en nuclis petits o aïllats.
- Empreses familiars o petites empreses.
- Constitució empresarial legal.
- Places limitades (restaurants, hostals, residències-cases de pagès, cotxes, tallers, botigues...).
- Matèria de primera qualitat, producció pròpia, limitada i amb predomini de la mà d'obra sobre la màquina (artesanía, gastronomia...).
- Tradició i renom adquirit per la seva qualitat contrastada.
- Valor cultural (edifici, producte, activitat, mostra, història...).
- Empresa implicada en la conservació de l'entorn.
- Decoració i ambientació d'acord amb l'entorn.
- Coneixement i informació sobre la realitat física i cultural que l'envolta.
- Altres.

Els avantatges

Alguns dels avantatges del turisme rural són:

- Proporciona ingressos complementaris a l'activitat principal.
- Origina activitats complementàries per als membres de la família.
- Crea llocs de treball fixos i temporals.
- Recupera el patrimoni arquitectònic i potencia la construcció local.
- Ven productes i serveis propis.
- Fomenta la relació amb gent de fora i permet el coneixement entre els autòctons i els turistes.
- Revalora la cultura pròpia i manté les activitats tradicionals.
- Modernitza les empreses rurals.
- Repercuteix positivament en les activitats comercials del territori.
- Col·labora en el manteniment dels serveis locals.
- Altres.

Els inconvenients

Alguns dels inconvenients del turisme rural són:

- La feina s'incrementa i, en alguns casos, afecta la qualitat de vida dels propietaris.
- La dedicació pot provocar la disminució de l'activitat agrària a favor de l'activitat turística.
- L'estacionalitat crea precarietat laboral i qüestiona la rendibilitat.
- La dispersió normativa no beneficia el desenvolupament global del sector.
- La manca d'autocredibilitat d'alguns propietaris condiciona la qualitat de l'oferta.
- La continuïtat generacional planteja interrogants per al futur de moltes empreses.
- Altres.

El professional

Els aspectes bàsics que defineixen l'actitud d'un professional del turisme rural podrien ser:

- Adaptar la mentalitat a la filosofia del turisme rural.
- Buscar l'assessorament adequat.
- Mantenir un sistema continuat de formació.
- Tenir criteris clars sobre el concepte inversió-subvenció.
- Elaborar un projecte d'acord amb les característiques humanes i materials de la casa.
- Assumir la idea de l'associacionisme.
- Valorar els recursos naturals, culturals i de lleure de l'entorn.
- Buscar permanentment l'originalitat.
- Assolir el màxim nivell de qualitat.
- Fer autocrítica permanentment.

El futur

De cara al futur, seria convenient:

- Obrir i mantenir un debat, sobre la realitat i les necessitats del sector, entre els agents implicats en el turisme rural.
- Assumir el concepte global de turisme rural aplicat al conjunt d'activitats turístiques que tenen la base de la seva activitat en els recursos de l'entorn.
- Considerar realment el turisme rural un dels elements bàsics per al manteniment, la conservació i el desenvolupament del medi rural.
- Crear un segell de qualitat i promocionar globalment l'oferta de turisme rural.
- Establir un marc legal comú o unificador per a les diferents modalitats de turisme rural.
- Fomentar l'existència d'associacions actives i participatives.
- Articular la col·laboració entre l'Administració i el sector organitzat del turisme rural, amb fórmules com la creació de comissions mixtes de treball formades per la Junta de l'associació i els tècnics de les administracions.
- Conscienciar les administracions públiques de la necessitat de modernitzar les infraestructures de l'espai local.
- Convèncer el sector de la importància del turisme rural com una oferta bàsica per respondre a les demandes d'un nou model de vacances que demana la societat actual.
- Consolidar línies de suport econòmic i financer per al turisme rural.

El turisme rural, una opció per a Andorra?

- El Principat d'Andorra necessita el turisme rural?
- El Principat d'Andorra disposa, realment o potencialment, d'activitats i establiments propis de turisme rural?

- El Principat d'Andorra detecta, en el sector privat, demandes i suggeriments que indiquin una predisposició cap a la creació de modalitats de turisme rural?
- El Principat d'Andorra veu factible la convivència del turisme rural amb el model turístic actual?

Joan Obiols i Puigpinós

Professor i tècnic en turisme rural

Present i futur del sector forestal a escala europea

José Antonio Bonet i Lledós

Una visió ràpida dels boscos a escala mundial europea

Els boscos ocupen el 25 % de les terres emergides al nostre planeta: a cada persona li correspon una superfície aproximada d'un camp de futbol. No obstant, la distribució d'aquests boscos no és homogènia i en només set països (Rússia, el Brasil, Canadà, els EUA, la Xina, Indonèsia i el Congo) es concentra més de la meitat de la superfície forestal (FAO, 2003).

A Europa, els boscos ocupen al voltant de mil milions d'hectàrees (aproximadament trenta vegades més que Polònia). La proporció de la superfície forestal, en relació amb la superfície total europea, és del 47 %: suposa una superfície *per capita* d'1,42 ha (equivalent a dos camps de futbol), i és la Federació Russa, amb un 81 % del total, la que concentra la major quantitat de superfície boscosa europea (MCPFE, 2003).

Contràriament a l'opinió generalitzada, la superfície forestal europea està creixent ràpidament i contínua. El seu creixement anual es xifra en un 0,08 %, dada que representa un increment anual d'una superfície equivalent a l'illa de Xipre (MCPFE, 2003).

Hi ha la tendència general de pensar que la totalitat dels boscos són de propietat pública. La realitat ens mostra que, a escala europea, hi ha aproximadament 90.000 propietats públiques forestals, mentre que hi ha 8,9 milions de propietaris privats (MCPFE, 2003). Excloent la Federació Russa, la superfície mitjana d'una propietat pública és de 1.300 ha (incloent-hi la Federació Russa, aquesta superfície augmenta fins a les 11.000 ha), mentre que la propietat privada mitjana té una superfície de 13 ha.

Una anàlisi detallada d'aquestes dades ens mostra que, mentre que alguns

països (principalment de l'est d'Europa) com la Federació Russa, Bielorússia, Ucraïna, Moldàvia, Bulgària o Geòrgia, entre altres, mantenen percentatges del 100 % de bosc públic, en altres països, com Portugal amb un 92 %, Àustria amb un 82 %, Suècia amb un 80 % o Espanya amb un 66 %, el bosc està concentrat majoritàriament en mans privades. Així i tot, a Europa, el 91 % de la superfície forestal és gestionada per corporacions públiques (MCPFE, 2003).

El paper dels boscos a Europa: la crisi de les funcions tradicionals

A més del seu important paper territorial i estratègic, els boscos són també una font important d'ocupació a escala europea. Es constata la generació d'aproximadament 1.360.000 llocs de treball, però s'observa una minorització de l'ocupació, lligada sobretot al descens de les activitats productives (MCPFE, 2003).

Tradicionalment, els boscos han tingut un paper preponderant com a font bàsica d'aliment i d'energia, situació que encara persisteix a determinades regions com els tròpics o el sud de la Mediterrània, i és incipient una nova demanda, relacionada amb l'oci i la conservació de la natura, de serveis dels boscos als països *desenvolupats* (FAO, 2003).

Actualment, es reconeixen les diferents funcions que tenen els terrenys forestals, les quals es poden agrupar de la manera següent (DGMM, 1994):

— Funció productiva, pel subministrament de matèries primeres i per servir de base territorial a l'obtenció d'altres matèries primeres.

— Funció ambiental, pel seu paper en la formació i la conservació dels sòls, la producció d'oxigen, la regulació del cicle de l'aigua, la dispersió i el reciclatge dels contaminants i de reserva genètica.

— Funció social, per la provisió de serveis per al lleure, pel seu interès cultural i per ser la base territorial de suport de moltes infraestructures.

Europa és un gran importador net de productes forestals i, després del petroli, la fusta ocupa el segon lloc deficitari del Mercat Comú (DGMM, 1994). Aquesta dada podria respondre a una manca de fusta disponible en els boscos europeus. No obstant, és un fet que, en els últims anys, s'està produint un major creixement dels boscos europeus (Spiecker, 1996), la qual cosa equival a un increment anual de fusta als boscos europeus que puja a 2.287 milions de metres cúbics (mitjana d'increment de 73 metres cúbics per segon). D'aquesta fusta que acumulen anualment els nostres boscos, només se'n talla aproximadament un 27 %.

L'explicació a aquesta aparent contradicció cal buscar-la en la dificultat creixent de la gestió forestal per mantenir-se econòmicament autosuficient. Agafant com a exemple Catalunya, s'observa que, mentre que els preus de la fusta han disminuït d'una manera continuada des dels anys 80 (fig. 1), els costos d'extracció (principalment la mà d'obra) han augmentat fins a nivells que

fan l'aprofitament de la fusta econòmicament insostenible, especialment a les àrees més inaccessibles com les zones muntanyoses.

Aquestes circumstàncies conjunturals, lligades al fet que les condicions climàtiques són més desfavorables per al creixement de les forests als països del sud d'Europa, justifiquen el descens continuat de la gestió silvícola dels nostres boscos.

**EVOLUCIÓ DE L'ÍNDEX DEL PREU PERCEBUT PELS PROPIETARIS A CATALUNYA
(preu de l'any 1985=100)**

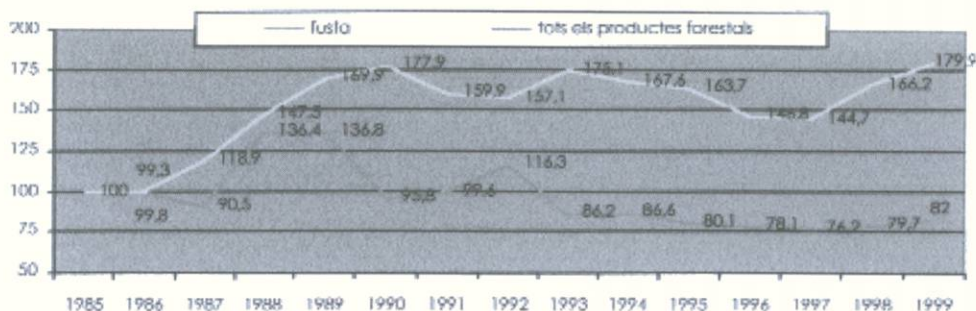

FIGURA 1. Evolució històrica de l'índex del preu percebut pels propietaris a Catalunya. Font: García, 2001.

A diferència de les produccions fusteres, els altres productes forestals estan guanyant en importància. Els arbres de Nadal són el producte forestal no fuster que té un valor més gran al mercat. Els bolets comestibles, els petits fruits, el suro i altres productes representen també una important font d'ingressos en alguns països europeus. Altres productes forestals comercialitzables diferents de la fusta, com les llicències de caça, la pesca i d'altres, esdevenen cada dia més importants.

Així doncs, si agafem com exemple la situació a Catalunya (fig. 2), es pot observar que la fusta únicament representa un 30 % de l'aportació que fa el sector forestal a la producció agrària final, mentre que el conjunt d'altres productes (pinyes, bolets, tòfones, petits fruits...) suposa més del 40 % de la producció forestal final.

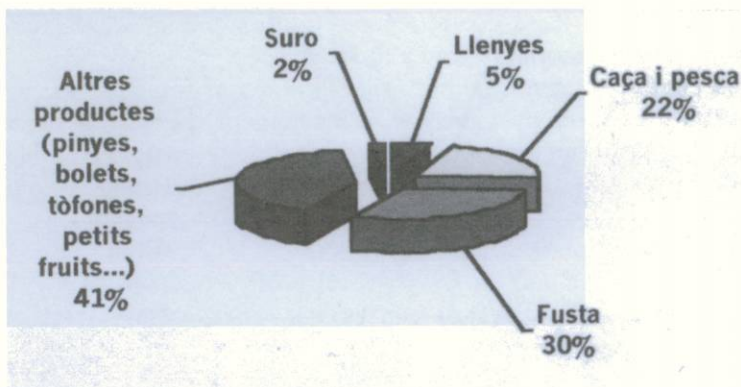

FIGURA 2. Divisió per productes de l'aportació del sector forestal a la producció agrària final. Font: Raddi, 1997.

La tendència, però, en l'àmbit europeu, resta importància a les funcions productives dels boscos i en potencia funcions ambientals i socials primant aspectes de conservació.

Es pot considerar que el 70 % dels boscos europeus són seminaturals i, d'aquests, el 27 % es poden considerar boscos no alterats per la mà de l'home. La major part dels boscos verges estan localitzats a l'est i al nord d'Europa, especialment a la Federació Russa (MCPFE, 2003). En canvi, la civilització mil·lenària, a la conca mediterrània, impossibilita trobar boscos verges al sud d'Europa.

Aproximadament un 12 % de la superfície forestal europea té alguna figura de protecció amb l'objectiu de conservar els valors biològics i paisatgístics. La gestió del 81 % d'aquestes àrees té com a objectiu la protecció del sòl i de l'aigua o altres funcions de l'ecosistema, mentre que la resta d'àrees són principalment gestionades per a la protecció d'infraestructures (MCPFE, 2003).

Els boscos que no tenen figures de protecció també proporcionen, però, diferents funcions productives: protecció dels recursos hídrics, sòl contra l'erosió i infraestructures com camins, alhora que asseguren altres funcions de l'ecosistema com la renovació d'aire.

Aquestes funcions tradicionals dels boscos, que han vingut remarcades principalment a partir de la cimera de Rio de l'any 1992, tenen cada vegada més importància en un context mundial de canvi climàtic i augment de la concen-

tració de CO₂, essent, actualment, la fixació de carboni un dels valors més importants que s'atribueixen als boscos (Karjalainen et al., 2000).

En aquest sentit, el creixement continu de la superfície forestal europea suposa, també, que una major quantitat de carbó és retinguda anualment pels boscos. Aquesta demanda de fixació de carboni s'ha constituït en una de les prioritats per a la superfície forestal.

Sens dubte, és als boscos mediterranis on les funcions no estrictament productives tenen més importància. Els boscos mediterranis aporten a la societat una multiplicitat de béns i serveis, agrupats sota el nom genèric d'externalitats (taula 1), que tenen una importància primordial si els comparem amb altres tipus de boscos europeus (Merlo i Rojas, 1999).

OUTPUTS POSITIUS

1. VALOR D'ÚS

1.1. Valor de l'ús directe.

1.1.1. Productes: fusta, llenya, suro, resina, caça*, pasturatge, herba d'espart, mel*, plantes decoratives*, bolets*, oci*, plantes medicinals, fruits del bosc*, tòfones*, etc.

* D'acord amb l'estat del dret de propietat, les externalitats poden ser internes per als caçadors, els recol·lectors, etc. o per a totes les autoritats públiques que venen els permisos. Sovint, els propietaris forestals no tenen drets sobre els anomenats *productes secundaris*.

1.1.2. Contribució als ingressos i a la riquesa econòmica de fora del sector forestal.

1.1.2.1. Ingressos locals: treball i desenvolupament rural referents a les activitats locals relacionades amb els boscos, com serradores, turisme rural, processos d'alimentació, etc.

1.1.2.2. Ingressos nacionals: contribució als ingressos nacionals, mercat, taxa, treball fora de l'economia local, etc.

*Externalitats dins de l'economia nacional.

1.2. Valor de l'ús indirecte.

1.2.1. Protecció: ordenació de conques, conservació del sòl, prevenció d'allaus, prevenció de riudes, etc.

1.2.2. Qualitat del paisatge.

1.2.3. Regulació del microclima, qualitat de l'aigua i depuració.

1.2.4. Conservació de l'ecosistema local.

2. VALOR D'OPCIÓ

- 2.1. Oci personal futur i interessos mediambientals.
 - 2.2. Possibles fonts d'energia i matèries primeres.
 - 2.3. Possibles fonts desconegudes, biodiversitat, plantes medicinals, etc.
 - 2.4. Possible ús dels recursos desaprofitats del paisatge.
-
-

3. VALORS DE NO ÚS DE LLEGAT

- 3.1. Paisatge, oci, disponibilitat d'energia i matèries primeres, biodiversitat, condicions medi ambientals, efecte sobre futures generacions.
-
-

4. VALORS DE NO ÚS D'EXISTÈNCIA

- 4.1. Biodiversitat, condicions mediambientals, efecte sobre altres espècies «respecte pel dret o benestar dels sers animals i vegetals» (Turner, 1994) incloent-hi els «drets de l'ecosistema forestal». (Ciancio, 1996).
-
-

OUTPUTS NEGATIUS

- Erosió, riuades i allaus, deguts a una gestió forestal pobra o nul·la.
 - Pèrdua de valors del paisatge deguda a una expansió excessiva de l'ús del territori forestal.
 - Risc de danys causats per incendis forestals.
 - Pèrdua de la biodiversitat, valors del paisatge, etc. degudes a plantacions d'arbres.
 - Pèrdua d'oportunitats d'oci deguda a plantacions d'arbres, a una intervenció forestal intensiva i a una gestió pobra.
-

TAULA 1. Definició provisional dels outputs dels boscos mediterranis, classificats segons una aproximació al valor econòmic total. Font: Merlo i Rojas, 1999.

Paral·lelament a l'augment de la valoració ambiental dels boscos, a escala mundial en trobem la valoració social. Malgrat que sembli una funció associada tradicionalment a la superfície forestal, la valoració paisatgística dels boscos és recent i fins i tot es va considerar com un element negatiu fins al segle xx (Roma, 2002).

Així, Josep Aladern, en la seva visita a Andorra, especialment quan sobrepassa Sant Julià de Lòria, manifestà: «mira cap allà hont vulgas, no veus més que montanyes que se t'oposen al pas, i un se n'entornaria si no li assegurés lo riu un pas franch». Aladern trobava que, en aquell temps, era una llàstima que a Andorra només es veiessin muntanyes (Aladern, 1892).

Fins i tot la biodiversitat, un tema tan en voga en l'actualitat, té els seus antecedents més fermes en èpoques recents. Durant la Conferència de les Nacions Unides sobre Medi Ambient i Desenvolupament de Rio de Janeiro de 1992 (la Cimera de la Terra), es va aprovar un conveni sobre la biodiversitat, amb tres objectius: la protecció de la diversitat biològica, el seu ús sostenible i la distribució justa dels beneficis que aquest ús sostenible proporcioni. Amb força problemes, els diferents països van, de mica en mica, implementant i complint aquest objectiu i cada vegada més es comença a considerar actiu de país el fet de disposar d'unes taxes elevades de biodiversitat.

Quin futur volem per als nostres boscos? Noves eines per a nous boscos

L'objectiu tradicional de la planificació forestal era maximitzar la producció de fusta i llenya i, quan es gestionava una forest, es distingia entre bosc protector i bosc productor. Actualment, és necessari un enfocament multifuncional i participatiu que integri el màxim de funcions i utilitats possibles en una determinada superfície forestal mitjançant el que es coneix com a gestió forestal sostenible (Weber et al., 2002).

No obstant, en aplicar una gestió amb objectius múltiples, ens podem trobar que una funció pot tenir prioritat sobre una altra: les actuacions es fan d'acord amb aquest objectiu primari o dominant (González, 2001).

Un examen interdisciplinari ens demostra que no hi ha una solució universal i que depèn de situacions locals (Weber et al., 2002), encara que, a diferents escales, existeixen eines que ajuden a gestionar cada vegada amb més eficiència un territori. Aquests instruments van des de les polítiques globals de país (plans forestals nacionals i inventaris forestals nacionals) fins a escales de gestió en l'àmbit de massís i de finca (plans d'ordenació i plans dasocràtics).

En el terreny instrumental, existeixen diferents estratègies per implementar els objectius de política forestal (Weber et al. 2002):

— Regulacions (restriccions i obligacions) i Administració pública (instruments reguladors).

— Subvencions i incentius (instruments econòmics).

— Educació i coneixement (instruments informatius).

En el pla operatiu, noves eines, basades en sistemes de suport a la decisió que ofereixen diferents alternatives de gestió (fig. 3), se sumen a les eines tradicionals de gestió (Palahí, 2004).

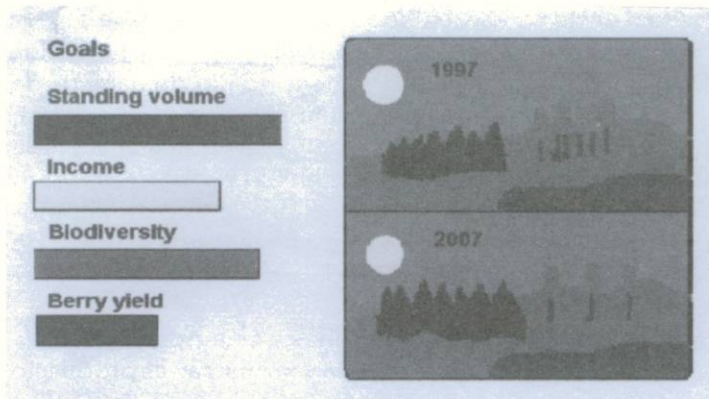

FIGURA 3: Sistema de suport a la decisió que permet ponderar la importància dels objectius desitjats per a un determinat espai i visualitzar-ne els efectes. Font: Palahí, 2004.

Els sistemes de suport a la decisió són sistemes informàtics que integren eines de simulació i tècniques d'optimització numèrica. Les eines i les tècniques de presentació i de visualització d'aquests programes suposen una planificació interactiva en permetre a l'usuari definir i reajustar els objectius i analitzar els impactes dels plans alternatius al paisatge (figs. 4 i 5).

Aquests sistemes complementen les eines i els sistemes tradicionals de decisió i permeten aprofundir en la recerca de noves solucions a les demandes actuals. Tal com es conclouia al XII Congrés Forestal Mundial: «Els processos de decisió relatius a l'establiment de prioritats, l'accés a la tecnologia, la investigació i l'educació han d'esdevenir elements bàsics per contribuir a la presa de decisions adequades» (Cervera, 2003).

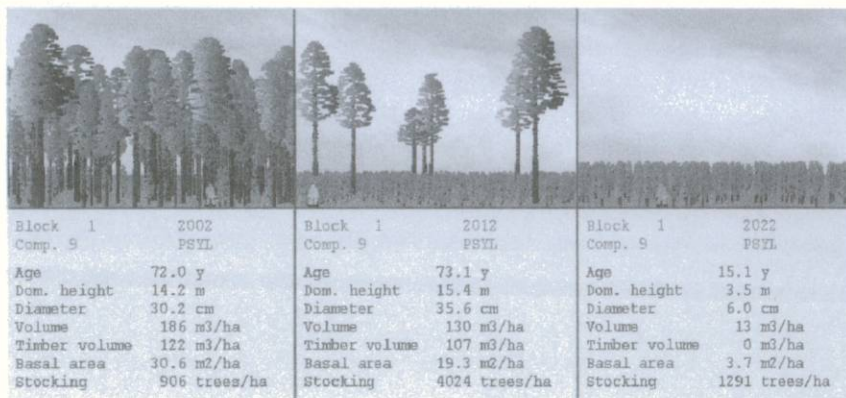

FIGURA 4: Visualització del desenvolupament del rodal número 9 de la finca La Salada, Solsonès. Font: Palahí, 2004.

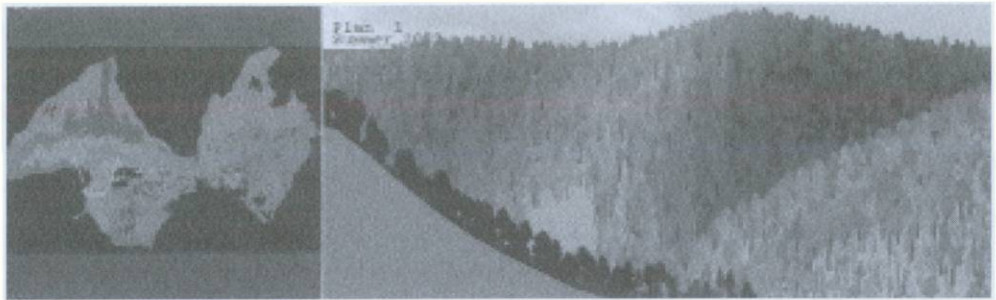

FIGURA 5: Visualització d'una zona de la finca La Salada, Solsonès, amb el seu mapa digital (esquerra) i el punt de mira durant la visualització. Font: Palahí, 2004.

Referències bibliogràfiques

ALADERN, J. (1892). *Cartas andorranas*. Reus, p. 27. [Extret de: ROMA, J. (2002). «L'excursionisme català i l'estima de les muntanyes». A: *El canvi ambiental i l'excursionisme*. Barcelona: Pòrtic; Centre Excursionista de Catalunya, p. 39-58.]

CERVERA, T. (2003). «Els boscos, font de vida». *Silvicultura*, núm. 40, p. 4-5. [XII Congrés Forestal Mundial, Quebec (Canadà), setembre de 2003.]

CIANCIO O. (1996). *Il bosco e l'uomo*. Florència: AISF; Tip. Coppini.

DGMN [Direcció General del Medi Natural. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca. Generalitat de Catalunya] (1994). *Pla General de Política Forestal*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. [155 p.]

FAO [Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació] (2003). *State of the world's forests 2003*. Roma: FAO. [151. p.]

GARCIA, F. (2001). *El sector agrari a Catalunya. Evolució, anàlisi i estadístiques (1986-2000)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.

GONZÁLEZ, J. M. (2001). *Introducción a la silvicultura general*. León: Universidad de León. [271 p.]

KARJALAINEN, T.; NABUURS, G.-J.; LISKI, J.; PUSSINEN, A.; LAPVETELÄINEN, T.; EGGERS, T. (2000). *Carbon sequestration in Forests. Ten most frequently asked questions*. *EFI News*, núm. 8 (1), p. 5-7.

MERLO, M.; ROJAS, E. (1999). *Policy instruments for promoting Positive Externalities of Mediterranean Forests*. European Forest Institute. Annual Conference. Chartreuse Ittingen (Suïssa).

MCPFE [The Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe] (2003). *State of Europe's Forests 2003. Report on Sustainable Forest Management in Europe*. Viena: MCPFE Liaison Unit Vienna & UNECE/FAO.

PALAHÍ, M. (2004). «Herramientas de soporte a la decisión en la planificación y gestión forestal». *Revista Montes*. [en premsa]

RADDI, A. (1997). «El mercat dels productes forestals a Catalunya». *Quaderns d'Informació Tècnica*. Barcelona: Oficina Tècnica de Prevenció Municipal d'Incendis Forestals de la Diputació de Barcelona. [129 p.]

ROMA, J. (2002). «L'excursionisme català i l'estima de les muntanyes». A: *El canvi ambiental i l'excursionisme*. Barcelona: Pòrtic; Centre Excursionista de Catalunya, p. 39-58.

SPIECKER, H. (1996). «Europe's forests are growing faster». *EFI News*, núm. 4 (2), p. 3.

TURNER, K. R.; PEARCE, D.; BATEMAN, J. (1994). «Environmental economics: an elementary introduction». *Harvester Wheatsheaf* (Nova York), vol. VIII, p. 328.

WEBER, M.; SCHÖNENBERGER, W.; WEISS, G. (2002). *New paradigms in management of forests in mountainous regions*. Report final del programa «Multifunctional forest management». Remangen (Alemanya): Kessel Verlag. [53 p.]

José Antonio Bonet i Lledós

Doctor enginyer de forests, director de Recerca del Centre Tecnològic Forestal de Catalunya (Solsona), degà del Col·legi d'Enginyers de Forest de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida

Producció de plantes aromàtiques i medicinals en zones de muntanya

Eva Morè i Palos

Les plantes medicinals inclouen una diversitat d'espècies que tenen en comú que són riques en unes substàncies o principis actius amb activitat terapèutica. Algunes d'aquestes substàncies són volàtils i tenen aroma, raó per la qual, aleshores, les plantes es consideren aromàtiques.

Les plantes aromàtiques i medicinals (PAM) es poden comercialitzar tal qual, en fresc (herba fresca que condimenta) o en sec (herboristeria, condiments, popurris, etc.), o bé se'n poden comercialitzar els derivats: olis essencials (aromateràpia, aromes alimentaris, essències de perfumeria, etc.), essències (concrets i absoluts per a perfumeria) o extractes (medicinals o alimentaris).

Aquestes matèries primeres van destinades a tres grans sectors industrials: medicinal, alimentari i perfumeria. En el sector medicinal, hi ha diferents destinacions: laboratoris farmacèutics, fitoteràpia, aromateràpia, homeopatia, fitoteràpia veterinària, cosmètica i parafarmàcia. En aquest sector, cada cop és més important l'ús de planta ecològica. En el sector alimentari, es pot diferenciar entre els productes destinats al consumidor final (planta aromàtica per a condiments, infusions d'ús en alimentació, herbes fresques) i els productes destinats a la indústria (aromes, extractes alimentaris, additius per a diferents indústries). El sector de la perfumeria fa servir olis essencials, tot i que cada cop és més important l'ús d'essències sintètiques, i té diferents indústries utilitzadores: la perfumeria industrial (detergents, ambientadors), cosmètica i perfumeria de baixa gamma (gels de bany, sabons, xampús, etc.) i la perfumeria alcohòlica (perfums).

Pel que fa referència a les plantes medicinals, cal donar algunes dades de mercat. El 1999, el mercat mundial dels fitomedicaments va ser d'uns 19.400 milions de dòlars, dels quals Europa encapçala la llista amb 6.700 milions:

Alemanya i França en són els principals països productors. A Espanya, el mercat de productes herbodietètics (més o menys un 14 % plantes i extractes medicinals, 5 % cosmètica natural, 39 % suplementos i 42 % aliments de règim), el 2001 es va estimar en uns 630 milions d'euros a preu majorista. Algunes de les espècies més usades actualment són l'arnica, la carxofa, l'equinàcia, la cua de cavall, el pericó, el llorer, la tarongina, la menta pebrera, el timó i la valeriana. Pel que fa a olis essencials, el 1994 el consum mundial d'aromes i fragàncies era de 9.500 milions de dòlars. D'aquests, el 39 % corresponia a compostos aromàtics usats en alimentació, el 29 % en cosmètica i perfumeria, el 17 % a olis essencials i extractes naturals i el 15 % a productes químics aromàtics de síntesi. Entre els olis essencials més usats en el mercat espanyol hi ha la tarongina, l'espígol, l'eucaliptus, la lavanda, la camamilla, la menta pebrera, el romaní, la rosa i el timó.

La producció de planta aromàtica i medicinal prové, en gran mesura, de la recol·lecció de plantes silvestres i, per a certes espècies de major consum (menta, melissa, cascull, camamilla, etc.), n'existeixen cultius, convencionals o de producció ecològica. Alguns cultius es fan amb contractes amb alguna indústria (principalment laboratoris farmacèutics o cosmètics), però també hi ha agricultors independents que s'hi dediquen.

El procés de producció hauria de tenir els següents passos generals: implantació del cultiu, manteniment (pot durar de 3 a 8 anys), recol·lecció (diferent en funció de la part comercial: fulla, flor, arrel...), transformació (assecat, destil·lació), manipulació (neteja, esfullat, tallat, molturat...), condicionament (envasat, etiquetatge, anàlisi de qualitat...) i venda (granel o detall).

A Espanya es cultiven unes 20.000 ha (2.500 ha en ecològic), principalment al centre i sud-est de la Península. En destaquen, com a espècies perfumadores: lavandí, espígol i lavanda; com a espècies aromàtiques: anís, safrà, pebrot per a pebre vermell, llúpol, menta, aranyó, timó i romaní; i com a medicinals: cascull, camamilla i tarongina. A França es cultiven unes 32.000 ha (400 h en ecològic) de plantes perfumadores (lavandí, lavanda i sàlvia romana) i aromàtiques (timó, menta i romaní) a la Provença, i plantes medicinals (sobretot cascull i sègol banyut i, en menor quantitat, genciana –principalment del medi natural–, valeriana i ulmària) al centre i al nord de França.

Pel que fa al cultiu en zones de muntanya, n'existeixen diversos projectes i experiències que poden servir de referència a Andorra.

Per una banda, tenim el Projecte Life medi ambient ENV/E/000260, de cultiu ecològic de plantes aromàtiques i medicinals als Pirineus catalans, dut a terme, entre els anys 1997 i 1999, per la Universitat de Lleida i el Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, amb el suport del Consell Comarcal de l'Alt Urgell i el Parc Natural del Cadí-Moixeró.

Aquest projecte es va centrar en tres línies de treball: demostració, experi-

mentació i divulgació. Les activitats de demostració van consistir, per una banda, en la instal·lació de parcel·les de cultiu ecològic de plantes aromàtiques i medicinals i, per una altra, en l'estudi de la capacitat de regeneració de dues espècies medicinals autòctones sotmeses a recol·lecció silvestre: genciana (*Gentiana lutea*) a les comarques de la Vall d'Aran, Pallars Sobirà i Cerdanya i boixerola (*Arctostaphylos uva-ursi*) al Parc Natural del Cadí-Moixeró.

L'experimentació va consistir en l'anàlisi dels diferents quimiotips de boixerola, dut a terme pel Laboratori de Productes Naturals de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona, en la capacitat de regeneració vegetativa d'esqueixos de boixerola, en l'optimització de les condicions de germinació de llavors de diferents espècies de PAM i en l'establiment de tècniques de cultiu *in vitro* de genciana, dut a terme al Departament d'Hortofruticultura, Botànica i Jardineria de la Universitat de Lleida.

La divulgació es va realitzar mitjançant l'organització de cursos, seminaris i conferències, l'establiment de contactes amb l'Administració i la indústria, la difusió en diferents mitjans de comunicació i l'assistència a fires i conferències internacionals.

El cultiu de PAM es va fer amb la col·laboració de dotze agricultors distribuïts en diverses comarques catalanes dels Pirineus i pre-Pirineus (Alt Urgell, Berguedà, Cerdanya, Garrotxa, Pallars Jussà i Pallars Sobirà) i es van cultivar unes 27,4 ha amb diferents espècies. Unes, per a l'obtenció de la fulla: mentes (*Mentha piperita*, *Mentha sativa*), tarongina (*Melissa officinalis*), sajolida (*Satureja montana*), agrella (*Rumex acetosa*), sàlvia (*Salvia officinalis*), berbena (*Verbena officinalis*), malrubí (*Marrubium vulgare*), estragó (*Artemisia dracuncululus*); altres per la flor: milfulles (*Achillea officinalis*), pericó (*Hypericum perforatum*), ulmària (*Filipendula ulmaria*); altres per l'arrel: ínula (*Inula helenium*), malví (*Althaea officinalis*), angèlica (*Angelica archangelica*), llapassa (*Arctium lappa*), equinàcies (*Echinacea purpurea*, *E. angustifolia*), dent de lleó (*Taraxacum officinale*), valeriana (*Valeriana officinalis*), i altres per la grana: anís (*Pimpinella anisum*), comí (*Cuminum cyminum*), fonoll (*Foeniculum vulgare* var. *dulce*). Les espècies que varen donar un resultat més satisfactori van ser: la menta i la tarongina per fulla, la llapassa i la ínula per arrel i la milfulles i la ulmària per flor. Les espècies de grana no varen funcionar massa bé.

Cada productor va fer les seves pròpies inversions en maquinària i instal·lacions d'assecat, en funció de les seves possibilitats. La majoria eren petits productors. I durant aquests dos anys la comercialització es va canalitzar a través d'una majorista d'herboristeria ecològica. No tots els productors continuen en actiu, però van ser la primera llavor perquè el sector de les PAM es comencés a consolidar a Catalunya amb la creació, l'any 2000, de l'Associació Catalana de Productors de Plantes Aromàtiques i Medicinals, que actualment agrupa uns 39 socis actius i 66 socis col·laboradors.

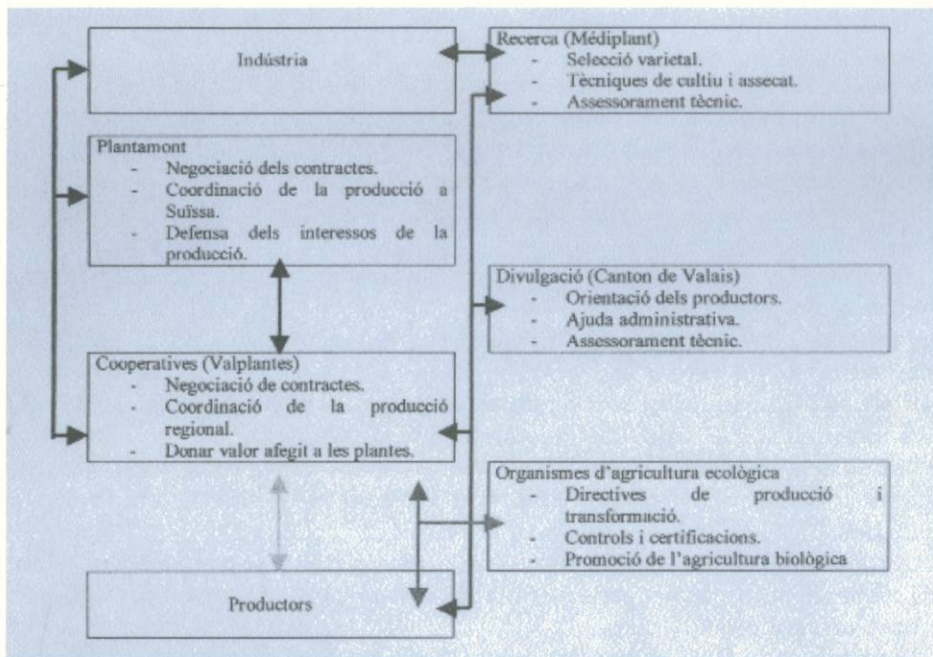
D'altra banda, tenim l'experiència del sector productiu de PAM als Alps suïssos. Concretament, al cantó de Ticino, entre el 1996 i el 2003, es va dur a terme un projecte amb plantes medicinals que tenia per objectiu la requalificació de les regions alpines del cantó suís de Ticino, des del punt de vista territorial, econòmic i cultural. El projecte tenia tres eixos vertebradors: el cultiu de plantes medicinals, la creació d'un centre per a l'organització de cursos de formació professional i seminaris en l'àmbit de les plantes medicinals alpines i la creació de l'Institut Alpí de Fitofarmacologia.

El projecte es va concretar el 1998 amb la creació de l'associació de productors BET (Buone Erbe Ticinesi) amb 49 productors (10 % ecològics, 57 % no professionals), 37.790 m² cultivats (771 m²/productor) i diverses espècies (sàlvia, marialluïsa, menta pebrera, menta citrata, tarongina, pimpinella peregrina, timó, malví, malva, romaní, etc.). L'any 2000 es va crear la cooperativa COFIT (Società Cooperativa per le Piante Officinali e i Fitoprodotti Ticinesi) amb les funcions d'assecar la producció de l'associació BET, preparar i comercialitzar productes (COFIT Wellness: infusions, caramels, olis aromàtics) amb una etiqueta de qualitat, gestionar activitats de formació (COFIT Formation) per a productors, operadors professionals i postuniversitaris, atorgar la certificació Eduqua i gestionar activitats de recerca (COFIT Recherche) mitjançant el control de qualitat de les plantes medicinals, prestar serveis als sectors de fitomedicaments i agroalimentació i, també, serveis de documentació i informació.

Al cantó de Valais existeix la cooperativa Valplantes, que agrupa 120 productors que cultiven 45 ha de cultiu ecològic certificat (3.750 m²/productor) amb unes 50 espècies de PAM: produeixen unes 140 t de planta seca i 10 t de planta fresca que generen una xifra de negocis de 3.000.000 de francs suïssos. Negocien els contractes amb les indústries (agroalimentària –caramels, infusions, licors, begudes, condiments–, cosmètica i farmacèutica), coordinen la producció de plantes, el seguiment dels cultius i l'assessorament als productors, l'assecat, la comercialització de begudes (Bioalptea) i les funcions de magatzem, expedició i logística.

La cooperativa Valplantes es beneficia d'una sèrie de suports institucionals i de relacions comercials que es detallen en el següent gràfic que mostra el sector de les PAM a Suïssa.

Per valorar les espècies de PAM de muntanya, primer de tot cal seleccionar les espècies que s'adaptin millor tenint en compte les exigències ecològiques de les espècies (tenim espècies molt termòfiles com el romaní i la marialluïsa, espècies termòfiles com el timó i la menta, espècies mesòfiles com la valeriana i l'equinàcia i espècies muntanyoses com l'arnica i la genciana), les condicions climàtiques i edàfiques, la situació geogràfica i geomorfològica i les condicions agronòmiques de la parcel·la (disponibilitat d'aigua, orientació, profunditat del sòl, pendent i altitud).

Un cop sabem les espècies que s'adapten millor en aquestes condicions, cal tenir en compte els sectors que les utilitzen i les potencialitats de les plantes mitjançant la recerca de nous productes a base de plantes aromàtiques i medicinals de muntanya.

Finalment, l'èxit de la producció i comercialització de les plantes aromàtiques i medicinals de muntanya depèn de la diferenciació de la competència mitjançant l'estudi sistemàtic dels principis actius, de la possibilitat d'obtenció de productes transformats, del valor afegit d'alguna denominació d'origen o etiqueta de qualitat reconeguda i de la imatge de producte ecològic.

Algunes espècies interessants per al cultiu a Andorra, valorant tant els condicionants edafoclimàtics com els de mercat, són:

— Àrnica (*Arnica montana*): aprofitament dels capítols florals i obtenció d'herba seca i extracte.

— Dent de lleó (*Taraxacum officinale*): aprofitament d'arrel i fulles i obtenció d'herba seca i extracte.

— Equinàcia (*Echinacea purpurea*): aprofitament de l'arrel i summitat florida i obtenció d'extracte.

— Genciana (*Gentiana lutea*): aprofitament de l'arrel i obtenció d'herba seca i extracte.

- Menta pebrera (*Mentha piperita*): aprofitament de les fulles i obtenció d'herba seca, extracte i oli essencial.
- Orega (*Origanum* spp.): aprofitament de la summitat florida i obtenció d'herba seca, extracte i oli essencial.
- Sàlvia (*Salvia officinalis*): aprofitament de les fulles i de la summitat florida i obtenció d'herba seca, extracte i oli essencial.
- Sajolida (*Satureja montana*): aprofitament de la summitat florida i obtenció d'herba seca, extracte i oli essencial.
- Ulmària (*Filipendula ulmaria*): aprofitament de la summitat florida i obtenció d'herba seca i extracte.
- Valeriana (*Valeriana officinalis*): aprofitament de l'arrel i obtenció d'herba seca, extracte i oli essencial.

Els marges bruts de cultiu són variables en funció de les espècies, i poden estar per sobre dels 3.000 euros per hectàrea i any. Cal destacar la rendibilitat actual de l'equinàcia i la genciana.

Tanmateix, abans d'iniciar una explotació agrícola, cal tenir en compte diverses premisses:

- Dur a terme, primer de tot, un camp d'assaig per a poder valorar l'adaptació i els rendiments de les espècies triades i les necessitats, en temps i maquinària, que en requereix el cultiu.
- Dimensionar i perfilar els sistemes d'assecat i processament de la planta seca, fent les proves necessàries amb les collites obtingudes dels camps d'assaig.
- Fer un estudi de mercat i cercar contactes de mercat que permetin assegurar la sortida del producte o bé valorar la possibilitat de produir producte transformat (infusions, caramels, extractes, etc.).

El cultiu de plantes aromàtiques i medicinals a Andorra es podria beneficiar de diversos aspectes:

- Diversitat de condicions edafoclimàtiques que permet cultivar espècies diferents.
- Territori limitat i cohesionat que permetria unificar les produccions en un únic centre de transformació o cooperativa.
- Capacitat d'inversió i d'aprofitament d'instal·lacions ja existents (assecadors de tabac).
- Oportunitat per a la creació d'alguna empresa que elabori productes a base de plantes medicinals, que es podria beneficiar no només de la producció andorrana, sinó també de la producció de la província catalana de Lleida, on hi ha bastants cultivadors de PAM.
- Facilitat d'obtenir alguna denominació d'origen que permeti la diferenciació competitiva.
- Proximitat amb Catalunya i França, on existeix una alta concentració de la

indústria utilitzadora de PAM (majoristes, laboratoris, indústries alimentàries...). Però caldria que anés acompanyat de suports, institucionals o privats, en els següents aspectes:

- Selecció i millora d'espècies medicinals autòctones.
- Obtenció d'informació de mercat i preus.
- Ajuts a les inversions en maquinària i instal·lacions en l'explotació agrícola.
- Formació específica dels agricultors i dels tècnics.
- Suport tècnic en els aspectes agronòmics i de transformació.
- Promoció de la creació de cooperatives de productors que facilitin la transformació i comercialització.
- Control de la qualitat dels productes andorrans a base de plantes aromàtiques i medicinals.
- Captació d'empreses del sector de les plantes aromàtiques i medicinals interessades a establir-se a Andorra.

Fonts consultades

Apunts «Utilització industrial de PAM» i «Comercialització de PAM» del curs «Introducció a la Producció, Transformació i Comercialització de Plantes Aromàtiques i Medicinals», octubre-novembre 2003. Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, Solsona (Lleida).

Apunts «Producción de PAM en España» del curs «Cultivo, Procesado y Mercado de Plantas Aromáticas, Medicinales y Condimentarias», setembre-octubre 2003. Centro Nacional de Capacitación, San Fernando de Henares (Madrid).

CEPPARM, Comité Économique de Plantes à Parfum, Aromatiques, Médicinales, <http://www.cepparm.com>

5è Colloque Médiplant «Les plantes de l'Arc Alpin: ressources pour le développement régional» 25-27 setembre 2003, Evolène (Suïssa).

Memòria final del Projecte Life ENV/E/00260.

Eva Moré i Palos

Enginyera agrònoma, Àrea de Productes Secundaris del Bosc, Centre Tecnològic Forestal de Catalunya

Diferències entre l'agricultura tradicional i l'actual

Climent Palmitjavila i Torres

En primer lloc, voldria donar les gràcies als organitzadors de les Jornades de la Societat Andorrana de Ciències per haver-m'hi invitat.

A Andorra tot ha canviat, fins i tot l'agricultura. L'agricultura dels anys seixanta, que és la que jo tinc present, era la d'una pagesia de molt esforç: pràcticament tot es feia a mà, la dalla dels prats es feia amb dalla, la sega del blat o sègol es feia amb volant, la casa del pagès visquia però no amb massa guanys.

Sortosament, a poc a poc arribaren les màquines, les quals facilitaren molt la tasca del pagès. Avui ens trobem amb una agricultura majoritàriament moderna i mecanitzada. És ben cert que avui, per poder viure de la pagesia, s'ha de tenir una certa quantitat de bestiar que no hauria de ser inferior a trenta mares de cria. Algú em podria dir: per què abans es vivia amb vuit o deu vaques i ara se n'han de tenir trenta? Per la senzilla raó de l'augment constant de la maquinària, avui en dia imprescindible. També em podeu preguntar si, per tenir trenta mares de cria, s'ha de tenir una explotació d'almenys unes vint hectàrees. És cert que la Llei d'agricultura preveu que es puguin aconseguir ajuts arrendant altres propietats.

Voldria fer referència a la Llei d'agricultura, una llei encara jove, de creació recent que, de ben segur, s'hauria de retocar, com també la Carn de Qualitat que produïm. Les dues coses han estat un impuls, i sobretot un aturador perquè la pagesia no acabés per desaparèixer. És una llei tranquil·litzadora per al sector perquè el pagès sap que, a l'hora que té el producte a punt, el pot vendre: siguin vedells, siguin corders, cabrits, etc.

S'ha de valorar que és un pas endavant.

No voldria passar sense parlar del cultiu del tabac, que ha estat i és un ajut

important per al sector. Aquest cultiu data del segle XVI i ja es troba en una màxima del *Manual Digest*.

El tabac, a través de tants anys, ha tingut alts i baixos. Algunes collites no es van poder vendre perquè les fàbriques de tabac estaven saturades per un excés de producció, fins a arribar als anys 50, en què el monopoli francès va absorbir una partida de la collita i va provocar un increment en el preu.

També les nostres autoritats del Consell General, l'any 1964 crearen la Junta del Tabac. Deu anys més tard, l'any 1974, es va establir el contracte entre col·lectors i fabricants que encara és en vigor avui amb les pròrrogues d'un a tres anys.

Actualment podem dir que el tabac no és rendible com fa cinc o sis anys enrere, perquè hem hagut de reduir les nostres collites d'un 50 % i, malgrat que el preu del quilogram és raonable, ens falta la quantitat.

Finalitzaré aquesta intervenció dient que, si volem tenir una Andorra conreada, verda i atractiva per als turistes que ens visiten, tots hem de posar-hi el nostre gra de sorra. El Govern i els comuns han de col·laborar i sobretot encoratjar el jovent que vulgui continuar amb la bona voluntat de preservar i mantenir el patrimoni d'Andorra.

Climent Palmitjavila i Torres

Pagès de Casa Som de Canillo

i antic president de l'Associació de Pagesos i Ramaders

El sector primari i la conservació de la natura a Andorra

Jordi Nicolau i Vila

Introducció

El present text resumeix la ponència del dia 29 de novembre de 2003, dins el marc de les Novenes Jornades de la SAC dedicades al futur del sector primari al Principat.

He basat la comunicació, per facilitar-ne l'estructuració, únicament en dues de les activitats principals del sector primari a Andorra: l'agricultura de fons de vall i la ramaderia en pastures de muntanya. Cal tenir en compte, però, que les dues activitats estan íntimament relacionades. Les problemàtiques i solucions plantejades en cadascuna són, doncs, en la majoria de casos, aplicables a la totalitat del sector.

Importància del sector primari per a la conservació del patrimoni natural

Agricultura de fons de vall

Les zones de fons de vall que han sobreviscut a la invasió urbanística de les darreres dècades conserven els valors de biodiversitat més elevats del país. Això es deu, entre altres motius, a la moderada altitud, la proximitat dels cursos fluvials, la major bonança climàtica i l'existència d'un mosaic format per formacions agrícoles i petits retalls de vegetació natural.

Aquest darrer punt, resultat del manteniment de les activitats tradicionals, permet la coexistència d'espècies amb requeriments ecològics dispars en una àrea relativament petita. A més de les espècies típiques de zones obertes, les formacions arbustives o franges arbrades que limiten entre els diferents conreus actuen com un refugi o zona d'alimentació per a molts tàxons.

Entre les espècies d'ocells, grup faunístic del qual es disposa d'una major informació, típiques d'aquests medis, s'hi inclouen nombroses espècies en

regressió. Aquest és el cas, per exemple, del bitxac comú (*Saxicola torquata*) o de la guatlla (*Coturnix coturnix*), espècies catalogades com a rares en la Llista Vermella dels Ocells d'Andorra (ADN 2002). El manteniment de marges arbrats, a més, permet la presència d'espècies típicament forestals, com picots (*Picidae*), mallerengues (*Paridae*), etc. La proximitat del riu, i consegüentment de les espècies d'ocells associades a aquest medi –aigüerola (*Cinclus cinclus*), blauet (*Alcedo atthis*), etcètera–, enriqueix encara més les comunitats ornitològiques d'aquestes zones. Aquesta riquesa es multiplica durant les èpoques de migració, quan milers d'ocells utilitzen els fons de vall com una zona de pas, o durant els mesos més freds, quan moltes espècies s'arreceren a les zones més baixes.

A més de presentar les xifres més elevades de biodiversitat, les zones agrícoles de fons de vall acullen les darreres poblacions andorranes de nombroses espècies amenaçades. Aquest és el cas, per exemple, del llangardaix pirinenc (*Lacerta agilis*) o del turó (*Mustela putorius*), espècies amb una distribució actual limitada a les zones de prats de dall de l'extrem nord-oriental del Principat (Roig i Amat 2001; Guixé 2002).

Les zones de fons de vall, però, no només són importants per a la fauna. Aquests terrenys són decisius per a la conservació d'alguns dels darrers boscos caducifolis de terra baixa del Principat, com les rouredes de roure martinenc (*Quercus humilis*) i les freixenedes (*Fraxinus excelsior*) de l'extrem meridional de la parròquia d'Andorra la Vella, o dels darrers trams de bosc de ribera, element imprescindible per al correcte funcionament ecològic dels nostres rius.

Una de les comunitats florístiques més importants i espectaculars és, sens dubte, l'associada als prats de dall. El manteniment d'aquesta pràctica tradicional és indispensable per a la conservació de moltes de les espècies vegetals més emblemàtiques i atractives del país. Aquest és el cas, per exemple, de la grandalla (*Narcissus poeticus*), la flor nacional d'Andorra, o de la gençana groga (*Gentiana lutea*), espècie famosa per les seves propietats medicinals. Les floracions de la paradísia (*Paradisea lilastrum*), el narcís de muntanya (*Narcissus psaedonarcissus*) i el lliri dels Pirineus (*Iris latifolia*), entre moltes altres espècies, converteixen els prats de dall en un dels espectacles naturals més dinàmics i sorprenents dels Pirineus. Els prats de dall es consideren Hàbitats d'Interès Comunitari (HIC) segons la Directiva Hàbitats de la UE (Directiva 92/43/CE).

Convé recordar, a més dels arguments biològics principals ja tractats, els aspectes culturals i socials que evidencien la necessitat de conservar, i fins i tot potenciar, les activitats agrícoles a les zones de fons de vall.

El paisatge d'Andorra, com el de la majoria de països occidentals, és el resultat de l'aprofitament humà secular sobre les comunitats naturals. L'abandonament d'aquestes activitats ha comportat, a més d'una pèrdua de l'heterogeneïtat paisatgística i de la riquesa natural, la degradació d'alguns ele-

ments de gran valor patrimonial i històric. Aquest és el cas, per exemple, dels cortals i bordes tradicionals. Cal tenir en compte, però, que el procés d'abandonament que han sofert aquestes activitats és, afortunadament, reversible.

No es pot dir el mateix de l'enorme superfície antigament dedicada a aquest sector i que ha estat engolida pel creixement urbanístic. El sòl agrícola és un recurs natural no renovable i, per tant, la seva transformació en sòl urbà és una pèrdua irreparable que cal considerar molt seriosament. La ràpida transformació del sòl i l'expansió del continu urbà també fan cada cop més difícil el manteniment de petits horts familiars, activitat d'enorme interès social i recreatiu.

Pastures de muntanya

L'activitat ramadera crea discontinuïtats en les masses forestals i genera un medi heterogeni. Aquest fet, a més de reduir el combustible disponible i, per tant, la probabilitat d'incendi, permet la presència de comunitats biològiques riques i diverses. El manteniment de la ramaderia ha permès, juntament amb altres activitats, la conservació al Principat d'espècies típiques de medis oberts o de formacions arbustives. Entre aquestes s'hi inclouen la tallareta cuallarga (*Sylvia undata*) i el bitxac rogenic (*Saxicola rubetra*). Ambdues espècies es cataloguen com a *vulnerables* en la Llista Vermella dels Ocells d'Andorra (ADN 2002).

Un altre grup faunístic que requereix la presència de poblacions sanes d'herbívors, ja siguin salvatges o domèstics, és el dels ocells carronyaires. Aquest grup, darrer graó de la cadena tròfica, inclou espècies tan amenaçades i emblemàtiques com el trençalòs (*Gypaetus barbatus*). El Pla d'Actuacions per a la Conservació del Trençalòs (PACT), projecte de col·laboració entre ADN i el Departament de Medi Ambient del Govern d'Andorra, posa de manifest la necessitat de potenciar la ramaderia, sobretot l'ovina, per assegurar la presència a llarg termini d'aquesta espècie al Principat. Aquesta mesura també respon als requeriments de conservació d'altres espècies i grups faunístics. Aquest és el cas, per exemple, de l'àguila daurada (*Aquila chrysaetos*), espècie catalogada com *en perill d'extinció* i que també utilitza freqüentment aquest recurs alimentari, o de la fauna herpetològica, que depèn de l'activitat ramadera per al manteniment de les clarianes necessàries per a la termoregulació.

Perspectives de futur

El futur més probable, si tot segueix com ara, és la desaparició de l'agricultura de fons de vall. Això és conseqüència d'una Llei general d'ordenació del territori i urbanisme deficitària i, consegüentment, d'uns plans d'ordenació i urbanisme parroquial totalment insostenibles. És molt difícil conservar les activitats agrícoles quan la pràctica totalitat dels terrenys agrícoles de fons de vall es cataloguen com a sòl urbà o urbanitzable.

Cal aplicar, abans que sigui massa tard, el concepte de sòl no urbanitzable de protecció agrícola o ramadera, i fer que la sensibilitat dels propietaris no sigui l'única eina existent per combatre l'elevat lucre associat a la construcció. Cal convertir el sector primari en un sector viable, ja sigui mitjançant ajuts administratius o amb la potenciació d'activitats terciàries paral·leles i compatibles, per poder minimitzar, per poc que sigui, la temptació urbanística. Pel que fa a l'activitat ramadera, cal recuperar, dins el possible, les càrregues tradicionals de bestiar, tot potenciant les espècies i varietats autòctones. Aquest darrer punt també s'ha d'aplicar a l'agricultura.

Per a la supervivència del sector primari, a més d'una reforma de la legislació existent i la redacció de noves lleis, especialment en referència a la conservació de la natura i la creació d'espais naturals protegits, cal una ferma implicació dels propietaris privats i de les diferents administracions i entitats d'Andorra.

Una possibilitat viable a mitjà termini és l'aplicació al Principat del concepte de custòdia del territori. La custòdia del territori busca la responsabilitat dels propietaris i dels usuaris del territori en la conservació del patrimoni natural i cultural. Per a això, es requereixen tant mecanismes de sensibilització com de col·laboració voluntària i constant entre propietaris, usuaris, administracions i entitats. La realització d'acords de custòdia busca l'enteniment entre tots els implicats, conservant el nostre patrimoni i beneficiant totes les parts.

La resposta de l'ADN a la pregunta títol d'aquestes novenes jornades és que el sector primari ha de tenir futur i, per aconseguir-ho, cal el diàleg i la col·laboració entre particulars, associacions i administracions.

Jordi Nicolau i Vila

Biòleg i coordinador de l'estudi dels fons de valls per ADN

Referències bibliogràfiques

ADN (Associació per a la Defensa de la Natura) (2002). *Atlas dels ocells nidificants d'Andorra / Atlas of the Breeding Birds of Andorra*. Coordenades Lambert 1x1. Andorra la Vella: Govern d'Andorra; Andbanc.

AMAT, F.; ROIG, J. M. (2001). *Atlas dels amfibis i rèptils d'Andorra*. Coordenades Lambert 5x5. Andorra la Vella: Ministeri d'Agricultura i Medi Ambient. [Informe inèdit]

GUIXÉ, D. (2002). *Els mamífers carnívors d'Andorra. Avaluació dels sistemes de mostreig i estudi de la distribució, abundància i requeriments ambientals de les espècies presents*. Andorra la Vella: Associació per a la Defensa de la Natura (ADN), amb el suport del Ministeri d'Agricultura i Medi Ambient. [Informe inèdit]

Agricultura a Andorra avui. Una oportunitat en el futur?

Albert Casal i Duró

Per a un nèt de pagesos andorrans i enginyer agrònom de professió, no deixa de ser una paradoxa la situació en la qual avui dia es troba l'agricultura andorrana, i encara més preocupant és quin en serà el futur en un entorn especulatiu en què l'alt preu dels terrenys i la construcció massiva i indiscriminada són, fins avui, una realitat imparabile.

Aquest ha estat sempre un país amb uns condicionants geogràfics i culturals que han limitat decididament la realitat d'un sector que llangueix cada dia que passa, a la vora d'altres activitats més lucratives i menys sacrificades professionalment.

En l'actualitat, és un sector minoritari i sense pes específic en l'economia andorrana, que no ha sabut crear un producte diferenciador que servís de referència; un sector que, en la forma de producció, és totalment primari: no transforma els productes ni els comercialitza d'una forma diferenciada. Capítol a part són el tabac i la Carn de Qualitat: ja en parlarem específicament.

Condicionants a tenir en compte

El nostre país presenta una orografia amb forts pendents. Tenim un clima mediterrani de muntanya: hiverns rigorosos, amb un període sense glaçades molt curt i variable, i estius calorosos. I, com a totes les valls del Pirineu, les propietats i les parcel·les que componen l'espai cultivable són de petites dimensions.

Cal dir també que el sector es caracteritza per un fort sentiment individualista: a diferència d'altres zones properes a nosaltres, les experiències associatives mai han tingut un desenvolupament significatiu.

El nostre sector també arriba a l'actualitat sense l'existència d'estructures

que en permetin el desenvolupament. Les que hi ha són de creació recent: l'Associació de Pagesos i Ramaders, l'escorxador...

Però, a més dels condicionants estructurals, culturals o geoclimàtics, cal tenir en compte també els condicionants socioeconòmics de la realitat andorrana d'avui. Actualment, la nostra població és, aproximadament, de 80.000 habitants. Cal afegir-hi els treballadors fronterers que cada dia es desplacen a Andorra des de l'Alt Urgell i els prop d'onze milions de turistes que durant l'any vénen al Principat. Això ens dóna un potencial de consum molt elevat si, a més, tenim en compte l'alt nivell econòmic i la joventut de la població.

Cal dir que vivim en una societat en la qual cada cop s'imposa més el valor del producte natural i ecològic i on el consumidor demana productes amb garanties de qualitat.

La proximitat física que hi ha entre el productor i el consumidor farà que sigui molt més fàcil que estableixin connexions i, per tant, que eliminin intermediaris comercials: els marges comercials i d'intermediació quedaran per als productors.

La preservació de zones de pastura d'alta qualitat ecològica i la disminució de zones de cultiu dedicades al tabac seran un condicionant favorable per a la política de la Carn de Qualitat.

El tabac. El cultiu miracle

El que ha fet que el nostre sector agrícola hagi estat, en els darrers anys, un sector molt pròsper ha estat la pràctica del cultiu del tabac. Aquest cultiu, que té molta tradició al nostre país, va rebre un impuls decisiu amb la signatura del contracte entre colliters i fabricants, que garantia la compra de la collita.

L'arribada de la fabricació de les marques americanes a Andorra suposà un increment de les quantitats de tabac necessàries a importar per part dels fabricants. Aquest era un dels factors inclosos com a variable de remuneració dels colliters andorrans: a més importació, més remuneració. En el contracte, però, no s'havia previst cap mecanisme de limitació de la producció per part dels colliters. Aquesta situació de bonança econòmica del sector fabricant i la garantia de compra de tota la collita va fer que els pagesos abandonessin els altres conreus i que el tabac es convertís en el monocultiu del país. Durant una sèrie d'anys, va ser evident la prosperitat que el sector va experimentar gràcies a l'existència del contracte, que va servir perquè pràcticament totes les explotacions poguessin equipar-se mecànicament i renovar les edificacions.

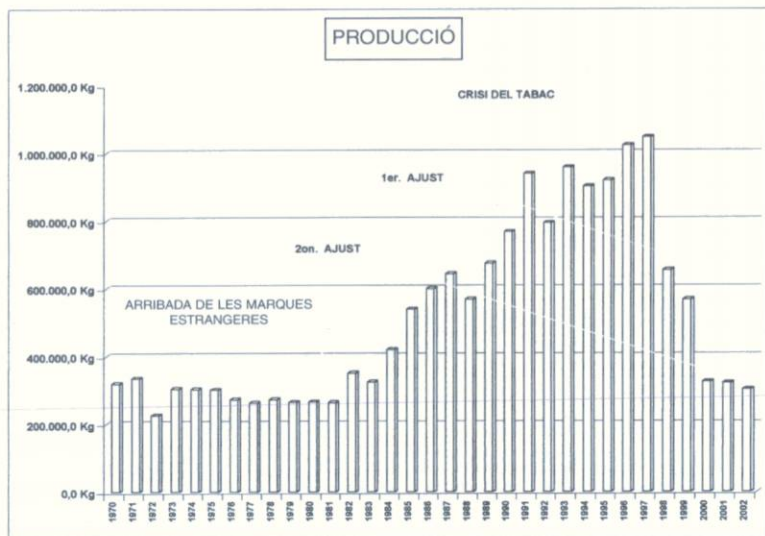
Els contractes tenien diversos anys de vigència i s'anaven renovant després de les negociacions pertinents entre les dues parts. El constant creixement de la quantitat produïda va fer que, en el contracte de 1992, ja s'introduís la limitació de compra de la collita per part dels fabricants en un màxim de 850.000 kg i que s'establís un mecanisme corrector de disminució de l'import cobrat

individualment, en funció de l'excés global lliurat.

El fet que el contracte no tingués limitació de producció va fer que els colliters continuessin augmentant la quantitat de tabac produïda. L'any 1993 ja es va incrementar la producció, i així successivament en els anys següents fins que l'any 1997 es va arribar a la xifra rècord de més d'un milió de quilos. Els colliters es van veure immersos en una reducció constant dels ingressos amb la incorporació de nous terrenys al cultiu del tabac. Hi havia descomptes d'un valor de fins el 15 % aplicats en el valor de la collita lliurada cada any.

Aquest rècord del 1997 coincideix amb l'inici de la crisi del tabac amb la Unió Europea. El constant augment de les activitats de contraban van fer que la Unió Europea exigís a Andorra la fi de la tolerància d'aquesta pràctica. Des d'aleshores fins a l'aparició de la legislació andorrana corresponent, la Unió Europea va segellar les fronteres amb el desplegament de les unitats especials de policia per impedir que els contrabandistes poguessin entrar a Espanya des del Principat.

L'import a què havia arribat la collita produïda pels pagesos andorrans i el fet que la venda del tabac manufacturat local es veia limitada, van fer inassolibles les condicions del contracte i van forçar la negociació de noves condicions de compra venda: es va signar un nou contracte entre colliters i fabricants. Aquest nou contracte establia la limitació en la xifra de compra entre les dues parts en 650.000 kg en una primera etapa fins a arribar, a l'actualitat, a 300.000 kg de limitació. Aquestes xifres surten de l'establiment d'un sistema de quotes en funció de l'històric individual de cada un dels colliters.

La disminució en xifra de vendes del sector, que passa del milió als 300.000 kg en tres anys, en suposa l'empobriment efectiu, ja que ara es mou en xifres que sols n'asseguren el manteniment. El sector perd la principal font d'ingressos i la reducció de producció també suposa directament la pèrdua de llocs de treball. Actualment, el sector és totalment residual i ha perdut, des del 1997, la capacitat d'inversió que va tenir a les dècades del 1980 i del 1990. Ara el futur del sector ja no depèn directament de l'evolució de les collites i dels contractes, sinó que depèn de la voluntat dels propietaris de mantenir els patrimonis familiars davant la permanent temptació de l'increment dels preus de la terra per part de les promotores immobiliàries.

Aquest sector encara conserva la capitalització dels anys anteriors, que podria estar disposada a donar una nova empenta a l'estructura productiva si es plantejés una estratègia diferenciada i possibilista. Hi ha el risc de la pèrdua del potencial humà que avui encara hi ha i que el sector esdevingui un espai lúdic o purament especulatiu per als seus propietaris: així es perdria l'oportunitat que fos un element modelador del creixement o del paisatge periurbà.

El bestiar: tradició o producció?

La utilitat del paper que desenvolupa el bestiar, en un país com el nostre que es considera turístic, és inqüestionable. La necessitat de mantenir un entorn natural d'alta qualitat ecològica i paisatgística en fan un element decisiu i imprescindible per assolir els objectius desitjats.

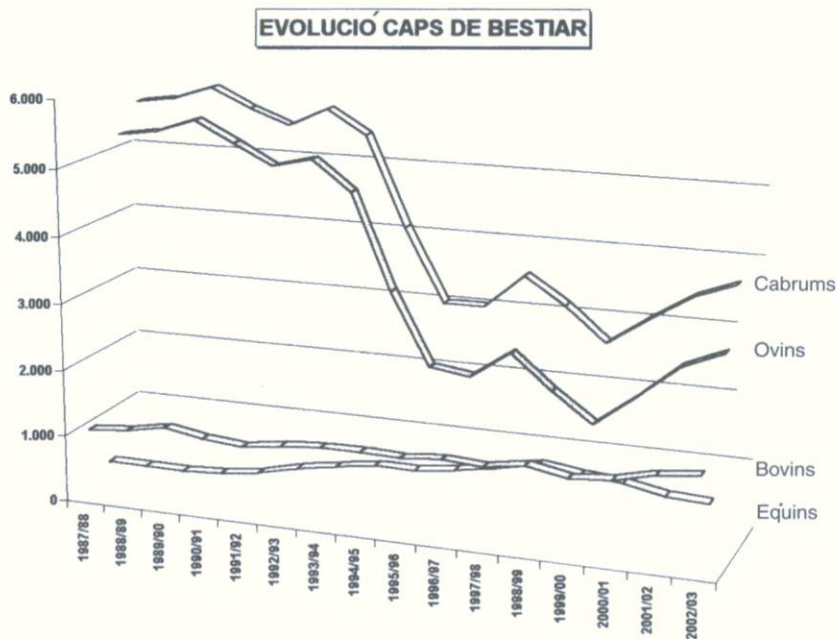
El manteniment d'activitats productives que suposin un fre a l'especulació dels terrenys és un altre dels objectius a assolir amb el manteniment de l'activitat ramadera al nostre país. Mantenir activitats que generin rendes dignes en el sector i que serveixin de desincentiu a l'hora de vendre els terrenys és una política indirecta per aconseguir que l'agricultura sobrevisqui en un entorn tan competitiu com l'actual.

En els darrers anys, els problemes per traslladar el bestiar als escorxadors dels països veïns eren cada cop més grans; a més, el cost que suposava aquest trasllat restava marge als ramaders que es dedicaven a aquesta activitat. La creació de l'escorxador, com a element vertebrador de la política del Govern per a la Carn de Qualitat, ha servit per disposar d'una estructura que ajuda a mantenir l'activitat ramadera del boví al nostre país.

Als factors estructurals, cal afegir-hi la necessitat de la modificació de la legislació urbanística de les ordinacions comunals que han suposat una pressió excessiva en matèria de construcció ramadera: han limitat la construcció d'equipaments ramaders i han encarat el cost per a una supèrflua legislació d'acabats.

El sector, actualment, està excessivament condicionat pels factors externs:

l'entorn no està regulat urbanísticament (caldrà veure què passarà una vegada aprovats els diferents plans d'urbanisme) i exerceix una gran pressió sobre els agricultors que no han venut les terres.

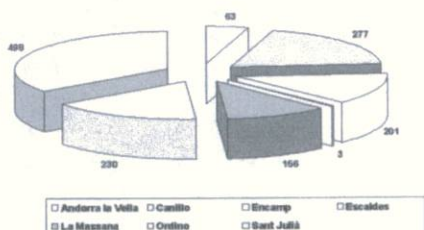

L'existència, en els darrers anys, d'una política de subvencions intenses per al sector boví ha mantingut viu el sector ramader gràcies a la creació de la marca específica de Carn de Qualitat d'Andorra. Aquesta iniciativa més l'existència, indicada anteriorment, de l'escorxador a Andorra han servit perquè el sector, després de les fortes inversions que els pagesos han hagut de fer en les instal·lacions, disposi d'una estructura que li permet mirar cap al futur sempre que es mantinguin aquestes ajudes que, de forma artificial, avui asseguren la competitivitat de la carn andorrana al mercat.

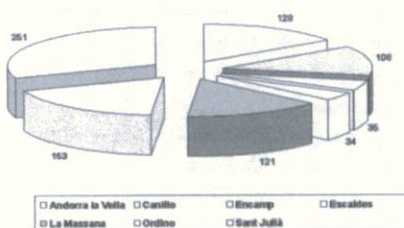
En les gràfiques que s'adjunten es veu, per parròquies, quina és la distribució dels diferents caps de bestiar i quina ha estat l'evolució del sector en els darrers anys. Com a dades a destacar, caldria dir que Sant Julià de Lòria és la parròquia amb més caps de bestiar de qualsevol tipus. També és la màxima

productora de quilos de tabac: reafirma així la condició de parròquia agrícola i que la política d'incentivació de producció de carn de boví que ha fet el Govern amb la creació de la denominació de Carn de Qualitat no ha tingut efectes d'increment de la cabanya, ja que el creixement del nombre de caps de bestiar ha estat lleuger.

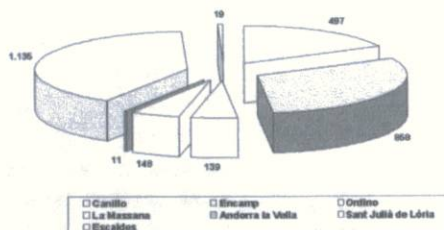
DISTRIBUCIÓ PER PARRÒQUIES - BOVÍ

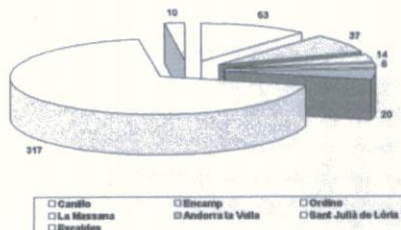
DISTRIBUCIÓ PER PARRÒQUIES - EQUÍ

DISTRIBUCIÓ PER PARRÒQUIES - OVI

DISTRIBUCIÓ PER PARRÒQUIES - CAPRUM

Una opció de futur?

La pregunta que tots els qui estimem el sector ens fem és: hi ha una opció de futur? I, en tot cas: quina serà?, com serà?

La percepció que es té de la realitat actual i de quin és el paper que ha de jugar en un futur aquest sector ens condiciona les possibles solucions a donar respecte a la supervivència en el futur.

La necessitat que el sector no desaparegui, o que no s'acabi convertint en un ens totalment marginal, és avui més una qüestió política que una qüestió econòmica o tècnica. Ja hem dit que la pressió que el sector rep per part del

sector immobiliari i hotelier és molt alta i que dificulta el seu normal desenvolupament via competència de preus o pressió legislativa o d'ordenacions d'edificació. El sector, o bé necessitarà una determinació política que en garanteixi el futur, o no serà. Perquè el sector tingui una possibilitat de subsistència, cal que les rendes que generi siguin prou atractives per garantir el relleu generacional. Sense els actors disposats a portar a terme aquesta tasca no hi haurà necessitat de discutir la política d'actuació adequada ni si aquesta és encertada o no. Cal pensar que és un sector en què, si es perd el vincle generacional, és pràcticament impossible recuperar-ne l'activitat. D'exemples, al nostre país n'hi ha, i molts, allà on l'activitat agrícola és un subproducte més aviat de l'oci sentimental que de l'activitat productiva.

Els condicionants indicats a la primera part d'aquesta intervenció no ens permeten pas una extensa varietat de possibilitats per al nostre sector. Les condicions favorables del nostre país també s'han d'aprofitar i han de servir per poder oferir productes que, sense representar una forta inversió per a l'agricultor ni constituir una despesa compromesa de sostenibilitat en forma de subvenció per part de l'Administració, ofereixin al client potencial, tant nacional com estranger, un producte diferenciat i de qualitat que sigui apreciat i, per tant, susceptible de ser adquirit a uns preus competitius. El sector tindrà assegurada la supervivència com més s'allunyi de models que depenguin de les subvencions artificials del Govern i com més s'apropi a models que es basin en avantatges competitius com poden ser un paisatge de qualitat o la proximitat del mercat.

La generació de nous ingressos ha de permetre la diversificació de la renda i l'estabilització de les càrregues de treball i de renda al llarg de l'any, fugint de situacions que requereixin molt finançament o molta inversió i de puntes de treball que demanin contractacions temporals externes que després deixen durant un llarg període de temps el pagès ocios i sense capacitat de generar noves rendes. Aquests han de ser els criteris bàsics que ens serveixin de pauta per a noves activitats com:

— *El mercat local de productes hortícoles.* L'organització de la comercialització d'un seguit de productes cultivats de forma natural que aprofitaran els avantatges de l'eliminació dels intermediaris comercials majoristes i que oferiran una gamma de productes cultivats sota criteris biològics. La proximitat del client representa un avantatge competitiu que permet absorbir molts marges que fins ara es quedaven en mans dels majoristes. Aquets productes es podrien cultivar sota plàstic protector o directament a terra, però els criteris sempre haurien de ser diferenciats dels competidors estrangers per qüestions de cultiu natural.

— *La producció i comercialització d'altres productes animals:* ous, llet pasteuritzada de consum local, formatges de cabra, mel, etc., tot pensat a oferir

productes d'alt valor afegit i sense grans inversions estructurals. Aquest punt i l'anterior es concretarien, per exemple, amb la creació d'una plaça-mercat on els pagesos poguessin oferir el producte de forma conjunta i agrupada i sota una marca de diferenciació.

— *Els cultius d'herbes aromàtiques i/o medicinals.* Ja requereixen una petita transformació i haurien de tenir necessàriament la sortida comercial més enllà de les nostres fronteres, ja sigui per aprofitament en sec o en primera transformació.

— *El turisme rural.* Amb la recuperació de les bordes que hi ha a les nostres muntanyes, l'establiment d'un *label* comú de qualitat i la comercialització conjunta d'aquest nou producte que s'oferiria al mercat hotelier andorrà en forma de residències, en la modalitat que es decidís, en un entorn natural d'alt valor ecològic. El foment del concepte de *l'slow tourism* com a filosofia vehiculada amb el sector i l'entorn disponible.

— *El concepte de pagès-jardiner natural.* Mitjançant l'activitat ramadera, té cura de les seves pastures i de les d'alta muntanya, però també pot ser qui, en temporada baixa de treball, s'encarregui de portar a terme tasques de neteja i desbrossament dels boscos de la parròquia. Aquestes ajudes-subvencions per treball són directament aprofitades pel pagès i no es dilueixen com en el cas de les ajudes ramaderes.

— *Cria del cavall de sella.* Es tractaria d'una experiència similar a la del Tirol austríac on els pagesos locals crien animals amb papers i control de qualitat genètica, cosa que repercuteix en el valor de l'animal quan és posat a la venda. És un plantejament que sols suposa una inversió inicial superior en els animals, però que permet tenir una política de qualitat i no de quantitat, amb els posteriors beneficis en l'explotació anual.

Finalment, com a lectura molt adient per al temps que ens ha tocat viure als qui veiem el final definitiu d'una època que mai més no tornarà, em permeto recomanar un llibre de John Berger titulat *Porca terra* que, en el darrer capítol, fa una crítica molt serena del que està passant al sector agrícola i una reflexió gens encoratjadora del futur que li espera. Per tant, també suggereix les mesures a prendre per part de qui en deté la responsabilitat per poder evitar la desaparició completa. Aquest llibre forma part d'una trilogia en la qual, aquest londinenc resident a l'Alta Savoia, ha fet una denúncia crítica del que suposa per al camp la desaparició d'una forma de viure i d'entendre la vida. Tota la trilogia és un document interessant i molt recomanable.

Albert Casal i Duró
Enginyer agrònom

Pagesia i ramaderia: una necessitat vital en el passat i una necessitat per a l'e- quilibri natural en el present i en el futur

Pere Torres i Montellá

Com diu l'enunciat, en el passat, la pagesia i la ramaderia eren els mitjans de supervivència de les famílies d'Andorra: no els eren necessaris altres productes de fora de casa. El món agrícola ha anat evolucionant i ha passat de ser una necessitat vital a generar algun romanent de diners per poder adquirir altres béns.

En parlar del present, vull mencionar el cultiu del tabac que a principi de segle va fer possible que les famílies obtinguessin algun diner en metàl·lic. Andorra, als anys 60, va evolucionar amb el sector del turisme i va sacsejar l'agricultura: la gent que ha restat al sector va haver de ser valenta si volia conservar el patrimoni.

Avui, arribats al punt en què el tabac ha tingut una davallada, l'ajuda de la Llei d'agricultura ha donat sortida a un producte del país amb el segell de Carn de Qualitat.

Abans, quan baixàvem de la muntanya, no teníem la seguretat de com es vendrien els vedells. A través de la llei, l'escorxador nacional ha esdevingut una eina indispensable per a la ramaderia andorrana.

En l'actualitat, la ramaderia funciona bé: evidentment necessitem l'ajuda de les subvencions que arriben en fer una feina ben feta, perquè la Llei d'agricultura va ser pensada per afavorir la bona feina i no els especuladors. El ramader que vol beneficiar-se dels ajuts ha de fer una bona feina, ha de fer de jardiner pel país, ha de plegar l'herba, dallar i conservar la propietat.

Si es fan servir tots els paràmetres de la llei, un ramader pot viure sense luxes, però dignament, de la feina.

La producció del tabac ha estat sempre una regeneració d'economia per als pagesos, que ens ha ajudat anys enrere a actualitzar instal·lacions, refer les bordes i poder comprar maquinària per tirar el sector ramader endavant.

En aquest moment, vivim una davallada del tabac, però en contrapartida els ajuts fan mantenir el sector ramader.

El món de la pagesia tampoc és fàcil: és una feina que t'ha d'agradar. De totes maneres, les persones que es volen dedicar a fer de pagès han de tenir una mica de propietat; si no és així, únicament pot fer-ho qui treballa de masover o d'as-salariat d'alguna propietat.

Quan parlem del futur del sector primari, jo crec que sí, que té futur, però que l'hem de saber estructurar bé.

La producció de tabac es complica cada dia més per les pressions dels no fumadors i dels organismes oficials. El principal futur, per a mi, és saber fer funcionar bé la ramaderia. Ara per ara, les explotacions ramaderes en gran part ens podem autoabastir. La ramaderia, avui, ja està en un punt alt. Hem de ser conscients que a Andorra no es poden tenir 50.000 vaques ni podem arribar a assolir la totalitat de la demanda del país. Estic parlant més de vaques perquè, primer, m'afecta directament i perquè és el projecte amb què Ramaders d'Andorra va iniciar la seva trajectòria, per volum de cabanya i sortida al mercat.

La ramaderia és un dels puntals que ha de fer sobreviure el sector; sempre comptant amb els ajuts del Govern i sempre que nosaltres mateixos continuem fent una feina ben feta, que és el primer segell de qualitat a oferir als nostres consumidors i el que fa que el producte pugui tenir molt bona sortida.

Abans ens han parlat d'herbes medicinals; crec que pot ser un tema força atractiu. El conreu s'assembla al cultiu actual del tabac. A Andorra se'ns farà difícil poder trobar un producte que es pugui comercialitzar tot l'any, com és el cas de la carn, en el qual la producció es pugui modular una mica en funció de la demanda del mercat. Productes com les hortalisses tenen el problema de l'estacionalitat i, si es fan sota túnels amb calefacció, possiblement no seran competitius.

Per al futur, ens hi hem d'implicar tots. En ramaderia estem bloquejats per la Llei del sòl i els plans d'urbanisme, tant per refer edificis vells (Llei del patrimoni) com per a les noves explotacions. Les noves instal·lacions només es podran construir al cap de les serres. Els plans d'urbanisme no ens han tingut en compte: podem tenir moltes ganes de treballar, però si no hi ha estables ben condicionats en llocs accessibles no es pot fer.

Des d'aquí vull fer una crida a tots els estaments que estan treballant en aquest tema perquè se'ns tingui en compte; si no, no podrem continuar endavant.

Un altre tema que tenim complicat és la contractació de personal: trobar mà d'obra per a la ramaderia, que és molt esclava, és una qüestió que tenim sobre la taula.

Pere Torres i Montellà,

Pagès de casa Cauba de Vila i president de l'Associació de Pagesos i Ramaders

L'agricultura avui a Andorra

Consol Naudí i Baixench

Introducció

Per començar, m'agradaria recordar l'11a Diada Andorrana a la Universitat Catalana d'Estiu celebrada a Prada de Conflent, l'any 1998, que introduïa el tema d'Andorra i l'aprofitament dels recursos naturals.

Algunes de les ponències que s'hi presentaren feien referència, evidentment, al sector primari i, durant aquesta diada, es va fer palesa la dificultat que existia, en aquell moment, per signar el conveni privat entre colliters i fabricants per a la compra de la collita de tabac. Així, l'any 1999, es va signar el conveni, després d'un esforç important de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra, per tal d'autoimposar-se una reducció de la producció de tabac fins a 650.000 kg, que es va distribuir als agricultors mitjançant un contingent fix. Posteriorment, per a la collita del 2000, el conveni fixava una altra reducció de compra de la collita a 335.000 kg, així mateix mitjançant la redistribució de nous contingents.

També voldria recordar que la secretària d'Estat d'Agricultura, actualment ministra d'Agricultura i Medi Ambient, va explicar que es volia treballar en un projecte de Llei que fixés el règim jurídic que havia de regir l'agricultura i la ramaderia a Andorra.

Bona part de les dades agràries que es presentaran a continuació, que són les que reflecteixen l'activitat del sector primari actualment, són fruit de la Llei d'agricultura i ramaderia i del seu desenvolupament reglamentari.

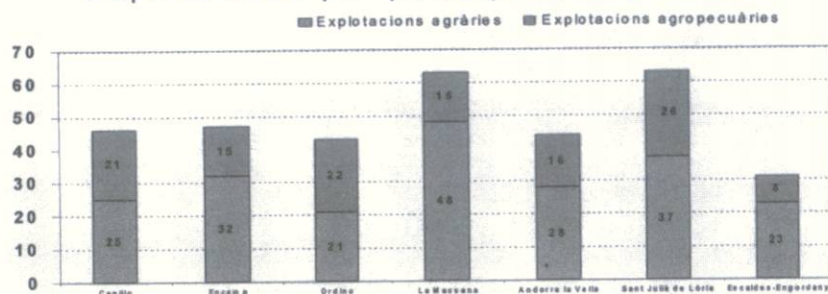
Explotacions a Andorra. Any 2003

- 337 explotacions
- 64 % sense bestiar
- 36 % amb bestiar

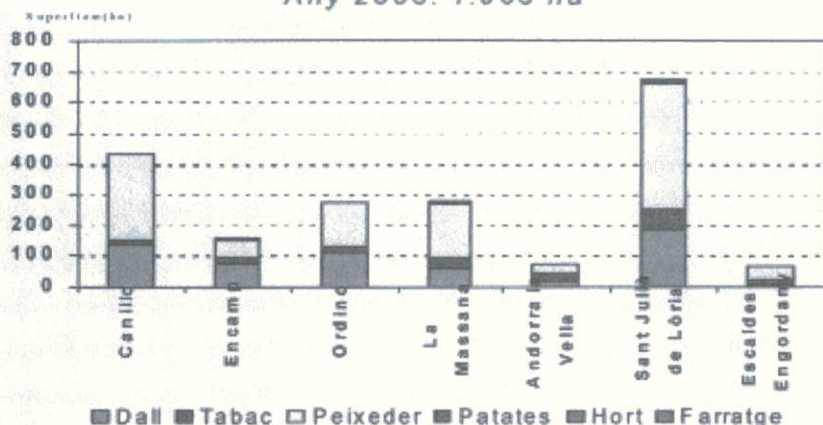
- Explotació mitjana del país: 6,44 ha
 - 1,35 ha explotació agrària
 - 15,29 ha explotació agropecuària

Explotacions per parròquia. Any 2003

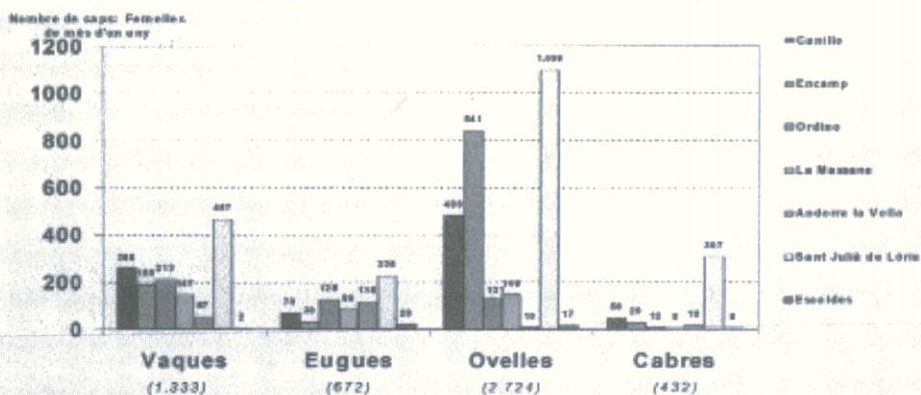
Registre d'explotacions agràries i Padres

Superfície Agrària Útil Any 2003: 1.963 ha

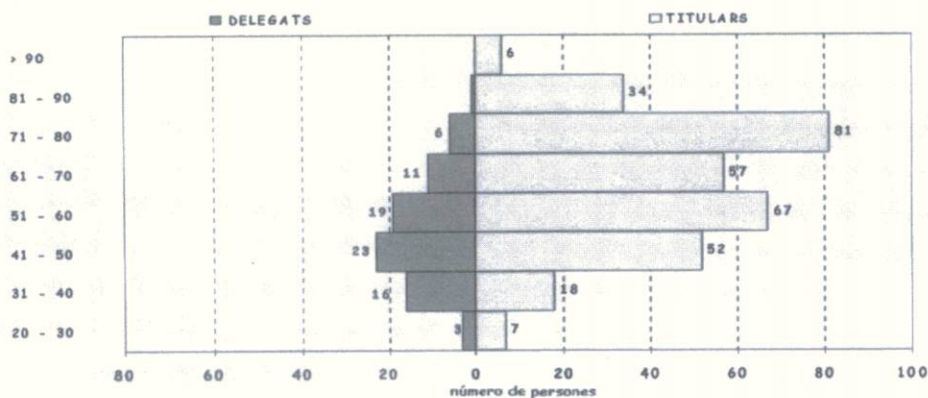
Registre d' explotacions agràries i Padral

Caps de bestiar. Juny del 2003

Registre d' explotacions agràries i Padral

Piràmide d'edats dels titulars i els delegats l'any 2003

Registre d'explotacions agràries i Padral

La Llei d'agricultura i ramaderia i la seva aplicació

La Llei d'agricultura i ramaderia es va aprovar el 22 de juny de 2000. Durant el 2001, es van aprovar els reglaments que es van considerar prioritaris, pel fet que substituïen les subvencions que la llei va derogar.

L'any 2001 es van aprovar els reglaments següents:

- Reglament del Registre d'Explotacions Agràries.
- Reglament del Padral i de la tinença del bestiar de renda.
- Reglament d'ajut al foment de pràctiques ramaderes tradicionals de muntanya, al dall dels prats i a la producció de productes de qualitat controlada.
- Reglament de l'assegurança agrària obligatòria.

Durant el 2002 i el 2003, s'han aprovat els reglaments següents:

- Reglament d'ajut al foment dels plans de millora.
- Reglament d'ajut al foment de la recerca i del desenvolupament.
- Reglament d'ajut al foment de la formació.

Actualment, el Ministeri està treballant en el Manual de pràctiques i usos del bon pagès, i queden pendents el Reglament d'ajut al foment de contractes d'arrendament en terrenys agraris adjacents de petita extensió, el d'ajut al foment del pasturatge de neteja del sotabosc, dels rebaixants i de les pastures deixades a l'erm, i el d'ajut al foment de pràctiques agràries específiques adequades per al manteniment del medi natural.

És important destacar la participació directa de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra en l'elaboració de tota aquesta normativa.

Una de les preocupacions principals va ser fixar i mantenir la cabana ramadera del Principat, que fins aleshores s'havia mantingut gràcies a la producció de tabac. Per això, la llei va actuar de manera immediata i directa en la regulació d'aquesta activitat ramadera i va evitar potenciar una producció intensiva.

A tall d'exemple podem dir que, per obtenir ajuts destinats al bestiar, l'explotació interessada no pot tenir un nombre de caps de bestiar de renda superior al que permeti la superfície de què disposa per a l'estesa dels fems que produeixen. S'estableix una càrrega ramadera màxima per explotació. Igualment, gràcies a aquest requisit, cada un dels animals de renda de declaració obligatòria rep un ajut segons la tasca que realitza a Andorra; és a dir, que cada animal cobra diàriament pel farratge consumit produït a Andorra.

Una altra mesura interessant que instaura aquesta llei és l'aplicació de l'anomenat coeficient d'orientació, que persegueix, entre altres objectius, el d'afavorir un tipus d'animal pel fet que el seu producte, per exemple, es pugui comercialitzar fàcilment.

Paral·lelament, es va crear l'ajut al dall dels prats per a les mares de cria que eixivernen al país, que es paga per hectàrea, segons l'alçada del prat dallat i la dificultat de la recol·lecció, i l'ajut als animals sacrificats amb el segell de Carn de Qualitat Controlada d'Andorra. La posada en marxa d'aquest sistema, la inauguració de l'Escorxador Nacional i també la creació de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra han fet possible fixar la cabana ramadera bovina. Els esforços actuals s'encaminen a la consecució del mateix objectiu en relació amb la carn d'oví.

Com veurem posteriorment, una de les possibles vies que s'estan estudiant arreu per afavorir l'agricultura i el desenvolupament rural durable a les regions de muntanya és la comercialització de productes tradicionals de qualitat i específics de les regions de muntanya.

No fa gaires dies, vaig tenir el plaer d'assistir a una conferència sobre qualitat que va oferir el Sr. Emili Nebot, veterinari nutricionista. En la seva intervenció, en la qual va posar de manifest, d'una banda, les exigències del consumidor actual i, de l'altra, la posició de l'agricultor, va destacar un fet que pot semblar obvi, però que de vegades no es té prou en compte: per comercialitzar un producte de qualitat és necessari aconseguir la confiança del client, un preu competitiu i, evidentment, un producte diferenciat. Cal que les mesures institucionals de comercialització dels nostres productes de qualitat ho tinguin en compte.

Per acabar aquesta pinzellada sobre alguns dels objectius de la nostra legislació en la matèria, podem dir que la resta de reglaments aprovats donen les eines necessàries al sector per tal que pugui actuar com a motor de l'activitat agrària.

Futur de l'agricultura de muntanya

L'agricultura de muntanya és un tema d'actualitat: el 20 de juny de 2002 es va adoptar, a Suïssa, la Declaració d'Adelbogen sobre agricultura i desenvolupament rural durable a les regions de muntanya (ADRD).

Aquesta declaració es va crear:

a) D'acord amb el programa Agenda 21, adoptat per la Cimera de la Terra (Rio de Janeiro, juliol de 2002) i amb les recomanacions de la Comissió per al Desenvolupament Durable de l'ONU.

b) D'acord amb la decisió de l'Assemblea General de l'ONU de declarar l'any 2002 Any Internacional de la Muntanya, a partir d'una proposta de la República del Kirguizistan, presentada amb el suport del Principat d'Andorra. I també amb la decisió d'acollir la Cimera Mundial de la Muntanya a Bishkek (octubre-novembre de 2002) i la d'organitzar la Cimera Mundial del Desenvolupament Durable a Johannesburg (agost-setembre del 2002), i amb la participació de la ministra d'Agricultura i Medi Ambient a la cimera de Johannesburg.

c) I considerant que l'agricultura i el desenvolupament durable a les regions de muntanya requereixen una aproximació global adaptada a les condicions locals, integrada i àgil, i garantint la participació activa dels pobles de muntanya en comú amb tots els altres actors.

D'altra banda, es van tenir en compte els fets següents:

En primer lloc, que l'agricultura de muntanya té unes especificitats causades per l'aïllament geogràfic, unes condicions climàtiques difícils i uns ecosistemes fràgils que fan més difícil la producció, la comercialització i el desenvolupament.

En segon lloc, que la mundialització sovint ha provocat efectes negatius a les zones de muntanya i per això és important reduir les distorsions provocades pel mercat. Tanmateix, si aquestes distorsions s'eliminen, es continua estant en desavantatge comparatiu respecte a les zones de muntanya i es necessita una atenció particular.

I, finalment, el fet que l'agricultura de muntanya ofereix avantatges comparatius, ja que posseeix potencialitats significatives, amb una gamma extensa de béns i serveis, a la resta de la societat; sobretot en matèria de biodiversitat, paisatge, aigua, prevenció de riscos, productes específics i riquesa cultural.

En resum, en aquesta declaració es demana que s'emprenguin accions sobre els temes següents: rols i tasques de l'agricultura, bones pràctiques per a l'ADRD, accés a les fonts i condicions de treball equitables i desenvolupament i millora de les polítiques i accions dutes a terme des dels àmbits polític, social i cultural, natural, econòmic i de l'adquisició de capacitats i coneixements (vulgarització).

El 21 de març de 2002, es va publicar al DOCE la resolució del Parlament Europeu sobre vint-i-cinc anys d'aplicació de la reglamentació comunitària a favor de l'agricultura de muntanya (A5-0277/2001). En aquesta resolució, el Parlament insta la Comissió a treballar en una estratègia global de desenvolupament durable a les zones de muntanya.

El 3 de setembre de 2002, es va adoptar la recomanació 1575/2002 UE per a la creació d'una etiqueta de qualitat per als productes de muntanya que permetés promoure l'agricultura i el desenvolupament durables d'aquestes zones i, en especial, la diversitat i la riquesa dels seus recursos. Aquesta etiqueta, a més, havia de permetre retribuir la tasca multifuncional de l'agricultura de les zones de muntanya per a la qualitat de vida de la població de les planes. La retribució permetria revalorar la imatge d'aquests productes vers els consumidors, controlar-ne la qualitat i assegurar una protecció jurídica contra possibles abusos.

El 15 de febrer de 2003, va entrar en vigor el Protocol d'aplicació de la convenció alpina del 1991 en el domini d'agricultura de muntanya subscrit per Alemanya, Àustria, França, Itàlia, Suïssa i la Comunitat Europea. L'objectiu del col·lectiu va ser fixar les mesures internacionalment per tal de mantenir i conservar l'agricultura de muntanya adaptada a cada zona i compatible amb el medi ambient. En el protocol, es reconeix la seva contribució al manteniment de les poblacions i la salvaguarda d'activitats econòmiques durables, particularment a través de la producció de productes típics de qualitat, a la salvaguarda del marc de vida natural, a la prevenció de riscos naturals com erosions, allaus, incendis i inundacions, i a la conservació de la bellesa i del valor recreatiu del paisatge natural i rural, així com de la vida cultural de l'espai alpi.

Conclusions

Per a una evolució correcta del sector primari, és important que les explotacions agràries inverteixin per tal de:

- Millorar la rendibilitat.
- Facilitar al màxim les tasques més feixugues.
- Fomentar pràctiques respectuoses amb el medi ambient.
- Fomentar la millora de les condicions sanitàries de les explotacions, treballar en el benestar dels animals i en la seguretat en el treball.

És vital, per a una evolució correcta del sector primari del Principat, que es produeixi una continuació generacional al capdavant de les explotacions agràries.

És important que els titulars de les explotacions agràries es capacitin i es formin per desenvolupar l'activitat de la manera més eficaç possible.

És important que, ja sigui des de l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra, ja sigui des d'agrupacions d'explotacions agràries, ja sigui mit-

jançant demandes d'estudiants que cursin estudis superiors, es proposin temes de recerca i d'investigació per tal de diversificar i complementar la producció agropecuària del país.

Només d'aquesta manera l'agricultura i la ramaderia continuaran tenint, en la nostra societat, el paper que els correspon, també en el segle XXI, com a reguladores i moderadores de les relacions entre les activitats humanes i el medi ambient.

Consol Naudí i Baixench

*Enginyera tècnica agrònoma i directora
del Departament d'Agricultura*

La importància del sector primari per al turisme

Jordi Palau i Puigvert

Presentació

Aquesta comunicació s'emmarca en les Novenes Jornades de la SAC que, enguany, es dediquen al futur del sector primari a Andorra, i pretén fer algunes reflexions sobre el paper que juga i que pot jugar el sector primari en relació amb una de les activitats econòmiques més importants d'Andorra: el turisme. Voldria agrair a la SAC l'oportunitat que em dóna de plantejar les idees que trobareu a continuació.

Què ha passat amb el sector primari a Andorra?

Al llarg de la segona meitat del segle xx, l'economia andorrana va passar d'estar fonamentada en el sector primari (agricultura, ramaderia i explotació forestal) a dependre quasi exclusivament del sector terciari (turisme i serveis). Els percentatges d'ocupació laboral en un i altre sector s'han, pràcticament, invertit fins al punt que, en l'actualitat, la població activa que treballa en el sector primari es redueix a menys de l'1% (Bricall 2001; Anuari estadístic 2003).

Aquesta transformació també ha tingut una manifestació territorial, que es tradueix en un doble escenari:

— D'una banda, molts terrenys antigament cultivats o pasturats han recuperat la vegetació forestal potencial, com a conseqüència de l'abandonament de l'activitat agrària i de l'explotació forestal. Aquest fenomen, que ha permès un increment notable de la superfície ocupada pel bosc, s'ha produït bàsicament en els vessants de les muntanyes.

– De l'altra, molts terrenys de cultiu situats al fons de les valls han estat afectats pel procés urbanitzador i, actualment, estan ocupats per edificis o altres infraestructures i equipaments urbans: el sòl urbà ha passat de 492 ha l'any 1976 a 869 ha el 1996 (Ninot et al. 2003).

El resultat d'aquests processos ha estat una profunda transformació del paisatge andorrà. Mentre la superfície agrícola, que actualment no arriba al 3% (Ninot et al. 2003), ha patit una important disminució, els boscos representen ara un component molt important en la configuració del territori nacional. La major part de la superfície agrícola no transformada, a més, s'ha dedicat al monocultiu del tabac, que va experimentar un creixement molt important entre els anys 1970 i 1997, però que recentment ha entrat també en crisi. Malgrat l'escàs interès per a l'estètica del paisatge i la conservació de la biodiversitat, el cultiu del tabac ha tingut el mèrit de preservar moltes parcel·les agrícoles que, altrament, haurien desaparegut com a resultat de la pressió urbanística. La problemàtica recent del tabac a Andorra obre un nou escenari i un nou repte, potser l'últim, per al sector primari al nostre país.

Relacions entre sector primari i turisme

Vist aquest panorama, podria semblar que el sector primari ja no té cap interès per a l'economia andorrana i que la seva desaparició, a banda de ser inevitable, no hauria de tenir més conseqüències. No obstant, hi ha alguns aspectes que poden posar en dubte l'afirmació anterior i que es basen, precisament, en el nou motor que impulsa l'economia andorrana des del segle passat: el turisme.

Segons les enquestes d'opinió encarregades pel Ministeri de Turisme, el medi natural i el paisatge són els elements més valorats pels més de dotze milions de persones que ens visiten cada any. A diferència del que passa en altres continents, el paisatge que tenim a Europa, i Andorra no és cap excepció en aquest sentit, és un paisatge antropitzat, treballat per la mà de l'home des de fa segles mitjançant diverses modalitats d'intervenció entre les quals les més incisives han estat les vinculades al sector primari: agricultura, ramaderia i explotació forestal. Els efectes de l'abandonament de l'activitat agrària porten a un empobriment d'aquest paisatge tradicional motivat per l'homogeneïtzació dels principals elements que el componen: la davallada del sector primari porta a la desaparició del mosaic tradicional de boscos i espais oberts, a favor de masses forestals contínues que són més susceptibles als incendis forestals i que resten valor estètic al paisatge resultant. Alhora, la creixent urbanització dels fons de vall porta associada la substitució d'una activitat econòmica configuradora d'un entorn de qualitat per una activitat que suposa una transformació irreversible d'un paisatge rural en un d'urbà o periurbà.

El turista que va a una zona de muntanya busca un estereotip de paisatge

en el qual, malgrat la importància que sembla tenir el component natural (cims i parets rocoses, rius i estanyes, boscos), juga un paper molt important l'activitat agrària: els prats verds a causa del reg, els mosaics de parcel·les cultivades separades per fileres d'arbres i parets de pedra seca, les bordes i altres construccions vinculades al sector primari (orris, feixes, cabanes, etc.), o la presència de bestiar domèstic en règim extensiu, són elements que formen part de l'imaginari popular associat a les zones de muntanya. A aquests efectes directes se n'hi poden afegir altres d'indirectes: un exemple seria el paper fonamental de la ramaderia per a la conservació de les poblacions dels grans ocells carronyaires, com el volor i el trençalòs, que són de les espècies més fàcils d'observar pels practicants d'una modalitat emergent, l'ecoturisme. Tot això sense entrar en el paper decisiu del sector primari per a la preservació del patrimoni natural, ja exposat en una altra comunicació.

Tot i que una part important dels turistes que ens visiten no necessiten aquests elements, perquè en tenen prou amb les botigues i les estacions d'esquí, hi ha una proporció creixent i gens menyspreable de visitants que, com hem dit, valoren el paisatge i busquen, per tant, els elements emblemàtics del paisatge tradicional de muntanya. Considerant que la conjuntura actual de l'economia andorrana i europea fa preveure una disminució del turisme basat en el *shopping* a mitjà termini, i que les perspectives del canvi climàtic permeten suposar que el turisme associat a l'esquí pot entrar en crisi en un horitzó de trenta a cinquanta anys, la preservació del paisatge andorrà esdevé un factor estratègic fonamental per afrontar el futur d'Andorra.

Així doncs, si bé el sector terciari va desbancar completament l'agricultura durant la segona meitat del segle XX, potser ara aquest mateix sector exigirà el seu manteniment, tant per preservar la qualitat de vida dels andorrans d'avui (en la qual l'existència d'espais lliures, no urbanitzats, és fonamental), com per no tancar portes a les necessitats econòmiques dels andorrans de demà. El sòl agrícola és un recurs natural no renovable que, a Andorra, és especialment escàs, motiu pel qual l'hauríem de cuidar com un valor estratègic de futur: no sabem què necessitaran els nostres descendents.

Perspectives de futur

En el context del que s'ha exposat fins aquí, és especialment preocupant observar el tractament que rep el sòl agrícola en els diferents plans d'ordenació i urbanisme parroquials que han anat sortint a informació pública darrerament, per tal de donar compliment a allò que estableix la Llei general d'ordenació del territori i urbanisme, de 29 de desembre de 2000. En tots aquests plans es planteja la classificació com a sòl urbà o urbanitzable de més del 80% de les parcel·les agrícoles que encara resten a la parròquia, fins i tot en el cas de parròquies que, com Ordino, conserven una proporció major de sòl agrícola-

la que de sòl urbà. La categoria de sòl no urbanitzable agrícola o ramader, prevista en l'article 44 de la Llei, no s'aplica pràcticament a cap localitat del fons de vall.

Aquesta classificació es pot explicar per dos motius:

– En primer lloc, la Llei determina que seran sòl no urbanitzable els terrenys propietat dels comuns i quarts i els terrenys sotmesos a riscos geològics. Malgrat que aquesta definició no impossibilita la classificació de sòl no urbanitzable per altres motius, això no es produeix pràcticament mai, cosa que es deu en bona mesura al segon motiu.

– La disposició transitòria primera, apartat 2, estableix literalment que «durant el període de 6 anys abans de la primera revisió, els plans d'ordenació i urbanisme parroquials han de mantenir l'edificabilitat global que resulta del càlcul fet en aplicació de la normativa urbanística i de la construcció vigent abans de l'entrada en vigor de la present Llei».

Com a resultat d'aquests condicionants, sobretot per assegurar el compliment del segon, els redactors dels plans no tenen altre remei que classificar la pràctica totalitat dels terrenys particulars com a sòl urbà o urbanitzable. Aquesta classificació suposarà la desaparició progressiva i irreversible de tot el sòl agrícola, un recurs natural no renovable molt escàs a Andorra i d'una importància estratègica fonamental, no només des d'un punt de vista patrimonial (natura i cultura), ja per ell mateix prou important, sinó també des de l'òptica de la principal activitat econòmica del Principat: el turisme.

La classificació del sòl agrícola com a urbanitzable i les expectatives que això generarà entre els propietaris de terrenys particulars faran absolutament inoperants les mesures de foment de l'agricultura desenvolupades a l'empara de la Llei general d'agricultura i ramaderia, de 22 de juny de 2000. És previsible que les poques persones que s'hi dediquen abandonin gradualment l'activitat agrària, davant de les expectatives de lucre associades a la urbanització de les seves propietats. I amb aquesta davallada definitiva es poden perdre potencialitats molt importants de desenvolupar un tipus de turisme, no exclouent, que podria complementar molt bé algunes de les ofertes actuals del país (Palau i Argelich 1996) i que podria arribar a ser molt necessari en un futur no tan llunyà. Les perspectives, doncs, no són gens tranquil·litzadores.

Algunes propostes que depenen de la voluntat dels polítics

Davant de tot el que hem dit fins ara, es poden esquematitzar algunes propostes de línies mestres per mirar de capgirar aquesta situació, si bé cal dir per endavant que només els polítics que ens representen al Consell General poden enderrocar la paret del carreró sense sortida en què ens trobem.

Propostes intrínseques al sector

– Potenciar les subvencions a les activitats agrícoles i ramaderes que preserven el paisatge i la biodiversitat, en la línia de les que s’han establert per desenvolupar la Llei d’agricultura i ramaderia.

– Fomentar la producció ecològica, agrícola i ramadera, associada a marques de qualitat que permetin compensar la impossibilitat d’intensificació pròpia de les zones de muntanya, mitjançant un increment del preu de comercialització dels productes. Aquesta mesura hauria de garantir uns mínims de rendibilitat a les persones que vulguin dedicar-se a l’activitat agrària.

– Impulsar una gestió forestal sostenible que tingui com a objectius prioritaris la preservació del paisatge i del patrimoni natural i cultural associat als boscos i la seva adequació per a l’ús públic en la línia del turisme sostenible, i en la qual s’inclouï la recuperació parcial del mosaic tradicional constituït per espais forestals i espais oberts (cultius, prats, matollars).

Propostes extrínseques al sector

– Signar, ratificar i desenvolupar el Conveni europeu del paisatge, aprovat a Florència (Itàlia) l’any 2000.

– Elaborar i aprovar una llei de conservació del patrimoni natural que complementi la Llei d’agricultura i ramaderia, en tots aquells aspectes de l’activitat agrària que suposen millores per a la biodiversitat i el paisatge, i que incorpori mesures efectives per a la conservació dels valors naturals existents en terrenys de propietat particular.

– Impulsar algun instrument jurídic que permeti valorar les aportacions de la propietat privada a l’excel·lència turística d’Andorra, en forma de manteniment d’un paisatge de qualitat.

– Modificar la Llei general d’ordenació del territori i urbanisme eliminant-ne la disposició transitòria primera, apartat segon, atès que representa una perversió de les funcions de l’ordenació del territori, fins al punt d’impossibilitar que els plans d’urbanisme assumeixin els reptes del nou paradigma del desenvolupament sostenible i garanteixin la preservació adequada de la qualitat del paisatge.

– Efectuar una profunda revisió dels plans d’ordenació i urbanisme parroquials, subsegüent a la modificació de la Llei, per tal d’adaptar-ne les perspectives de creixement a la capacitat real del país i de permetre la preservació d’una proporció significativa del sòl agrícola mitjançant la classificació de terrenys particulars com a sòl no urbanitzable agrícola i ramader. En aquest sentit, caldria prioritzar especialment la preservació de les parcel·les més extenses que encara subsisteixen, mentre que, en els sectors que suporten una edificació dispersa però intensa, es podria concentrar el nou sòl edificable, que permetria omplir espais i compactar els nuclis urbans.

En definitiva, el repte està a evitar que els plans d’urbanisme qualifiquin tot

el sòl agrícola d'Andorra com a urbà o urbanitzable, perquè aleshores una jornada com la d'avui, senzillament, deixa de tenir sentit: el sector primari andorrà no té futur. El que és pitjor, però, és que, al mateix temps, un element estratègic potencialment decisiu per al futur d'Andorra deixa de ser possible. És això el que volem transmetre als nostres fills?

Jordi Palau i Puigvert

Enginyer superior forestal.

Coautor del llibre *Natura i ecoturisme a Andorra: una opció de futur*

Referències bibliogràfiques

Anuari estadístic 2003 (2003). Andorra la Vella: Servei d'Estudis del Ministeri de Finances.

BRICALL, J. M. [dir.] (2001). *L'economia andorrana en el canvi de segle*. Andorra la Vella: Fundació Julià Reig.

NINOT, J. M.; CARRERAS, J.; CARRILLO, E.; FERRER, A. (2003). *Mapa digital dels hàbitats d'Andorra*. Andorra la Vella: Centre de Biodiversitat (IEA); Universitat de Barcelona. [Disc compacte]

PALAU, J.; ARGELICH, J. (1996). *Natura i ecoturisme a Andorra: una opció de futur*. Andorra la Vella: Crèdit Andorrà.

Agraïments

Josep Argelich va efectuar alguns suggeriments valuosos que van millorar el text original.

Manipulació de codis i altres afers? No, gràcies!

Ester Vidales i Abadal

Al sector primari li corresponen les activitats relacionades amb cinc subsectors: agricultura, ramaderia, pesca, caça i boscos.

Per contestar i aportar quelcom a la pregunta del programa («El sector primari a Andorra, té futur?»), primer voldria fer un repàs del passat (uns setanta-cinc anys) dels nuclis rurals de muntanya habitats a Sant Julià de Lòria. Se'n troba molta informació als diversos volums de *Monumenta Andorrana* i en altres escrits que es guarden a l'Arxiu Nacional. La meua experiència de fa tan sols vint anys, en viure dia rere dia a quasi mil cinc-cents metres d'altitud en un mas sense cap classe de servituds i convivint amb un hereu humil, treballador i noble, que ha patit la gran manipulació dels qui manaven, ha estat sentir: «No et preocupis, tot s'arreglarà».

Agricultura

L'agricultura és, segons el diccionari, l'art de conrear la terra. Però, en la realitat, els agricultors eren mestres a manejar la terra ja que, a muntanya, els camps eren de difícil treballar: els camps més planers es llauraven, a les terres amb forts pendents es dallava l'herba, i els marges, com els erms i alguns camps comunals, eren de pastura. S'ha de dir també que es podien llogar bòigues (terres comunals).

Cal recordar que qui feia el treball dur eren vaques, bous i mules. A les cases petites i més humils, els animals domesticats que portaven jou —collar que junyeix a l'arada o al carro, pel coll o pel cap, una parella d'animals— eren dues

vaques (que, a més, vedellaven i produïen llet) o bé una vaca i un toro i, a les cases més grans i masoveries, dos bous o dues mules.

La mula s'usava per a la càrrega i portava dues cartres (coves de vímets allargats), una a cada costat. Amb la mula, es baixava fins a la vila pels camins de ferradura costeruts, estrets, plens de gel i amb congestes de neu a l'hivern; s'anava a moldre la farina i es portava el que s'havia comprat, tot i que es comprava poquíssim i, moltes vegades, a crèdit d'un any per l'altre, com passava gairebé arreu (que no tots els venedors eren honrats!). La mula també servia per transportar els fems als camps, per tragar la llenya del bosc per cuinar i escalfar-se, per portar la llosa que ells mateixos havien picat i que després posaven a les teulades o les garbes del blat, que es duïen de mica en mica al paller i, un cop hi eren totes, es batia al mallador. I la mula també transportava l'herba del camp i el que s'havia sembrat: patates, remolatxes, naps, pèsols i altres productes.

Passada la guerra civil espanyola, ja es van començar a construir a Andorra camins per anar als camps amb carro. Els van fer a pic i pala els mateixos habitants dels masos ajudats per alguns refugiats de la guerra.

Economia. L'economia era molt minsa degut al fet que sols es conreava blat i una mica de tabac. La climatologia hi tenia molt a veure: els estius moltes vegades eren càlids (tot i ser un lloc de muntanya), amb elevades temperatures i fortes pedregades. Per tant, si l'espiga de blat es feia malbé, no es podia fer pa, ni donar-ne al bestiar. Pel tabac petit (sense regar) i pedregat no en donaven res. L'handicap era: no podem vendre, no tenim diners per poder comprar. Equivalia a dir que hi havia infortuni econòmic, però aquest infortuni generava solidaritat veïnal amb ajudes mútues.

Els masos no tenien aigua corrent, cosa que comportava, a l'hivern, haver d'anar a buscar-ne, pel menester de la casa, a la font més propera: la roba es rentava al safareig, alguna vegada portada amb el collader. A l'estiu, amb les fortes sequeres, les fonts s'assecaven i tot era molt més complicat, ja que sense aigua no podien viure ni les persones ni el bestiar, que havia de fer moltes desenes de metres per abeurar-se, ni el tabac. A l'horta sempre hi havia algun raconet d'on en rajava alguna gota: era l'hort. A ningú de l'Administració se li acudia de portar l'aigua corrent fins a les cases, com havien fet els romans.

A més, a banda dels ajuts que rebien els moliners i els carnisers, no hi havia subvencions de cap mena, ni ajudes que motivessin a viure en un lloc amb tantes penúries.

En canvi, hi havia tributs discriminatoris: s'havien de pagar, als Coprínceps, els diferents valors de la quèstia, que es distribuïen i es definien a partir de diverses unitats impositives: per a les persones, metedor de pa; per al bestiar equí i mular, metedor de peu rodó; per al boví, metedor de peu forcat; have-ries per als ovins i cabrums i cavallons de blat i alguns animals de corral. També

es pagava el llot i, per al bisbat d'Urgell, el tribut eclesiàstic, que era un pagament fix a la Mitra (*Introducció al dret administratiu andorrà*, de Ricard Fiter, p. 34).

I encara s'havia de pagar un impost per càrrega que portaven cada vegada que passaven per la passarel·la del Solà, l'actual pont de Fontaneda (*Llei comunal andorrana*, de Ricard Fiter, p. 165), però no tothom el pagava.

Finalment, hi havia diferències de preus en enterrar els morts i, tot i que els més pobres es feien el forat al cementiri, havien de pagar l'Església.

Política rural social. La política rural social era inexistent, tot i que els pocs càrrecs polítics que hi havia havien de ser, segons el *Manual Digest* (edició del 1987, p. 236), correlatius per als diferents caps de casa. Amb tot, hi va haver cases a les quals mai se'ls va proposar, i no perquè fossin més o menys ignorants que els escollits, sinó perquè es mantenia, com ho denuncia el *Manual Digest* (p. 237), el vici dels privilegis, ja existent des de centúries. Des de l'Església, que era qui manava, es castigava psicològicament amb la por d'haver de pagar. A les persones riques i amb càrrecs polítics se'ls parlava d'aplicar-los el cot (*Manual Digest*, p. 239), però les malifetes dels qui governaven es pagaven amb misses i quedaven absolts. Probablement, avui encara passa amb el perdó en la confessió.

Política rural sanitària. No hi havia cap mena de política rural sanitària: era el malalt qui s'havia de desplaçar fins a ca l'apotecari i, més tard, a cal metge —un d'ells passava les hores mortes al Glòria jugant a cartes i per res del món se'l podia molestar—. Per a casos més greus, s'havia d'anar fins a la capital en mul.

Vicis i manipulació. Als caps de casa, amb càrrecs públics i poca lletra apresada, el que més els funcionava era convertir els seus problemes en propostes que, a la llarga, esdevenien lleis fetes a mida. A tall d'exemple: en començar a introduir-se els carros de conreu agrícola, les lleis deien que s'havien d'indemnitzar, amb un preu just, les terres expropiades per fer-hi carreteres (*Introducció al dret administratiu andorrà*, de Ricard Fiter, p. 264). El terreny agrícola rural tenia un preu si els propietaris tenien càrrecs públics i a més eren amos rics de finques, i el preu era un altre si el terreny pertanyia a persones amb propietats petites i humils en les quals vivien tot l'any. En aquest cas, el terreny no valia res i no cobraven cap indemnització tot i que uns quants diners per tenir una mica de qualitat de vida no els haurien anat gens malament.

Els més rics, en ser grans terratinents, sempre tenien temps per exercir càrrecs públics tot i que, com s'ha dit, el càrrec públic havia de ser correlatiu entre les diferents cases pairals (*Introducció al dret administratiu andorrà*, de Ricard Fiter, p. 64). Però, a casa nostra, des de l'any 1900, cap dels cinc caps de casa mai va tenir cap càrrec per simple que fos. A més, els càrrecs no mostaven cap mena de solidaritat, ni tan sols amb els seus propis masovers.

D'altra banda, les lleis que provenien d'innovacions es feien a mida i, sense fer-les públiques a través del manador, sols les coneixien els escollits. Les indemnitzacions, per tant, probablement anaven només a algunes butxaques seleccionades que augmentaven així els patrimonis. Els horts i altres terres expropiades dels càrrecs públics d'alt rang es van pagar a preu d'or (*Introducció al dret administratiu andorrà*, de Ricard Fiter, p. 262). El boca a orella que es pagaven els terrenys per a ús públic quedava ben guardat entre els qui anaven ocupant càrrecs. Emparats amb els usos i costums, la manipulació era servida. Els humils que volien tenir una mica de qualitat de vida i no sabien fer de paletes s'havien de malvendre el patrimoni per poder obrar.

Quotidianitat i qualitat de vida. Entre els qui ocupaven càrrecs públics, ben pocs pensaven en els altres veïns; això sí, tots van aprendre l'art de mentir. Sovint usaven paraules fàcils i falses («no et preocupis, tot s'arreglarà...»), però passaren els anys, passaren les dècades sense que ningú els arreglés res. La vida quotidiana i una mínima qualitat de vida era inexistent a les zones rurals de muntanya. Hi ha infinitats d'anècdotes i d'històries dels temps passats: entre els autors andorrans, en parlen Rosalia Pantebre i Trasfí o David Mas i Canalís; en la prosa rural catalana, Caterina Albert «Víctor Català»; i per al tema del contraban, Albert Villaró, Joan Obiols i d'altres.

Ramaderia

Segons el diccionari, la ramaderia és la cria i el comerç de bestiar. Hi havia un ramadet d'ovelles a cada casa (alguna havia començat amb una ovella prenyada) i molt poques vaques: sis o set en algunes cases; en d'altres, solament tres i, en les cases més grans, de quinze a disset (els masovers, en deixar la masoveria, s'havien de partir les vaques que excedien la quinzena). De vedells, en naixien molt pocs degut a la desnutrició de les vaques. Als segles passats, als estius, es compta que hi havia hagut fins a vint-i-dues mil ovelles a totes les valls andorranes.

Economia. L'economia era molt minsa. Als hiverns, molt crus i llargs, solament hi havia, dins del paller, palla per alimentar el bestiar. L'herba que hi havia es guardava per a les ovelles parteres i per a alguna vaca dèbil. Les ovelles solament es quedaven a la cort en dies comptats de grans quantitats de neu i barrufa.

Els corders es venien als carnisers de la vila. El carnisser, subvencionat pel comú, els engreixava (segons qui els comprava tenia moltes dificultats a pagar-los). Per tant, a més de la poca producció, es creava un altre handicap: no poder utilitzar els diners per poder comprar el més imprescindible i haver de recórrer, les nits d'hivern, al contraban per poder obtenir diners immediats. Aquest contraban consistia a portar molts quilos a l'esquena i en moltes hores de camí, a les fosques i amb espadenyas, trepitjant el gel i la neu. De dia, es

dormia amb un sol ull mentre, amb l'altre, es vigilava el petit ramat d'ovelles.

Per a la subsistència domèstica, no mancava el pa, sempre que no hagués pedregat i hagués malmès el gra del blat. Tampoc mancaven els productes de l'horta, ni les patates, ni altres tubercles per alimentar els porcs (un per cada membre de la família), ni l'aviram ni els conills.

L'aigua. Podríem parlar d'escassetat d'aigua, però, en realitat, hauríem de parlar de la inexistent canalització de l'aigua. Els masos no tenien aigua corrent i això comportava haver de portar el bestiar a abeurar a la font més propera. Algun ramader havia de desplaçar-se ben lluny, cada dia, tant amb neu com amb gel i pluja, tant a l'estiu com a l'hivern. A l'estiu encara havia d'anar més lluny perquè les petites fonts eren seques.

Subvencions. En parlar de l'agricultura, ja hem dit que, a banda de molins i carnisseries, no hi havia cap altra subvenció. Moldre el blat no s'havia de pagar, però els moliners es quedaven farina a canvi del servei. A més, recordem que s'havia de pagar un tribut en travessar el pont del Solà a principis de segle.

Hauria ajudat molt a l'economia de les famílies senzilles que haguessin rebut ajut de subvencions i indemnitzacions encara que tan sols fos per viure, tot l'any, a les parts altes de muntanya. I que aquests ajuts els haguessin rebut directament els masovers i no els amos, que no hi vivien.

Així, doncs, la ramaderia va a la baixa, i és a partir de la dècada del 1970 que el Consell General dóna ajuts i subvencions als ramaders i pagesos (per a una molt bona explicació de la vida dura a pagès: *Introducció al dret administratiu andorrà*, de Ricard Fiter, p. 309). Tot i així, es continua amb la manipulació i els comunicats oficials sobre les ajudes no arriben a tots els masos.

Tributs. Ja els hem comentat en parlar de l'agricultura, però és important remarcar que solament els pagava qui no tenia càrrecs públics o similars: els pagesos i ramaders humils.

Política social sanitària. No hi havia una política de prevenció per a les persones (solament, un cop detectades unes febres, es feia un tractament individual), però sí prevenció epidemiològica per als animals. França va imposar aquesta prevenció, ja que es feia molta transhumància.

Pesca

La pesca és inexistent en els sectors rurals de muntanya de Sant Julià, però potser n'hi havia hagut al vessant est.

Caça

No tothom qui vivia als masos era caçador. Si el pare ho era, els fills barons també, tot i que ho podia ser l'oncle solter, que es venia les peces i ajudava l'escassa economia familiar. Es caçava tot l'any i els llocs cinegètics (zones per anar a caçar) eren tot el territori fins que es va anar poblant més la vila i la caça

s'incrementà: aleshores es posaren mesures de seguretat i començaren les subvencions per comprar i abatre animals. El 1961 es creà l'Associació de Caça i Pesca (grans càrrecs públics i gent rica) però no es delimità el territori de caça.

Boscós

Hi havia pocs boscos, degut als grans ramats d'ovelles que hi havia hagut: el bestiar es menjava els plançons tendres de pins i altres espècies autòctones tot just néixer. En els boscos vells, el sotabosc era net, ja que es feia llenya per cuinar i escalfar-se. Als pocs boscos que hi havia se'ls feia una aclarida i es venia la fusta per poder pagar les despeses comunals.

Amb què ens trobem a les acaballes del segle vint?

Es continua amb les negligències ja denunciades al segle divuit al *Manual Digest*. Però ara, per molt que actuïn els manipuladors, cada vegada som més conscients d'aquesta manipulació i no l'acceptem. Ignorants i manipulats, reconeixem ser-ho: es viu tan bé!

En fer aquesta ponència, em dóna seguretat estar al corrent dels llibres de política públics editats a les valls andorranes i haver-me posat també al corrent de les legislacions actuals: la Constitució i el BOPA. He pogut observar que continuen les negligències dels qui manen, tot i les lleis, les ordinacions i els decrets: m'he adonat que ara s'imposen els reglaments com si fossin lleis, sense tenir en compte que són les lleis les que tenen reglaments. Als juristes-assessors (és igual el partit que mani) els cal urgentment formació. Hi ha una probable corrupció interna des de fa dècades.

La corrupció és la segona professió més antiga del món (*La corrupción: aspectos éticos, económicos, políticos y jurídicos*, de J. F. Malem Seña, p. 12). Dins del món jurídic (potser es deuen favors entre partits), la pilota de mentides i manipulacions cada cop es fa més gran. Però el país, que és fràgil i petítíssim, de tan sols setanta mil habitants –perdonin l'expressió–, farà un pet. Hi ha famílies que passen de pares a fills fent de confidents (es mantenen els usos i costums de, probablement, compensació econòmica): aquests no volen un canvi. Evidentment tampoc el volen els qui passen de pares a fills la filosofia de ser negligents pel diner i es converteixen en cacics que saben fer molt bona feina en recaptar vots fent de papallones: un cop s'han convertit en crisàlides dormen fins a les pròximes eleccions –tot ja està prou ben controlat–. Tot plegat fa que, a les valls andorranes, hi hagi, encara, esclavatge. El llibre *Inteligencia emocional*, de Daniel Goleman, diria de l'esclavatge: «atrapats en si mateixos».

En deu anys d'aparent democràcia, però, ha de quedar molt clar qui és cadascú en un món xenòfob com les valls andorranes. Els nascuts fora de les valls som etiquetats per tota la vida, per molt andorrans que siguem. Els no-

andorrans, si paguen una assegurança, també tenen un codi diferent als nacionals (en el món agrari i ramader, que més coneixem). Però tot no acaba aquí: fins i tot hi ha fitxes de probablement diferents colors per classificar els propietaris de les terres.

A Venècia, el pont de les Lamentacions, on hi havia persones empresonades per tota la vida sense ser jutjades, per acusacions fetes per confidents, va durar onze segles. Repeteixo: el *Manual Digest* ja parla de les malifetes. Pregunta: quants segles portem de malifetes a les valls andorranes? Ja hi ha historiadors que van estirant el fil; enhorabona.

Viure en un món de color de rosa és el que ens trobem en llegir les lleis, ordinacions, reglaments i altres. A les valls andorranes, hi ha la possibilitat que qui assessori els qui manen sigui autista? Ja hi ha qui ho estudia, amb tèsina inclosa.

Grans propietaris. Els grans propietaris, no solament de terres i bestiar, sinó també de la indústria del tabac, de la banca i altres serveis, com ha passat i passa a altres indrets, creen l'Associació de Pagesos i Colliters de Tabac d'Andorra el 1994-1995 (el 1996 se'n modificaven els estatuts per anomenar-la Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra). Molts d'ells ja devien venir de les juntes i comissions delegades del tabac; per tant, eren grans experts a manejar papers i grans sumes de milions de diners. N'he trobat molta informació que, per sort, és pública tot i estar molt ben guardada. Se n'hauria de fer una altra xerrada a part, des de la SAC, ja que aquesta informació ocuparia un altre llibre.

Entre parèntesis diré que, personalment, en acabar un màster de dos anys a Barcelona, al començament dels noranta, que no tenia res a veure amb la pagesia, i motivada per les mancances del meu país, vaig organitzar dos seminaris sobre la pagesia i altres qüestions. El del 15 de desembre de 1994 portava per títol «La pagesia: present i futur econòmic» i va tenir set col·laboradors que no van cobrar cap diner. El segon seminari es titulava «La pagesia i la informació» i va comptar amb dotze col·laboradors, un d'ells de la junta de pagesos d'Ordino. A alguns d'ells sols els vaig pagar una nit d'hotel amb acompanyant i, a tots, un senzill diner pagat amb diners quasi anònims, de caritat. Per organitzar aquests seminaris havia creat una empresa perquè, segons em digué un funcionari, així em donarien subvencions. Amb tot, com que jo no era ningú, no es va obrir cap porta, ni dels diferents ministeris del Govern, ni dels comuns, ni de la banca. Me n'oblidava: el nom de l'empresa va ser L'Olivera, que és un arbre noble que torna a brotar quan se li talla el cap.

Però tornem a l'Associació de Pagesos i Ramaders i parlem dels seus vicis i de la seva manipulació. Una associació es crea, entre altres coses, per afavorir tothom per igual. En canvi, en els estatuts de l'Associació de l'any 1996 hi ha el capítol disciplinari que solament és per als socis i no per als membres de la

Junta i, tot i que, en els capítols d'acords, es preveu que es pugui impugnar un acord, es necessita molta gent per fer-ho i no s'hi inclou cap règim disciplinari per a la Junta. És molt difícil que hi hagi un acord unànime per fer fora de la Junta alguna persona: la gent gran té massa por i els joves, plens de disbauxa, són molt manejables (és tan confortant ser ignorant!).

L'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra no va a favor del sector primari i rural ja que, a qui continua sense aigua per regar, no l'ajuda a aconseguir-la. Es continua amb els usos i costums: solament s'arreglen els problemes personals. L'Associació continua el mateix procés de selecció dels seus membres en funció de qui manarà a les comunals (famílies fabricants de tabac, banca i altres serveis) i es crea un handicap d'estancament, probablement amb acció d'acords paral·lels al Govern. A partir de la publicació al BOPA (55 del 2003) és l'Associació qui porta tot el control de l'assegurança del bestiar. Però encara esperem ser-ne informats.

Recordo que es va acordar de portar els balots de tabac a la borda Mateu. Si algú no tenia amb què portar-los-hi, l'Associació se n'encarregaria, però, si no ho fa, cal pagar el transport personalment, encara que se sigui soci de l'Associació.

A l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra segueix tot igual i la parròquia que havia format els seus pagesos ho continua fent i les parròquies que havien fet d'ase també. Continuarà igual amb els nous càrrecs comunals? Cal recordar que qui és a les juntes té d'altres responsabilitats comunals, entre d'altres llocs a l'Associació de Caça i Pesca. Això fa que hi hagi una gran disbauxa que permet fer tota mena d'entremaliadures (moltes d'elles derivades dels problemes mentals d'uns i de comportaments d'autista d'altres) que no són castigades i que permeten que els responsables, perdonin l'expressió, s'acabin convertint en veritables dropos: si han rebut algun petit advertiment, sempre ha anat acompanyat d'un petó.

Un professor de psicologia em parlà de l'etern Peter Pan, l'etern adolescent que no creix mai. Caldria afegir-hi també que no madura mai a les valls andorranes. Cal tenir en compte la caça, i ja li faig un breu homenatge a part.

Pagesos

El 1978 només quedaven, a Sant Julià, vint-i-cinc cases pairals. Quantes famílies quedem en el sector primari avui, a començaments del segle XXI? El tres per cent a totes les valls andorranes, ens diuen.

Quants el formem, aquest sector? Som quatre milions? Oh, no! Som quatre mil? Oh, no! Solament som uns quatre-cents. Per tant, és molt fàcil de controlar-nos. Però amb què ens trobem? A pagès ens confiïm, amb tot el gran volum de persones funcionàries que estan per sobre de nosaltres, fins que un dia, en un full de camp (de l'Associació de Pagesos i Ramaders), perquè s'ha pedregat

el tabac, que està farcit de lletra petita i que et fan signar, t'adones que el codi del propietari no té res a veure amb el que hi ha.

Quan es fa la peregrinació per demanar explicacions, és fantàstic les mentides que poden dir-te ministres, directors, alts funcionaris, juristes o càrrecs de l'Associació de Pagesos i Ramaders (aquests fins i tot amb respostes amenaçadores per escrit). Creen por i confusió perquè no continuïs demanant res.

Les quotes del tabac: la manipulació i els codis

Als anys noranta es limita (em sembla bé) la producció de tabac des de l'Associació, Govern i fabricants. Però, en canvi, no es fa rebaixar la quota dels qui solament en feien dos-cents quilos o menys (que formen, en total, un gran volum de quilos). No es comprèn: vam haver de reduir els quilos sols els qui vivíem i vivim de la pagesia rural.

Alhora, es dona peu a la confusió (manipulació, estafa) amb la introducció de quotes (*cupos*). Preguntem-nos: tenen dret a obtenir quotes uns terrenys inexistents (ja venuts)?, tenen dret a obtenir quotes noves uns cabalers que tenen terrenys propis i que van a nom de la casa dels pares difunts i que, a més, no tenen res a veure-hi econòmicament ja que tot és independent?

Sense cap número de codi personal, solament el nom i els cognoms, la identificació és transferible.

Codis

També hi ha manipulació en els codis. Existeix el Document d'Identificació de Boví: cada animal té una fitxa del Departament d'Agricultura, Servei de Veterinària. La identificació és la següent: les lletres AD seguides del número de la parròquia (601 per a Sant Julià) i quatre números més el de l'animal. En total, 10 números.

El Servei de Veterinària (del Ministeri d'Agricultura, recordem-ho) dona una bossa amb deu cròtals (pinces per a les orelles) que es posen, un a cada orella, a cada vedell que neix. La bossa ve segellada de fàbrica, amb el nom i cognom del propietari i el número de la parròquia. Els números són correlatius. Pel que es veu, el Ministeri d'Agricultura reté de cada propietari, i no en funció dels caps de bestiar que té, una desmesurada quantitat de cròtals com a reserva.

Sense cap número de codi personal, solament el nom i els cognoms i el codi de la parròquia, la identificació és transferible.

Codis personals

El passaport i el DNI són identificacions personals intransferibles. El número de declarant de la CASS, que també és el de fer negoci —els últims números i la lletra—, és una identificació personal intransferible. El codi de la parròquia de Sant Julià de Lòria és el 601. Però, en un país xenòfob com les valls

andorranes, el carnet de la CASS i el de la parròquia sols el tenen els qui han nascut a la parròquia: és una identificació personal transferible.

Subvencions i manipulacions amb diferents codis sobre el tabac

El confusionisme ja existeix dins els mateixos organismes oficials: com es casa Ministeri d'Economia i Departament d'Agricultura amb els diferents convenis amb entitats privades, amb la Caixa de Compensació Compres Tabac (Sant Julià), amb l'Associació de Fabricants de Productes de Tabac d'Andorra i amb l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra? Utilitzant, des de fa dècades, uns codis del tabac transferibles que ningú canvia, principalment qui ho hauria de fer: l'Associació de Pagesos i Ramaders. A aquesta associació li cal canviar, amb urgència, el secretari permanent de la Junta Directiva, que és jurista i assessor, i fer rutllar amb veritable transparència l'entitat.

Per saber on està situada la propietat de la terra, cal que hi hagi el número de la parròquia, però si solament hi ha un nom i cognoms és una identificació transferible.

Subvencions i probables estafes amb els diferents codis sobre el bestiar

Nosaltres som els ramaders de les valls andorranes que tenim més bestiar, ja que el nostre codi és el de tota la parròquia de Sant Julià de Lòria, o sigui 601. Per tant, el que tenim és una identificació personal transferible.

Escorxador i manipulació

Tot i que hi ha una empresa subcontractada pel Govern, qui mou els fils informàtics i probablement econòmics és el Ministeri d'Agricultura.

Sense cap número de codi personal, solament el nom i els cognoms i el codi de la parròquia, és una identificació transferible.

Agricultura, Sanitat i Medi Ambient

Agricultura, Sanitat i Medi Ambient són tres departaments desconnectats entre ells.

A Agricultura i Medi Ambient, la mateixa ministra signa indistintament coses oposades. (Cal tenir en compte el que va dir el Ministre de la Presidència, que si no ho feien ells, no ho farien tampoc els altres. És realment la veritat si se segueix el que he exposat dels Usos i Costums). Sanitat tampoc se n'assabenta quan hi ha vaques tuberculoses ni sap les mesures d'urgència humanes que cal aplicar: quan reacciona ja hi ha persones infectades. Fins i tot no es prenen mesures en finques on hi ha subvencions per engreixar vedells, per visitar la capella i per anar a caçar. Els porcs fers es rebolquen als fems per treure's els paràsits i, si la temperatura ambiental ha sigut alta i humida, hi pot haver micobacteris tuberculosos que s'escampen per tot el territori que trepitgen.

La directora d'Agricultura, fa uns sis o set anys, ja va rebre la meua visita per

denunciar un carnisser (recuperant informació he sabut que el carnisser havia estafat la Unió Europea a través de la duana espanyola l'any 1993). Però la senyora directora i el cap dels veterinaris no hi donaren cap mena d'importància, ja que el bestiar no era andorrà i el lloc era l'estranger fronterer (Bordes de Conflent, Ós de Civís). També ho vaig denunciar als veterinaris de la Seu d'Urgell. Ningú va fer res, però la tuberculosi ha arribat a Andorra a través del primer focus de l'estranger fronterer.

Tot i que la senyora directora d'Agricultura és enginyera tècnica en agricultura i fa molts anys que ocupa aquest càrrec, hauria de dimitir. Un gran càrrec polític públic, que sempre acaba marxant, probablement és posat a dit, però també hi hauria d'estar implicat. Però els directors haurien de conèixer totes les normatives (personalment les he trobat on parla de com actuar en un nucli de tuberculosi) i com ha d'actuar. També demanaria la dimissió del cap de veterinaris, per incompetència en aquests afers tan greus. Però, per què calen dimissions? Ben pensat, qui hi posarien? Si els fills els mou...

A Salut també caldria estirar-los les orelles i exigir-los més professionalitat. Vam rebre una circular que ens informava que hauríem de passar la prova de la tuberculosi un any després de tenir, a les cases veïnes, la maleïda malaltia. També caldrien dimissions, però hi ha el mateix dilema: qui es posa a canvi de...? Si els fills els mou...

Però com va dir el portaveu del Govern: «si no ho fem nosaltres, tampoc ho faran els qui vindran».

La caça

Com que la caça, actualment, s'ha tornat un afer criminològic, solament en farà unes breus pinzellades:

— El col·lectiu de caçadors el formen un grupet de persones molt protegides. Entre elles hi ha persones amb càrrecs polítics i d'altres que, professionalment, es dediquen a posar ordre. Totes aquestes persones haurien de ser les primeres a donar exemple; en canvi se'ls dona peixet.

— Des de fa uns quinze anys, s'han incrementat moltíssim les bretolades vandàliques: disparar contra vaques, als cables de telèfon, entrar i fer malbé l'aviram... No calen les denúncies, tot segueix igual. Al contrari, si es posen denúncies hi ha repressió per qui les ha fetes. Estan completament protegits.

— Una bala perduda de rifle arriba fins a quatre quilòmetres: tot Sant Julià és el camp de tir. No cal dir res més.

Els boscos

Els boscos són bruts i el sotabosc està fet malbé per les furgades dels porcs fers (aquests són abatuts i, a més, es reben subvencions per fer-ho). Si vols netejar el sotabosc, els confidents fan que rebis represàlies.

Ajudes a les dones

En darrer lloc, caldria esmentar la manca d'ajudes, de la CASS i del Govern, en relació a les pensions de vellesa i viudetat de les mestresses del sector primari. Si les mestresses són beneficiàries del marit, en cas d'accident de treball, no cobren el 100%; en cas de viudetat, es cobra en funció de la cotització del marit i, en el cas del sector que ens ocupa, el primari rural humil, aquesta cotització és mínima; finalment, en cas de jubilació, la mestressa no té dret a cobrar de la CASS.

En un medi en què el paper de l'home (associat a la força física) és imprescindible, és completament inacceptable que les dones, en quedar vídues i/o en edat de jubilar-se, no rebin cap suport del Govern o de la CASS i s'hagi de recórrer a assegurances privades o bé s'hagi d'haver cotitzat d'autònom.

Conclusió

Sí, el sector primari té futur. Però cal que no tothom es passi al sector terciari. Solament calen ajudes, no discriminades, a la pagesia ramadera d'alta muntanya perquè continuï vivint-hi: cal fer les coses ben fetes perquè no marxi o es vengui el patrimoni. Cal que pugui viure dignament amb una qualitat de vida i uns serveis correctes. A tall d'exemple diré que fa dos anys que no hem cobrat cap indemnització per no donar facilitats a aquells que usen els nostres codis. Cal una auditoria urgent promoguda pels grups opositors.

Al Departament d'Agricultura, com que no es treballa coordinadament amb els mateixos funcionaris i amb altres departaments, caldria fer-hi una auditoria independent per saber la veritat. Hi hauria d'haver dimissions, si hi ha porqueria pel mig. Tot se sap i algun dia la veritat pot sortir en un llibre. Caldria llegir Gordon Thomas per saber que es troba informació arreu, i molt més en unes valls andorranes petitíssimes, com un sol carrer d'una gran ciutat que tots ens coneixem. El factor confusionisme hi juga un paper importantíssim que va a favor dels estafadors. Fins quan?

Les valls andorranes cada cop són més visitades per professors i alumnes de fora del país, i les posen com a model per observar el que no han de fer mai als seus països.

Ester Vidales i Abadal

*Educadora en el lleure i pagesa
de la masia les Pardines, Fontaneda*

Agricultura de qualitat, per què no a Andorra?

Pep Escolà i Campos

Hi ha molta gent que pot arribar a pensar: com és possible que, en un país com Andorra, on hi ha poc terreny apte per a cultius, on la capacitat de construir és enorme, on el més fàcil és vendre la propietat i treure'n un grapat d'euros, on el clima és dur, els accessos no massa bons i on hi ha d'altres inconvenients, pot haver-hi un grup d'amics que, sense ser professionals de la pagesia i amb altres activitats professionals, són capaços d'embranchar-se en una aventura tan perillosa? Potser és difícil d'explicar, però nosaltres hem trobat moltes raons, potser equivocades. Potser no sabem on ens posem i podem trobar molts entrebancs, però creiem que val la pena intentar-ho.

Som persones a qui ens agrada la natura, la muntanya, tot el que és natural: estimem la terra.

Creiem, i ens agradaria trobar-lo, en l'equilibri entre el modern i el tradicional: poder apreciar de la mateixa manera un bon vi que un bon enciam; un bon foie que una saborosíssima bleda; gaudir d'un bon marisc de la mateixa manera que d'uns bons espinacs. Per què no? Tot el que he dit en primer lloc no es pot donar a Andorra, però el segon, sí, i d'una qualitat increïble. Tenim una qualitat boníssima de les terres. Poques, però bones. Tenim un clima fabulós, temporada curta, però molt aprofitable. Tenim moltes hores de sol, pluja abundant, nits fresques, una alçada respecte al nivell del mar ideal per a segons quins cultius, com per exemple la patata.

Som gent que estima les tradicions i vol fer una agricultura a petita escala, com s'ha fet sempre. No volem inventar res, senzillament fer el que cal fer: cultivar la terra, mimar-la, protegir-la, evitar-li les agressions químiques... I esperem que ella ens ho agraeixi donant-nos el millor que té: els seus fruits, les

seves herbes, tot el que sap i de què tots podem gaudir.

Hem trobat moltes altres raons, tant o més importants que les dites fins ara, però, per a nosaltres, la principal és que creiem en el país i en les seves possibilitats. En el nostre grup hi ha andorrans, francesos i un català, però ens uneix la nostra descendència de zones rurals i el fet que tots hem tingut més d'un pagès a les nostres famílies.

A tots ens han ensenyat que cal cuidar i preservar tot el que ens envolta i sobretot la natura. Sempre diem que som pagesos amateurs, però amb una voluntat i uns ganes fora de cap dubte.

Quan parlem entre nosaltres de diferents temes d'actualitat, de les portades dels diaris i d'altres mitjans, ens centrem en els problemes del nostre país. És trist i ens preocupa molt que se'n parli contínuament d'una manera negativa, i això la gent de fora de les nostres fronteres ho sap i ho veu. És trist anar a comprar i no trobar cap producte originari de la nostra terra, excepte la Carn de Qualitat.

Qui no coneix els naps de la Cerdanya, les patates de l'Alt Urgell o de Prades, els pèsols del Berguedà, els fesols de Santa Pau, l'oli de les Garrigues, els calçots de l'Alt Camp, els tomàquets de Montserrat, la mantega del Cadí (actualment protegida per la Unió Europea) i molts d'altres productes, tot ells d'una qualitat exquisida?

Aquesta és també una de les nostres raons: que Andorra es pugui arribar a conèixer per la seva agricultura i la seva natura. O és que aquí no podem fer unes bones patates, unes bones mongetes, unes cols excel·lents i d'altres productes coneguts?

És que la gent només pot conèixer Andorra per les botigues, l'esquí o Caldea, tots ells motors econòmics de la nostra societat?

Nosaltres volem conèixer amb tot això. Volem que la nostra gent trobi patates de Prades però també d'Andorra, trobi enciam francès però també andorrà.

Volem que els nostres visitants vinguin a Andorra i comprin alcohols, perfums i altres productes, però també les nostres confitures, la nostra carn, les nostres verdures. En definitiva, volem que sàpiguen que a Andorra hi ha també uns productes agrícoles de qualitat superior.

Sabem també que costarà molts esforços i diners aconseguir-ho, però que és possible. Sabem que hi ha la mentalitat que tot el que ve de fora és millor, però cal educar i fer conèixer els nostres productes. Sabem que molta gent compra pel preu o per la imatge, sense importar-li d'on vénen aquests productes.

Nosaltres volem fer un producte bell, natural, d'una gran qualitat, sense afegits, amb un bon preu i d'Andorra. També sabem que hi ha molta gent interessada en aquest producte i volem que els arribi.

Intentarem aconseguir que una part de l'hostaleria tingui productes autòc-

tons per fer una veritable cuina andorrana. O és que el trinxat de la Cerdanya és més bo que el trinxat d'Andorra? O l'olla aranesa és més bona que l'escudella andorrana?

Evidentment, tot això sembla un somni, però quants somnis s'han fet realitat amb l'esforç, la coneixença i les ganes?

Nosaltres creiem en el sector primari. Ens consta que a Andorra hi ha pagesos amb ganes de fer coses. Ens agradaria conviure amb el tabac i amb una ramaderia forta i variada.

Tenim ganes i projectes a curt termini, perquè creiem que a Andorra l'agricultura de qualitat té un gran futur. És evident que avui dia ningú es pot fer ric amb l'horta i les verdures, però es pot viure dignament i sentir-se orgullós del que es fa. Tothom qui entén una mica del tema sap que l'agricultura tradicional és molt costosa, per això nosaltres també veiem les nostres limitacions. Però això no és cap impediment per aconseguir un repte important i sa.

També pensem que avui dia qualsevol país necessita unes bases fortes i fiables. És necessari tenir un sector econòmic fort com la indústria o el comerç, però no es pot descuidar el sector agrícola. És tant o més necessari que els altres per preservar el paisatge, prevenir incendis, recuperar terres ermes... Per tant, l'agricultura no tan sols és un somni, un plaer o una manera de fer, sinó que és, també, una necessitat i una prioritat.

Qui no s'imagina venir a Andorra i trobar els carrers plens de gent perquè els atrau el comerç, però, un cop fora de la capital, poder gaudir dels camps de patates, d'horta, dels ramats de vaques, ovelles, ànecs... i a més gaudir-ne els fruits?

Creiem que tot això és necessari per al país, per això lluitarem per aconseguir una agricultura de qualitat reconeguda dins i fora de les nostres fronteres.

Hi ha gent que creu en nosaltres i en la nostra idea: per això ens ajuda amb maquinària, terrenys, hores mortes, etc. Aquesta gent ja coneix l'agricultura de qualitat, perquè l'ha fet tota la vida i vol que aquesta feina no mori per si sola.

Si volem fer agricultura de qualitat no podem caure en la precipitació ni en la temptació de fer una agricultura intensiva a qualsevol preu. No són compatibles.

Hem començat un projecte ambiciós i d'alt risc, però estem preparats per afrontar-lo. No podem ni volem fer-nos enrere; per tant, només tenim un camí: continuar endavant passi el que passi, afrontant-ne totes les conseqüències, i fer-nos forts davant les adversitats.

Sabem que hi ha gent pendent de nosaltres, amics, companys, familiars... gent que ens anima a fer-ho cada dia millor.

Volem contribuir a fer més gran i més fort el sector primari, però necessitem no sentir-nos sols. Tampoc podem anar els uns contra els altres. Som quatre gats, però hem d'estar ben avinguts. Faran falta ajudes, no almoines; molts

esforços, no compromisos perquè sí; molta voluntat, no fluïdesa. Hem de ser conscients que tenim un gran futur per endavant, una gran tasca amb moltes satisfaccions. Som un país petit, però sempre hem demostrat que som grans.

Esperem que totes aquestes raons facin pensar. No volem que ens tractin de bohemis o somniadors. Fa un any que hi som i ja tenim resultats. Això és possible.

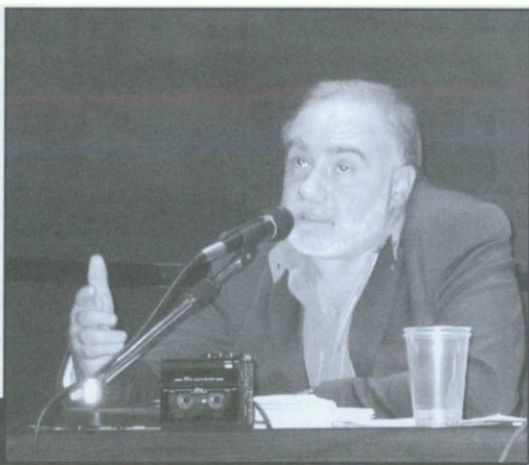
Si més no, és veritat que sí que tenim un somni: aconseguir crear una veritable agricultura de qualitat, artesana i d'Andorra.

Pep Escolà i Campos

Membre de la societat El rebost del padri

El conreu de roses en hivernacle a Andorra

Francesc Casals i Pantebre

Des del març del 1996, conreo dos hivernacles d'uns dos-cents cinquanta metres quadrats cadascun, plantats amb un total de 4.400 rosers. Us parlaré, en primer lloc, de les plantes i del seu conreu, i acabaré amb les perspectives de futur d'aquest tipus d'explotació.

Els rosers

Per a la producció de flor tallada, s'utilitza un tipus de roser diferent del de jardí que tots coneixem. La diferència essencial consisteix en què, així com els rosers de jardí s'empelten sobre rosa gàl·lica o altres gavarneres o roses salvatges d'Europa, els rosers d'hivernacle s'empelten en rosa índica major o altres varietats provinents essencialment d'Àsia. Aquestes últimes tenen, com a característica principal, no tenir repòs vegetatiu; per tant, són capaces de produir sense interrupció, per poc que se'ls doni la temperatura, l'aigua i l'adob necessaris.

Es tracta, també, de varietats de difícil obtenció. La manipulació genètica dóna resultats molt pobres pel que fa a l'obtenció de noves varietats de rosa i, per tant, s'empren encara el vell i natural mètode de pol·linització per la via del pinzell i la selecció manual dels genitors. De cada cent varietats noves que surten d'aquesta hibridació, una o dues, com a molt, arriben a comercialitzar-se, i això al cap de vuit anys de controls. Per tant, es tracta de varietats cares de produir i, per tant, protegides. Els productors ens comprometem a no vendre ni reproduir rosers d'aquest tipus, limitant-nos a la producció de flor tallada. Hi ha nombrosos casos d'operacions, dels serveis de duana francesos, con-

tra lots de rosers i de flors, provinents del frau, exactament igual com les falsificacions de grans marques de roba, joies, etc.

El conreu

Es pot dir que les operacions de conreu són les mateixes, o molt semblants, que les que afecten els rosers de jardí conreats a l'aire lliure:

— La plantació. Actualment es planta, a densitats de 9 a 10 plantes per metre quadrat, en rengles separats entre ells d'un metre i vint centímetres, aixecant els rosers 4 centímetres sobre el rengle.

— L'adobament. Subministrem fem de cavall en dues vegades, desembre i juny. I cada quinze dies, adobs de síntesi amb una elevada proporció de potassa (per exemple, 12-6-24).

— El rec. Els rosers tenen grans necessitats d'aigua, i més en hivernacle. Els mesos de calor, fins a 20 litres/m² cada dos dies.

— La cavada. Molt superficial per no perjudicar el sistema radicular de la planta. Es fa al moment d'incorporar l'adob per evitar l'ús de desherbants.

— La poda. Es fa al desembre, seguint les mateixes normes que per als rosers de jardí. En producció continuada es tracta d'una operació molt lleugera, ja que la forma de collir les roses és ja pràcticament una poda permanent.

— Malalties i paràsits. Pel fet de ser més productius i conreats sota protecció, aquests rosers són també molt més sensibles als atacs de paràsits, fongs i virus. Respecte als virus, si es declara alguna malaltia vírica, no queda altra solució que l'arrencada de les plantes i la desinfecció de la terra. De malalties criptogàmiques només n'he patit dues: l'oïdium o floriment blanc i la botritis cinerea o podriment cendrós. Es combaten amb un estricte calendari de tractaments preventius a base de fungicides de síntesi, més la crema de sofre pel que fa a l'oïdium. Els paràsits són el pugó, les erugues i els àcars: aquí no hi val la prevenció, sinó l'observació permanent i la reacció immediata.

— L'hivernacle. A Andorra ha de ser, evidentment, resistent al pes de la neu. La superfície mínima, que l'experiència em fa dir que hauria de tenir, és d'entre 800 i 1.000 m²: una sola persona, a mitja jornada, pot explotar-la. Ha de ser tan translúcid com sigui possible: la qualitat de les roses està directament relacionada amb la quantitat d'hores de llum natural. És inútil proveir-se de sistemes d'enllumenat artificial: no milloren en res ni la quantitat de flors ni la seva qualitat. I ha d'estar equipat amb sistema de calefacció, rec i ventilació.

Perspectives de futur d'aquest conreu a Andorra

En primer lloc, he de dir que, com qualsevol producte fresc, l'avantatge principal per al productor rau en la proximitat immediata amb els consumidors i, per tant, en l'absència d'intermediaris. Aquest argument val tant per a la flor com per a l'hortalissa.

En segon lloc, és necessari saber que el fet de situar-nos a 1.300 metres d'altitud, i la diferència de temperatura entre la nit i el dia que això suposa en molts moments de l'any, permet obtenir una qualitat de flor excepcional. Personalment, comprovo cada any que les mateixes flors són aquí bastant més grosses que on compro les plantes (Provença), els colors més vius i el perfum més potent. És el mateix fenomen que fa que es conreïn roses a Sud-amèrica, en regions equatorials a altituds considerables. Per tant, la flor produïda a Andorra té moltes possibilitats de ser exportada a mercats propers.

Pel que fa a la viabilitat de l'explotació en si mateixa, insisteixo en el fet que una persona pot portar sola, i a mitja jornada, mil metres quadrats d'hivernacle que, a una densitat de 9 plantes/m², cinc collites si parlem de producció continuada, produirà, a comptar del segon any, una quantitat de flors comercialitzades no inferior a 84.000. He de dir que, actualment, un sol florista absorbeix tota la meva producció, que supera les 32.000 flors a l'any.

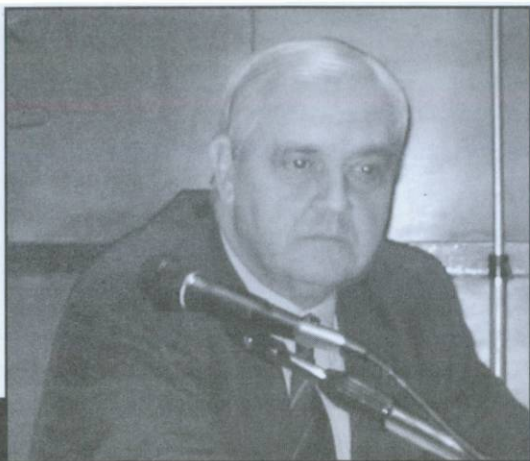
I insisteixo en la possibilitat d'exportar, que se m'ha sol·licitat més d'un cop en veure la qualitat de la producció, sobretot a la primavera i a la tardor. Pel que fa als preus de venda al florista, les meves flors li costen el mateix que les que importa de França o d'Holanda. Queda ben clar que no m'he de partir aquest import ni amb majoristes ni transportistes, ni intermediaris de cap classe.

Per últim, hi afegiré la venda directa a particulars, que és molt important si es vol desenvolupar, a preus que evidentment tenen poc a veure amb els de la venda al major.

En definitiva, al meu criteri i amb l'experiència adquirida aquests set anys, diré que aquest és un conreu i un sector amb importants perspectives de futur a Andorra.

Francesc Casals i Pantebre
Horticultor i conseller general

Aspectes legals del sector primari

Jaume Sansa i Reñé

Definició del sector primari. Adaptació en el context del país

Tradicionalment, el sector primari s'ha definit com el conjunt d'activitats relacionades amb l'agricultura, la ramaderia, la pesca, la caça i els boscos. Són característiques d'aquestes activitats:

- La vinculació amb la naturalesa.
- El caràcter estacional i perible.
- La rigidesa de l'oferta, principalment en els productes agraris i ramaders.
- La variabilitat en funció d'elements aliens.
- La menor productivitat i el menor caràcter innovador que la resta d'activitats, amb un reduït factor multiplicador.

Hi ha qui considera també dins el sector primari algunes activitats derivades del sector agrari que impliquen manipulació i transformació dels productes del camp. En el nostre país, aquesta activitat vindria representada fonamentalment per la fabricació del tabac.

Els altres sectors en què es divideix l'activitat econòmica són: el secundari, que acull les activitats industrials i mineres, la construcció i la producció d'energia, i el terciari, anomenat també de serveis, que té per finalitat el transport, el comerç, la distribució de productes, les comunicacions, el turisme, la sanitat, la cultura, les assegurances, les professions liberals, les finances i tota mena de serveis públics i privats.

Aquesta exposició se centrarà en el sector primari aplicat a Andorra, és a dir, bàsicament, en la ramaderia i l'agricultura i, més específicament, en el cultiu i producció de tabac que, en els darrers anys, pràcticament ha monopolitzat l'activitat del sector primari a Andorra.

Petita introducció històrica

Deixant de banda la primitiva història d'Andorra, que es caracteritza pel domini i sobirania dels Coprínceps, ens referirem a l'any 1419, en el qual es determina la constitució del Consell General de les Valls a través de la concessió atorgada pel bisbe Francesc de Tovia l'11 de febrer i confirmada pel lloctinent del comte de Foix el 17 de desembre, a requeriment dels andorrans.

La creació del Consell General comporta la cessió als andorrans de la facultat de dictar normes administratives que, a partir d'aquells moments, regularan, entre altres activitats, els sectors de la pesca, la ramaderia i l'agricultura, característiques del sector primari.

Posteriorment, com a fets destacables en la història del Principat, cal destacar la publicació del *Manual Digest* l'any 1748 i del *Polítar* l'any 1763, que han actuat com a constitució antiga del Principat, abans de l'aprovació de la Constitució, l'any 1993.

Pel que fa a l'activitat del sector primari, dins l'etapa de l'Edat mitjana i fins a meitat del segle XX, denota una agricultura i ramaderia de subsistència: el país es caracteritza per la pobresa, amb molt poques normatives i regulacions en el sector.

Són les concessions dels Coprínceps que permeten el cultiu de la terra, les que aniran configurant la consolidació de les cases pairals d'Andorra que, més endavant, seran les que formalitzaran la seva presència i influència en el Consell General i els comuns.

A la vegada, a l'entorn d'aquestes grans famílies, que també es dediquen a la producció i exportació de ferro i fusta, neix una classe social nova, lligada als gremis, que s'expandeix amb noms professionals com *paquetaire*, *ferrer*, *calderer*, *teixidor*, que no solament donen nom a les cases, sinó també, amb posterioritat, a les famílies.

Paral·lelament, es produeixen, a la vegada, aquelles activitats agrícoles i ramaderes caracteritzades per la manca i la pobresa.

Brutails diu: «Andorra posseeix una banda estreta de terra cultivable i amples pastures. Hi manquen farratges, cereals, vins i productes manufacturats, però hi ha sobreabundància d'animals i de tabac. Compren, a França, les farines; a Espanya, el vi, el sègol, l'oli d'oliva, l'aiguardent, els licors, la cera, la sal, el bacallà, el petroli, l'arròs, etc. Quant als farratges, necessaris per a la cria, no és possible importar-los a l'om dels muls i, en conseqüència, a part d'una certa superfície destinada al cultiu del tabac, els millors terrenys del país són coberts de prats artificials.»

Conclou que Andorra és un país pobre, que està sovint afectat per la penúria i la carestia, i que amb prou feines pot alimentar la seva població, tot i que és escassa.

I, finalment, precisa que la població, l'any 1897, era d'unes 1.042 cases i 5.210 habitants.

En aquest context econòmic, és fàcil apreciar la poca existència de normatives: únicament caldrà destacar algunes ordinacions del Consell General, dels anys 1900, 1905 i 1914, relatives a la importació de bestiar, i altres ordinacions referents a caça i pesca.

Per exemple, l'ordinació de l'any 1905 diu: «Tot bestiar que entrarà dins el país deurà ésser denunciado i revisat per si porta un mal contagiós, i això a la primera parròquia que passi, com igualment a la parròquia que es dirigeixi per a pasturar. S'acorda de crear una marca per tot el bestiar propi del país, i tot aquell que no serà marcat se'l considerarà com a bestiar estranger».

Aquests tipus d'ordinacions es van produint al llarg dels anys i es fan extensives a subvencions de maquinària i matèries diverses, a importació i exportació del bestiar, transhumància, pasturatge, cria d'animals, sanitat, caça i pesca.

També cal destacar, com a dada d'interès, la petició dels andorrans a la comtessa de Foix, l'any 1447, de la celebració d'una fira anual a Andorra la Vella, dilluns i dimarts de Pasqua. El 13 d'abril l'autoritza el comtat de Foix i el 2 de maig el bisbe d'Urgell, Arnau Roger de Pallars.

Evolució del sector del tabac

A causa de les fortes limitacions i regulacions fiscals en els països veïns, a Andorra tradicionalment s'ha cultivat el tabac, introduït entre els segles XVI i XVIII. El tabac que es cultivava antigament era la *tana* i, a finals del segle XIX, es van introduir llavors noves que van modernitzar el sector.

A la vegada s'instal·len, a finals del segle XIX, les primeres fàbriques de tabac: Casa Reig, Polleta, Espel, Patau, Jaume, Ignasi, etc.

Cap a l'any 1945, aproximadament, es transformen en modernes societats amb el naixement d'algunes de les empreses avui conegudes: Fills de Julià Reig (1945), Laudor SA (1948), CATSA (1961), IMSA (1972)... Les produccions d'aquestes empreses són: picadura, escafarlata, caliquenyos, cigarretes, etcètera.

Paral·lelament a aquestes activitats, es crea una normativa que va regulant el sector. En aquest sentit, podem destacar:

— Ordinació, del 20 de maig de 1912, que ja estableix un impost per a la venda del tabac fabricat a Andorra.

— Ordinació, de l'11 de febrer de 1925, que prohibeix el cultiu de la *tana* i regula el cultiu, la producció i l'elaboració del tabac.

— Ordinació, del 25 de maig de 1925, que fixa preus al públic i limita la venda als estrangers.

— Acord, del 16 de maig de 1934, que fixa els preus de compra de tabac en rama, i l'obligació de posar el nom del fabricant al tabac elaborat.

— Avís, del 7 de juny de 1934, que prohibeix l'entrada i venda de tabac estranger, a excepció dels tabacs francesos i espanyols, que s'hauran de vendre al mateix preu que a França i a Espanya.

— Edicte, del 20 d'abril de 1933, sobre protecció del mercat local.

A partir de l'any 1945, i fins a l'any 1964, en què es crea la Junta del Tabac a conseqüència dels conflictes que es produeixen entre els colliters i els fabricants, hi ha poca normativa: la intervenció es limita, bàsicament, a la fiscalitat sobre drets d'importació i a les condicions d'aquesta, relatives a llicències, control d'entrades i crema del tabac.

Quant a llicències d'importació, s'ha de fer referència al sistema imperant en aquesta època, basat en les *cartes* (notes) entre Andorra i Espanya i Andorra i França, de dates 13 de juliol i 23 de novembre de 1867 respectivament, acordades a través de les vegueries, que fixaven el règim d'intercanvis amb aquests països.

Aquestes notes establien, en principi, un sistema de lliure intercanvi, a excepció del tabac elaborat sotmès a llicència d'exportació (produït per Tabacalera i Seita).

Pel que fa als productes de països tercers en trànsit per França, estaven exempts de drets i impostos francesos, però sotmesos a l'AAC.

Les exportacions d'Andorra a França de productes andorrans estaven lliures d'AAC, i només estaven sotmeses a l'IVA o TVA.

Més endavant, fou el Consell General qui va anar imposant taxes als productes d'entrada.

Aquest règim, de fet, es manté, amb algunes variacions, fins a l'acord adoptat entre la CEE i el Principat d'Andorra el 14 de desembre de 1989, signat a Luxemburg el 28 de juny de 1990, publicat al BOPA el 14 de juny de 1991 i modificat el 6 de maig de 1999, també en forma d'intercanvi de *cartes*.

Tornant a l'evolució del sector del tabac des de l'any 1964, en què es crea la Junta del Tabac a través del Consell General, cal destacar que, a causa dels conflictes entre fabricants i colliters l'any 1965, en què aquests darrers van acumular les collites per manca d'acord, l'any 1974 es va obtenir el primer acord privat entre ambdós sectors, que va tenir una vigència inicial de deu anys i que regulava els preus i condicions de la compravenda de les collites. Aquest acord s'ha anat renovant en el temps, amb la particularitat que, a partir de la creació del Govern, l'any 1981, i de la seva assumpció, més tard, de les competències executives del Consell General, la Junta del Tabac va deixar d'actuar i en va assumir les funcions la Conselleria d'Agricultura. Després, el sector va quedar de lliure negociació entre fabricants i colliters, sense cap intervenció ni aval administratiu.

Creació de l'Associació de Pagesos i Ramaders

L'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra va néixer el 1994 com a conseqüència de les negociacions entre colliters i fabricants, que s'iniciaren l'any 1974 arran del primer contracte.

Tradicionalment, havien estat els diferents representants dels pagesos de cada parròquia els qui representaven tots els pagesos del país en les negociacions i en la signatura del contracte davant dels fabricants i en presència de la Junta del Tabac.

El 26 de juliol de 1994 es va crear l'Associació de Pagesos i Ramaders d'Andorra que, de fet, agrupava tot el sector agrícola. Fou autoritzada pel Govern el 12 d'octubre de 1994 i va assumir les funcions de les antigues agrupacions de pagesos i les negociacions, contractació i signatura del contracte amb els fabricants, a través dels seus representants. L'Associació s'estructurà de forma organitzada, amb uns estatuts reguladors i uns objectius clarament definits de defensa, millora i protecció del sector agrícola i ramader del Principat.

Actualment, aquesta associació ha estat adaptada a la nova Llei qualificada d'associacions, de data 29 de desembre de 2000, i al Reglament del Registre, de l'1 d'agost de 2001.

Aquesta associació, a través dels diferents presidents i dels respectius consells de representants parroquials, ha promogut no solament l'evolució i millora del sector, sinó també, i en col·laboració amb el Govern, la creació d'una llei d'agricultura i el foment de la marca Carn de Qualitat d'Andorra, que han tingut reflex legislatiu i s'han posat en pràctica.

Evolució normativa

Pel que fa a la qüestió normativa que afecta el sector del tabac, cal destacar també que, a partir de l'any 1951, es regulen els drets d'entrada de duana i es publiquen l'avís del Diari Oficial francès del 21 de juliol de 1950, regulant el comerç franco-andorrà, el text, del 27 d'abril de 1967, sobre el règim duaner, i l'avís del Diari Oficial francès, del 28 de juny de 1974, modificant l'avís de 1950, i altres regulacions de menor interès que no cal destacar.

D'ençà de la introducció, en la fabricació de tabac a Andorra, d'especialitats i marques estrangeres, es produeix un increment important de la fabricació i de la producció de tabac que, els darrers vint anys, ha monopolitzat pràcticament el sector primari.

Aquesta situació ha vingut sempre regulada per mitjà dels diferents contractes atorgats entre colliters i fabricants i amb l'augment progressiu de taxes al sector, per part del Consell.

Quant a la legislació més significativa d'aquest període, s'ha de mencionar, en primer lloc, la Llei contra el frau en matèria duanera, de data 4 de març de 1999, que abraça tots els productes susceptibles d'importació i que és una modificació de les lleis anteriors, de l'11 d'abril de 1996 i de l'11 de març de 1998.

En segon lloc, la decisió del Comitè Mixt CE-Andorra del 6 de maig de 1999, que modifica l'apèndix a l'acord en forma d'intercanvi de cartes entre la

Comunitat Econòmica Europea i el Principat d'Andorra.

L'article 11 de l'acord entre la CEE i Andorra, inclòs en el Títol II relatiu a règim dels productes no coberts per la unió duanera, estableix:

«1. En el moment de llur importació en la Comunitat, els productes que pertanyen als capítols 1 a 24 del sistema harmonitzat i originaris del Principat d'Andorra, estan exempts dels drets a la importació.

»2.- L'apèndix determina les normes d'origen així com els mètodes de cooperació administrativa.»

L'article 2 (Títol 1) de l'apèndix, relatiu a condicions generals, sobre la noció de «productes originaris» estableix:

«1. Per a l'aplicació del present acord, es consideren productes originaris de la Comunitat:

»a) Els productes totalment obtinguts dins la Comunitat segons es desprèn de l'article 4 del present apèndix [entre altres productes, els que provenen d'animals vius que són objecte de cria, els del regne vegetal que s'hi recol·lecten, els de caça i pesca que s'hi practiquen] i les mercaderies que s'hi fabriquen exclusivament a partir de productes determinats en els punts a) a i), de l'article 4, apartat 1.

»b) Els productes obtinguts dins de la Comunitat i que contenen matèries que no hi han estat totalment obtingudes, sempre que aquestes matèries hagin estat objecte dins la Comunitat de treballs o de transformacions suficients, segons es desprèn de l'article 5 del present apèndix.»

Es regula en l'apèndix II, capítol 24, la fabricació de tabac i sucedanis, cigars i tabac per fumar.

En tercer lloc, la Llei de control de mercaderies sensibles, de data 4 de març de 1999, significa un canvi important, en establir un sistema de control de «totes aquelles mercaderies que puguin constituir un perill per a la salut, la seguretat, l'ordre o la moralitat pública, mercaderies que són objecte d'un frau internacional o d'un mercat clandestí que perjudica els interessos legítims del comerç internacional» (article 1) i, en les mercaderies sensibles que defineix aquest article, s'hi inclouen, entre d'altres, «els tabacs no esporgats, tabacs parcialment o totalment esporgats, residus de tabac, cigars, "cigarrillos" i cigarets que continguin tabac, i cigarretes que continguin tabac.» (apartat 2).

A conseqüència d'aquesta llei, se sotmeten a control i sanció totes les operacions que es desenvolupin relacionades amb aquestes mercaderies, des de la sol·licitud de llicència a obligacions de Registre i tinença de llibres de Registre, a més del control d'aquests i de la facturació.

Aquesta llei ve complementada amb el Reglament d'aplicació, del 21 d'abril de 1999, i amb la Llei qualificada de modificació del Codi Penal, del 10 de juny de 1999, que s'adopta com a conseqüència de «la voluntat de posar terme a tota activitat il·lícita relacionada amb el camp de les mercaderies sensibles en

perjudici dels interessos d'Andorra, fa necessària la tipificació de noves accions o omissions legals en matèria duanera pel que fa al referit tipus de mercaderies sensibles».

Aquesta llei, en combinació amb la Llei de mercaderies sensibles esmentada, comporta un canvi molt important en el comerç i en les operacions mercantils del país, en establir i tipificar el contraban intern a Andorra com a infracció penal i com a delictes.

Aquesta legislació es produeix a causa de la problemàtica sorgida a l'entorn del contraban de tabac, davant de països de la Comunitat Econòmica Europea, que va obligar a la intervenció dels organismes de la mateixa CEE, que va fer desplaçar a Andorra els seus representants amb l'objectiu d'informar-se i de controlar d'alguna manera la situació.

La conseqüència evident de tot això ha estat que s'ha introduït i perpetuat la figura del contraban interior, que s'ha tipificat com a delictes. Això ha afectat, en bona mesura, el sector primer del cultiu del tabac, per la seva incidència en la fabricació i en les vendes, tant pel que fa al fabricat dins el país com a l'importat.

Darrera legislació

Al marge del nombre important d'edictes, decrets i reglaments d'aquests darrers anys relacionats amb el sector primari, aquest estudi es limita a significar la normativa més representativa d'aquest sector:

- Llei de la caça i Llei de vedats, del 13 d'abril de 2000.
- Llei qualificada d'addició de l'article 307 bis al Codi Penal, sobre delictes que es poden produir com a conseqüència de l'activitat de caça.
- Llei de pesca i de gestió del medi aquàtic, del 28 de juny de 2002.
- Protocol sobre qüestions veterinàries complementari a l'Acord en forma de bescanvi de notes entre la Comunitat Econòmica Europea i el Principat d'Andorra, del 13 de novembre de 1997.
- Reglament sobre les formalitats obligatòries per al pas de duana de bestiar i de productes agrícoles, del 12 de juliol de 1991.
- Reglament de l'aplicació de la decisió número 2/95 Comitè Mixt CE-Andorra, del 6 de novembre de 1995, relativa a acord sobre contingent anual de vedells d'origen comunitari per ésser criats al Principat d'Andorra i exportats, amb exempció de drets a la importació, a la Comunitat.
- Reglament relatiu a la utilització del segell oficial de control i garantia Carn de Qualitat Controlada a Andorra, del 2 de juny de 1999, ampliat a la producció de corders i cabrits per Reglament, del 10 de setembre de 2002.
- Llei d'agricultura, del 22 de Juny del 2000.
- Reglament d'ajut al foment dels plans de millora, i de l'estructura i fun-

cionament de la Comissió Tècnica d'Agricultura, del 16 de juny de 2002.

— Reglament d'ajut al foment de la recerca i del desenvolupament agrari, del 30 d'abril de 2003.

Situació actual: Llei d'agricultura

A l'objecte de diversificar i modernitzar el sector primari, particularment centrat pel monocultiu del tabac, a través del Ministeri d'Agricultura i amb la col·laboració de l'Associació de Pagesos, s'han buscat alternatives de futur que han materialitzat en les reglamentacions referides a la Carn de Qualitat Controlada d'Andorra que abraça el sector ramader, oví i boví, com a foment de la producció de qualitat i que s'està consolidant com a marca de garantia i prestigi.

La Llei d'agricultura també ha estat el resultat d'aquests esforços de col·laboració, a l'objecte de modernitzar el sector agrícola i ramader, de buscar alternatives de producció, de continuïtat i foment del sector, tal com es manifesta en l'exposició de motius que diu:

«L'estructura econòmica i social d'Andorra fins a mitjan segle, es fonamentava en la ramaderia complementada per una agricultura destinada essencialment a l'autoconsum. La unitat organitzativa de l'explotació agropecuària tradicional era la casa pairal, on la família mantenia el bestiar gràcies als pasturatges comunals i a les propietats agrícoles del fons de la vall, destinades principalment a la recollida de l'herba per a l'alimentació hivernal de vaques i eugues; en canvi, els ramats d'ovelles acostumaven a transhumar cap a Espanya o França (...).

»El fort desenvolupament del sector terciari durant els últims cinquanta anys ha provocat una forta davallada dels efectius del sector primari: la població agrària s'ha reduït a la tercera part i l'important increment de la població urbana ha fet que avui dia la taxa de població activa agrària se situï al voltant de l'1'5% (...).

»Les circumstàncies actuals són força diferents de les de l'època en què es van crear les subvencions. En efecte, a partir dels anys 80 es va produir una forta expansió de la superfície dedicada al tabac, que va permetre capitalitzar el sector agrícola i alhora mantenir una bona part de l'activitat ramadera, més per tradició que per una qüestió de rendibilitat econòmica (...).

»Conscients de la poca adequació del sistema actual, es pretén, amb el contingut de la present Llei, donar una estructura coherent que permeti el manteniment i alhora l'evolució de l'agricultura i la ramaderia en harmonia amb el context peculiar d'un petit país de muntanya, de manera que els ajuts destinats a les activitats agropecuàries tinguin un rendiment que aprofiti la resta de la col·lectivitat».

En resum, la Llei d'agricultura preveu:

- Regular els ajuts a l'agricultura i la ramaderia, fomentar les pràctiques agràries i millorar les tècniques i la formació.
- Crear una base de dades sobre les explotacions agràries.
- Definir els titulars i les explotacions agràries, el Padral, els animals de renda i altres conceptes relacionats amb el sector.
- Crear un registre obligatori d'explotacions agràries.
- Establir una assegurança agrària obligatòria sobre responsabilitat civil.
- Definir contractes agropecuaris.
- Regular les diferents ajudes al sector.
- Establir mesures d'inspecció i control i un règim d'infraccions i sancions, regulant així el procediment i la prescripció.

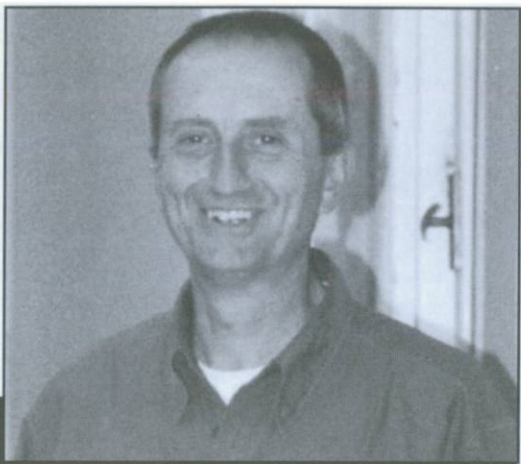
Desenvolupament

Aquesta llei, posada ja en pràctica des de l'any 2000, s'ha desenvolupat mitjançant els diferents reglaments que hem mencionat i ha donat els seus fruits, quant a agricultura i ramaderia. Amb tot, no ha arribat a substituir el cultiu del tabac, malgrat la forta baixada del sector tabaquer en els darrers anys. Els fruits d'aquesta llei, doncs, permeten mantenir una agricultura viva, encara que en clara recessió.

Jaume Sansa i Reñé

Advocat i secretari de l'Associació de Pagesos i Ramaders

El futur cultural del sector primari

Joan Reguant i Aleix

Atès el títol d'aquesta comunicació i el lema de la jornada («El sector primari a Andorra, té futur?»), amb interrogant inclòs, en què s'emmarca aquesta conferència, resulta pertinent fer un parell d'aclariments.

El primer, pel que fa a un aspecte gramatical del títol de la meua conferència. En efecte, utilitzant l'article *el* en parlar d'*el futur*, no em refereixo òbviament a la *totalitat* del futur del sector primari, sinó a una part d'aquest futur, aquella que entenc que estarà impregnada d'un alt component cultural. Se li suposa, al sector primari, el caràcter fonamentalment productiu i de gestor del medi.

El segon aclariment es refereix a un aspecte conceptual del mateix títol. No hi ha dubte que, amb ell, contesto, des de l'inici i de manera afirmativa, la pregunta que planteja la jornada. Per a mi, és clar que el sector primari té futur. Intentaré argumentar-ho al llarg del meu discurs.

És útil afegir que, el cas d'Andorra, tot i inscriure's en un marc de vacil·lacions i oscil·lacions general i regional, en especial en les zones de muntanya, pel que fa a l'evolució, els últims anys, del sector primari, conté característiques molt particulars, potser irrepetibles, que fan l'anàlisi no solament singular, sinó polièdrica.

És així com el *boom* turístic, que es concreta a Andorra a partir dels anys 60, significa la desestabilització absoluta de les certeses seculares sobre el caràcter del sòl. Aquest passa de ser el suport indefugible de l'activitat bàsica de la societat, la producció alimentària i de matèries primes, a esdevenir, progressivament i de manera galopant, el suport també indefugible d'un procés constructiu desbocat. La qualitat del sòl quedava radicalment transformada, tant

com el seu valor en el mercat. El sòlid i perenne valor de les nissagues i unitats de producció familiars es converteix, tot d'una, en el més volàtil dels béns materials. El paisatge agrícola, les seves qualitats i les activitats corresponents, passen a ser, en molt pocs anys, una pura anècdota marginal. Cap reflexió ni actuació política posa el més mínim remei a la disbauxa territorial provocada, durant dècades, per una especulació immobiliària insaciable. La parcel·la és el producte més venut al país.

D'una banda, la transferència d'una part significativa de les millors terres de cultiu cap al sector immobiliari i, d'altra banda, la reconversió de generacions de pagesos cap al mateix sector o el del comerç, va provocar, amb l'ajut de la passivitat de l'Administració, un afebliment considerable del sector primari.

El cultiu del tabac, amb una repuntada equívoca, tant espectacular i febril com poc saludable, tot i significar una bona font d'ingressos per a algunes famílies i una certa contribució a la preservació de determinats paisatges agrícoles, no ha deixat de ser, amb totes les seves perversitats, un miratge de sector primari.

Si durant quatre dècades la tempesta immobiliària, que de moment no s'apaivaga, ha sotmès a una pressió brutal el paisatge i l'activitat agrícoles, sota els ulls indiferents de l'Administració, ara, quan aquesta decideix intervenir en l'ordenació del territori, ho fa oblidant el territori agrícola, del qual la Llei d'ordenació del territori i urbanisme, aprovada el 29 de desembre de 2000, no en diu ni una sola paraula. *Connais pas*. Continua estigmatitzant el sòl com a material urbà, suport d'activitats immobiliàries o infraestructurals, i beneint la disminució del sòl disponible del sector primari.

Tants i tan greus processos i despropòsits, encara que comentats de manera molt esquemàtica, poden arribar a fer pensar que el títol d'aquesta conferència és missió impossible. Fins i tot, que el mateix sector primari ja no pot tenir cap futur. Com he dit, considero el contrari i res millor que l'anàlisi d'una situació i del procés que l'ha determinat, per poder tocar de peus a terra i fer una passa endavant.

És evident que, perquè el sector primari tingui futur, cal en primer lloc que el seu territori no desaparegui. Si bé és cert que una part significativa s'ha fos sota el procés descrit, i que sobre moltes finques segueix planejant la voracitat immobiliària, també ho és que encara queden propietats agrícoles, tant en els entorns de proximitat dels nuclis habitats com fora d'aquests, que totalitzen una superfície important i que queden gairebé intactes els territoris comunals dedicats a peixenes.

És també evident que l'únic que pot garantir la preservació d'aquestes propietats, amb qualitats de vitalitat i dinamisme dignes, lluny de decorats paisatgístics, és el pagès. Ell és l'únic, en el marc legal i d'ordenament territorial actual, que té entre les mans la decisió última que el sector primari continuï pre-

La plana de Sant Miquel d'Engolasters i la vall central, amb Andorra la Vella i Escaldes-Engordany al fons.

sent i mantingui i incrementi la capacitat de perpetuar-se en el futur. Perquè aquesta decisió, que considerem fonamental per a la qualitat ambiental i de vida del país, es prengui de manera majoritària i, el que és més important, amb convicció, compromís i de forma voluntària, cal que el pagès se senti realment valorat i ajudat, sense discontinuïtats i amb eficàcia. Cal també que el resultat del seu esforç, els seus productes, mereixin el reconeixement dels circuits de comercialització i dels consumidors en general. Perquè aquestes condicions mínimes es donin, la intervenció decidida de l'Administració és fonamental.

Els últims anys, en el Ministeri d'Agricultura i de Medi Ambient es pot apreciar un canvi significatiu en la qualitat i en el sentit de les polítiques. L'escorxador, els certificats de qualitat de productes carnis, la reorientació dels ajuts, els estudis sobre el sector, en són un exemple i semblen anar en la bona direcció, induint efectes positius en les noves generacions de pagesos i en la valoració social d'aquest sector i dels seus productes. Aquest canvi, tot i ser important, continua sent, al nostre entendre, massa tímid i lent. Fa la impressió que estem davant d'un objectiu important del Ministeri, més que no pas del

Govern, amb totes les repercussions d'ordre pressupostari, de prioritats, de voluntats, de recursos, etc., que això suposa. Queden encara molts aspectes fonamentals pendents: la formació i la recerca, la diversificació, el foment de la transformació, la informació i la promoció... Amb tot –l'espai del qual dispo no permet profunditzar més en la qüestió–, aquesta reorientació de les polítiques permet imaginar futurs possibles.

Un d'aquests futurs, i no pas marginal, estic convençut que serà el futur cultural del sector primari. I això sense oblidar els aspectes centrals, econòmic, productiu i social, d'aquest sector que ha d'evitar les derives cap al folklorisme o l'anècdota.

El primer aspecte cultural del futur del sector primari serà el relacionat directament amb el territori, és a dir, el paisatge cultural que l'activitat agrícola i ramadera defineixen. Perquè ambdues activitats són també paisatgístiques i el pagès, en el sentit ampli del terme, és un artesà del paisatge. El paisatge és un fonament de la identitat, una referència social de primer ordre i, alhora, un mitjà de comunicació que singularitza la comunitat. Aquest paisatge, malgrat haver minvat en superfície, segueix mantenint en gran part, amb més o menys presència i vitalitat segons els casos, estructures i elements que el defineixen i caracteritzen: domesticació del pendent mitjançant les feixes, parets de pedra seca, bordes, cabanes i aixoplucs, camins i corriols, vegetació, cultius i animals. En conjunt, és cert, en un fràgil estat que permet, però, encara, imaginar futur. Un futur cultural basat en la revaloració dels continguts i de la significació cultural del paisatge agrícola, de cap manera nostàlgic o decoratiu i sí, en canvi, innovador, productiu i generador de qualitat de vida i reequilibri territorial. En aquest sentit, el sector primari esdevindrà no solament el conservador, i sobretot transmissor i propagador, de testimonis històrics i culturals essencials, sinó un protagonista de la imatge futura d'aquest país. La configuració del nostre territori i la densa plasticitat entre els paisatges urbans i agrícoles d'una banda, i, de l'altra, la gran importància i extensió de les pastures alpines en els paisatges *més naturals* d'Andorra, reforçaran el que acabo d'apuntar.

A mitjà termini, com a mínim, sembla improbable que canviï la condició d'Andorra com a destinació turística. Sembla, d'altra banda, incontestable que el turisme cultural, amb totes les tonalitats que aquests termes poden expressar, està en auge i tendeix a esdevenir un dels grans actius del mercat turístic internacional. Finalment, el producte derivat de l'aiguabarreig natura-cultura es percep com el que presenta més atractiu per al sector turístic arreu. Així les coses, no és difícil imaginar que el sector primari pot jugar a Andorra un paper rellevant en la indústria turística nacional. Aquest és el segon aspecte del futur cultural del sector. L'extensió d'aquesta intervenció no permet explorar totes les possibilitats d'aquest camp. Tanmateix, per a tothom pot ser fàcil imaginar les variades activitats i iniciatives que ofereix: hostaleria rural i restauració; pro-

ducció, transformació i venda directa de productes; visites guiades al patrimoni vernacular, als sistemes tradicionals o a sistemes innovadors i d'última generació; colònies per a infants; camps de treball per a joves tant en les àrees de l'activitat agrícola i ramadera com en la de restauració de paisatges; estades per a quadres d'empresa, i un llarg etcètera. A més, segons el dinamisme i la complexitat que vagi acumulant el sector, la possibilitat d'imaginar itineraris culturals basats en el sector primari és perfectament realista.

El sector primari és avui tan exigent i competitiu com qualsevol altre. Malgrat les seves arrels tradicionals, aquest sector està també, en l'actualitat, subjecte a la gran velocitat de canvi permanent de la societat i obligat, si vol sobreviure, a dotar-se d'una gran capacitat de reacció i d'adaptació a les noves situacions que l'economia, les polítiques i els moviments i gustos socials generen sense interrupció. Aquesta dinàmica exigeix un esforç important del pagès que, ineludiblement, esdevé també empresari. L'assumpció de l'evolució permanent dels processos, la implicació activa en les organitzacions sectorials, la formació continuada, la documentació, els estudis de viabilitat, la participació a fires i congressos, la interactivitat amb la resta de sectors econòmics, l'intercanvi transfronterer d'experiències, la comunicació i la imatge, són només alguns dels nous reptes i activitats que el nou pagès-empresari haurà d'assumir i que, sobretot, l'Administració haurà de promoure, incentivar i facilitar. Fent-ho així, ambdues parts contribuiran a enfortir el sector i a fer-ne completament creïbles, significatius i respectats, l'activitat i els productes. És clar, també competitiu. Alhora, estaran creant una renovada cultura agrícola i ramadera rica de tradicions i potent d'innovació, de rigor i de futur. Aquest és el tercer aspecte del futur cultural del sector primari.

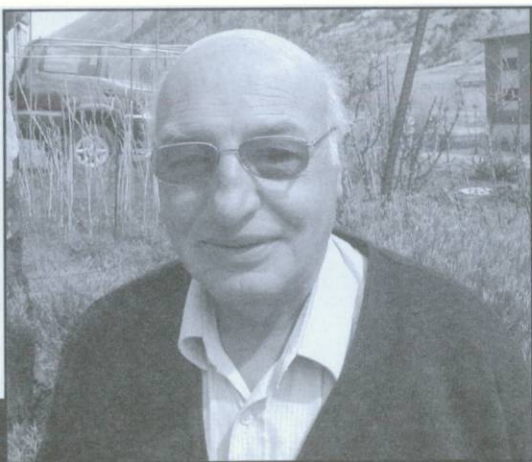
L'economia actual ha acabat amb l'hermetisme dels sectors tradicionals. La idiosincràsia d'Andorra i l'estructura agrària abonen aquest canvi. Més que potser en cap altre lloc, l'activitat agrícola i ramadera es complementarà i interactuarà amb altres activitats i sectors. El pagès-empresari serà, de fet ja ho és, algú que combinarà activitats diverses, fins i tot inversemblantment diferents. També ho podrà ser l'empresari-pagès. Això voldrà dir que una renovada cultura agrícola s'ha instal·lat i que, a través d'ella, es poden construir expectatives noves i sòlides, tant econòmiques com socials. Es pot imaginar futur per al sector primari. També futur cultural.

Joan Reguant i Aleix

*Arquitecte t.h. i sociòleg. President del
Comitè Nacional Andorrà de l'ICOMOS*

El passat, el present i el futur de la pagesia andorrana

Miquel Pujal i Trullà

La pagesia andorrana, des de principis del segle passat fins als anys trenta, just podia subsistir. A partir dels anys trenta, va haver-hi un canvi i es va moure més diner. Però, quan realment hi va haver el gran canvi, va ésser a partir de 1950, amb les mules, la llana de les ovelles i el negoci amb els països veïns (Ariège i Catalunya). A partir de 1975, és quan realment hi va haver la gran obertura, amb la signatura del primer contracte de tabac amb els fabricants, l'exportació de la trumfa de sembra i també la llet portada a la Seu d'Urgell. Tot això es feia d'una manera pausada i sense competència deslleial de part de ningú.

El present, el situaria a partir de l'any 2000, a causa de diversos factors. Les millors terres de conreu se les ha menjat el ciment. Hauríem de fer un gran esforç per situar-nos i decidir on som i qui som. Andorra, a igualtat de condicions, no pot competir amb ningú a causa de les característiques de les seves terres, petites i de mal conrear.

No hi ha futur per a la pagesia a Andorra, per diferents motius. Tots els sectors productius i econòmics es basen en la joventut: al país, n'hi ha pocs que vulguin continuar en aquest sector i els pocs que continuen es veuran obligats a deixar-ho aviat. El sector agrícola, com tots els altres, ha creat unes necessitats que difícilment podrem mantenir amb els ingressos que s'obtenen: manteniment de la maquinària, de la propietat, dels edificis... Això és inviable tenint en compte que actualment hem de competir amb la Unió Europea i, si no es projecta un gir de 180 graus dins el sector, les subvencions s'hauran de revisar i s'haurà de plantejar una política proteccionista. El pagès andorrà, des de sempre, s'ha sabut adaptar a les necessitats del moment, i avui encara estem capa-

citats per adaptar-nos i diversificar els cultius. Crec que ningú intentarà fer cultius complementaris sense que tinguem la certesa de comercialitzar el que produïm actualment, la qual cosa avui és impossible.

Miquel Pujal i Trullà,
*Pagès de cal Gené d'Arans, i antic president de
l'Associació de Pagesos i Ramaders.*

El futur del sector primari

Òscar Ribas i Reig

Per aproximar-nos al futur és útil analitzar el present. Seré breu perquè la situació és força coneguda per tots vostès.

Des de quasi bé sempre, el sector primari ha estat un sector autònom, en el sentit que la intervenció de l'Estat ha estat feble. I ha estat feble per la pròpia voluntat de gran part del sector, que ha preferit dur a terme una política pròpia i ha acudit a l'Estat excepcionalment, quan calia prendre mesures, les competències de les quals corresponien a les institucions públiques. Val a dir que el sistema ha funcionat, i ha funcionat bé fins avui, amb satisfacció per ambdues parts.

No és agosarat afirmar que, pràcticament durant la totalitat del segle xx, el monocultiu a Andorra ha estat el tabac, amb un marginal complement, durant un curt període, de la llet que s'exportava a les indústries làcties de la Seu d'Urgell, i que no va ésser específicament rellevant per a l'economia del sector.

Ha estat, doncs, el tabac, el primer i quasi exclusiu factor econòmic inducitor de l'economia agrària del Coprincipat. Per tenir una referència de la seva importància, vegem-ne algunes dades: l'any 1973, se'n produí, en la totalitat del territori, la quantitat de 303.900 kg que varen ésser adquirits pels industrials per una quantitat global de 50 milions i mig de pessetes. Aquesta quantitat en quilograms i preu es manté, més o menys estable, els anys 1974, 1975, 1976 i 1977. L'any 1979, fruit de l'aplicació del contracte del sector amb els fabricants, el valor de la collita assoleix la quantitat de 109 milions i mig de pessetes. La xifra puja cada any i arriba als 1.150 milions aproximadament l'any 1985, 3.160 milions l'any 1989, 4.600 milions l'any 1994 i 5.000 milions aproximadament l'any 1996.

En aquest punt, es produeix l'anomenada *crisi del tabac*, amb les conseqüències legislatives que vostès coneixen i que suposen una davallada global dels ingressos: s'estabilitzen en una quantitat entre 1.500 milions i 2.000 milions, segons la qualitat de les collites i la quantitat de tabacs exòtics importats pels fabricants.

Si relacionem aquestes quantitats amb el nombre d'empreses del sector, podem constatar la importància econòmica familiar dels implicats. És difícil fixar-ne el nombre per manca de dades objectives, però podem aconseguir una aproximació utilitzant les dades oficials de la Cambra de Comerç.

L'any 1997, el nombre d'empreses era de 93, i 84 l'any 2001. El nombre d'assalariats va passar de 199 l'any 1997 a 143 el 2001. Cal tenir en compte que no tots els membres de les famílies que treballen al camp estan inscrits a la seguretat social. A comptar d'aquestes dades poden fer-se una idea, encara que sigui llunyana, de la importància econòmica del sector primari.

Independentment de la qüestió purament econòmica, el sector agrícola ha suposat, per a l'Estat, una aportació de valors, de vegades insuficientment preuats per la societat civil. Com arreu del món, és un factor molt important per mantenir la imprescindible cohesió i estabilitat social. Per al nostre país, és un element de primeríssim ordre per mantenir la pròpia identitat, que perdem dia a dia. L'agricultor, arrelat a la terra, com els arbres a la vora del riu, és la seva defensa natural. Perquè s'hi ha guanyat la vida, ha estat un pal·liatiu als efectes dels errors comesos davant una incontrolada urbanització, a voltes aturant-la, a voltes retardant-la.

Fins aquí el passat. Quin és el futur del sector primari?

No hi ha res de més arriscat que preveure el futur, de manera especial per a algú, com en el meu cas, que no pertany al sector. Els agricultors són els que millor poden aproximar-se, o almenys intentar-ho, a endevinar el futur del sector en un *món canviant* a velocitats fins ara insospitades. El que sí que podem fer tots plegats, agricultors, empresaris i institucions, és un esforç per dissenyar, per al futur, el model en què caldria acomodar el sector. Per part meua, intentaré fer-ho, des d'un punt de vista personal, a partir de les meves poques o moltes experiències empresarials.

En primer lloc, cal constatar l'exigüitat del territori de l'Estat, i el no menys escàs territori agrícola no construït que hi resta.

En segon lloc, si no el primer, els valors útils a la societat civil que caldria mantenir i fins i tot ampliar i que el sector suposa: arrelament, identitat, defensa del paisatge i del territori, etcètera.

El tercer element a tenir en compte de cara a l'esdevenidor és la rendibilitat que, malauradament, tots els indicadors assenyalen que no canviarà a l'alça.

El primer element d'anàlisi ens situa en termes de temporalitat. És urgent que es prenguin mesures, començant per la conscienciació de la societat civil

de la necessitat del sector primari: no es tracta d'afavorir un sector determinat, en detriment d'altre o d'altres. El capital d'Andorra no depèn tant de la seva substància arquitectònica com de la bellesa de la seva natura. Per això, és absolutament necessari tractar el sector primari amb molta cura. Tanmateix, això vol dir que l'atractiu d'Andorra pot dependre exclusivament de la conservació del paisatge, en el supòsit que s'acompleixin les previsions de baixa del comerç i del turisme, a conseqüència de l'anivellament de preus que imposa la realitat que es diu Unió Europea. Caldrà invertir el binomi comerç-turisme per turisme-comerç.

Arribats a aquest punt, deixin-me fer un incís. Massa sovint, quan ens referim a l'economia global, confonem els termes de la motivació dels visitants, qualificant el turisme com el primer motor de l'economia andorrana. Per a qualsevulla anàlisi, aquesta confusió pot induir a errors de plantejament estratègics. No és el mateix que el foraster tingui per primer objectiu de la visita la compra, o fer turisme i, accessòriament, comprar. Els PIB, en cada cas, seran molt diferents.

Per consegüent, si, com he dit abans, la tendència cap al futur ha d'ésser el turisme com a primera motivació del visitant i el comerç l'accessòria, l'agricultura considerada com a *jardinera del paisatge* tindrà una importància cabdal.

Subratllo *jardinera del paisatge*, perquè l'acolliment generalitzat del concepte pressuposaria un notable canvi conceptual de la societat civil i, com a conseqüència, l'acció dels poders públics hauria d'ésser diferent. Fins avui, el sector primari ha estat tractat, per uns i altres, com un sector econòmic més, a voltes concurrent amb d'altres, a voltes neutral per a l'economia global de l'Estat. Crec que, a mitjà i a llarg termini, els agricultors hauran d'ésser tractats globalment o individualment. No com a sector agrícola, sinó com a jardiniers del paisatge, amb les derivacions que això suposa: importantíssimes subvencions per part de l'Estat. El model no seria original. Cal inspirar-se en Suïssa, on l'estatus de l'agricultor, pel tractament que rep del sector públic, s'aproxima més al de funcionari de l'Estat que al de productor de béns.

Confesso que aquesta afirmació pot sorprendre'ls: per això em cal remarcar que és una opinió personal que, en tot supòsit, caldria aprofundir.

Realment, no hi veig altra alternativa. Les proposades fins ara em semblen poc sòlides a mitjà o a llarg termini, malgrat que puguin ésser vàlides a curt termini. En tot cas, no ressalten el problema de donar la necessària seguretat a l'agricultor per estimular-lo a la inversió.

La solució més freqüent que es dona en els darrers temps és la d'anar a cultius alternatius al tabac. Aquesta solució, que teòricament podria ésser vàlida, i possiblement ho sigui a curt termini, no té en compte la rendibilitat a mitjà o a llarg termini. No considera la minipropietat com a estructura agrícola de l'Andorra d'avui, amb impossibilitat material d'engrandir els conreus, la qual

cosa encareix els costos de producció, en referència a altres agricultures concurrents. L'allunyament dels llocs de consum, salvat una agricultura de l'autoconsum, que suposa també l'encariment dels costos de transport, i la limitació dels conreus, en ésser l'agricultura andorrana d'alta muntanya, també són factors que limiten una adequada comercialització a preus de competència.

Per tenir una idea gràfica aproximada de quina seria la realitat d'avui, podem veure la situació i les possibilitats del sector més proper a les nostres fronteres: l'Alt Urgell i l'Ariège, amb millors condicionaments climàtics i propietats més extenses en el seu conjunt. Llur subsistència ve assegurada, en gran part, per les polítiques proteccionistes i de preus que segueix la UE. I a Andorra, avui per avui, aquest no és el cas.

No és el cas, ni és previsible que ho sigui a mitjà o a llarg termini. Es necessiten acords amb la UE, que és extremament proteccionista i s'oposa fortament a obrir-se a la competència de productes forans. I, en el supòsit, amb l'hipotètic acord difícilment s'eludiria el principi polític de la igualtat en el tracte fiscal amb els productes comunitaris i l'acomodació a la legislació europea (que sol introduir barreres tècniques) dels productes andorrans. Tot sumat, penso, faria difícil que els nostres productes fossin competitius en els mercats europeus. Em sembla obvi que no cal pensar en la comercialització en països tercers.

Resta la possibilitat de seguir potenciant, com s'ha fet amb la carn de qualitat, el consum interior. Però això sempre serà limitat. En tot cas, requerirà mesures proteccionistes que van contra la pròpia política de la UE per als seus productes i que, per tant, si s'implementessin, possiblement serien de curta durada per les hipotètiques pressions dels nostres veïns. Aquesta potenciació, efectiva a curt termini, no veig que pugui ésser considerada una solució a mitjà o a llarg termini.

Per acabar, els diré que sento no ésser més optimista ni poder oferir altres solucions alternatives a la de la forta subvenció estatal. Les coses són com són i no com voldríem que fossin. Àdhuc, que no tingui respostes alternatives no vol dir que aquestes no hi siguin. En aquest supòsit, seria útil que les parts implicades, amb l'imprescindible debat, comencessin a planificar aquest futur, avui per avui de totes maneres incert.

Òscar Ribas i Reig
Empresari i ex-cap de Govern

Programa

IX Jornades de la SAC

SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES

EL SECTOR PRIMARI A ANDORRA, TÉ FUTUR?

Dissabte 29 de novembre del 2003
Sala d'actes del Govern, a Plaça Casaldà
Andorra la Vella

Patrocini per

matí
de 9.30 a 13 hores

Coordenador: Jaume Tello i Torres

- **Obertura**
a càrrec de M. E. S. (Dip. ARN) i de l'ONGA (Associació d'Agricultors i Ramaders d'Andorra)
- **El futur de l'agricultura i la ramaderia com a sector productiu de l'economia andorrana**
Jaume TELLO i TORRES, enginyer agrònom i sociològic de la SAC
- **Del camp a la taula, la separació alimenta una responsabilitat compartida**
Josep Maria CASALS i ALÍS, cofundador i cap d'Innovació i Control de Qualitat de Salut a Bimbovi
- **Necessitats del sector primari i solucions**
Miquel FONT i PUIGCERBAL, pages de Casa Païsa del Rossell i conseller d'Agricultura del Govern de Catalunya
- **El turisme rural, una oportunitat per a Andorra?**
Joaquim ORRIS i PUIGRIBES, professor turisme en turisme rural i investigador
- **Present i futur del sector forestal a escala europea**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida
- **Producció de plantes aromàtiques i medicinals en zones de muntanya**
Enric MORE i PUIGOS, enginyer agrònom, Arca de Producció, Secretariat del Parc del Centre Botànic de l'Institut de Catalunya (IBANCA)
- **Diferències entre l'agricultura tradicional i l'actual**
Clement PALMERIA i TORRES, pages de Casa de Canillo i antics presidents de l'Associació de Pagesos i Ramaders
- **L'Associació per la Defensa de la Natura i el sector primari**
Jordi NICOLAU i VILA, biòleg i coordinador de l'entitat, dels fons de treball per a JON
- **Agricultura a Andorra avui. Una oportunitat en el futur?**
Adrià CASAL i DURÓ, enginyer agrònom
- **Pagesos i ramaders: una necessitat vital de el passat i una necessitat per a l'equilibri natural en el present i futur**
Pere TORRES i MONTELLA, pages de Casa Cau de Vila i president de l'Associació de Pagesos i Ramaders del Principat d'Andorra

• **Debat**
• Temps per donar

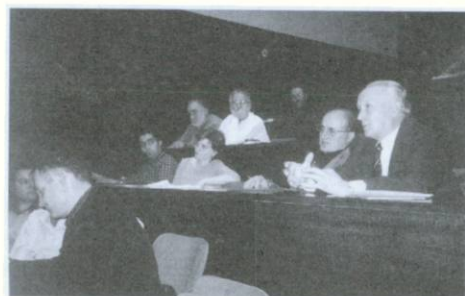
tarda
de 15.30 a 19 hores

- **L'agricultura avui a Andorra**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida
- **El paper del sector primari com a recurs per al turisme**
Enric MORE i PUIGRIBES, professor turisme en turisme rural i investigador
- **Manipulació, de qualitat i altres? No gràcies**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida
- **Agricultura de qualitat, perquè no a Andorra?**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida
- **El comerç de noves inversions a Andorra**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida
- **Viabilitat de l'agricultura ecològica**
Miquel FONT i PUIGCERBAL, conseller d'Agricultura del Govern de Catalunya
- **El comerç de bestiar**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida
- **Aspectes legals**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida
- **El futur cultural del sector primari**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida
- **El passat, el present i el futur del sector agrari**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida
- **L'ordenament del sector primari**
Enric Andreu ROURE i LLIBRE, director científic de l'Institut de Recerca del Centre per a l'Estudi i l'Ordenació del Paisatge i director del Col·legi d'Enginyers en Foresta de Catalunya i professor de Silvicultura de la Universitat de Lleida

• **Debat**
• **Cloenda**

Imatges de les Novenes Jornades de la Societat Andorrana de Ciències

DIARI D'ANDORRA 8 NACIONAL 25 DE NOVEMBRE DEL 2003

ECONOMIA

La Societat de Ciències analitzarà el futur del sector primari al país

Les Jornades tenen lloc dissabte vinent a Prada Casadet

T.P. Andorra la Vella

La novena edició de les Jornades de la Societat Andorrana de Ciències (SAC) intentarà respondre al tema de debat d'en-

guany, *El sector primari a Andorra, té futur?*, a través de l'opinió de 22 conferencians, que analitzaran l'evolució de les tres activitats del sector: la ramaderia, l'agricultura i l'explotació forestal.

El president de la SAC, Antoni Pol, i el coordinador de les jornades, Jaume Tilió, van justificar l'elecció de la temàtica per "l'actualitat" i pel "pau d'inflació en que es troba el sector". Pol va precisar que si aquestes activitats pateixen una davallada, la crisi en el ram podria ser "insuperable" o esdevindrà una activitat "irrecuperable". Segons Pol, la situació econòmica actual "és la mateixa que fa deu o quinze anys" i és el sector "més mal pagat" pel que fa als assalariats. Per això va fer una aposta per convertir "el sector primari en terciari", per assegurar-ne el futur.

Les jornades, que són de caràcter obert i gratuïtes, es desenvoluparan al llarg de dissabte vinent a la sala d'actes de Prada Casadet, des de dos quarts de deu del matí i fins a les set del vespre, amb un temps de descans al migdia.

Creade Andorra participa per vintena vegada consecutiva en la iniciativa, finançant l'edició

Tilió, Pampliega i Pol en la presentació. FERRANCO GALINDO

25/11/03

Baròmetre digital

ANTONI POL

La SAC dedica una nova edició de les jornades al futur del sector agrícola.

26/11/03

Anys XII • Número 4.240 DIUMENGE, 30 DE NOVEMBRE DEL 2003

Les Jornades de la SAC debaten el futur del sector primari

L'Associació de Pagesos carrega contra els plans d'urbanisme

Considera que no protegeixen l'agricultura i anuncia que presentarà al·legacions

Les Jornades de la Societat Andorrana de Ciències (SAC) sobre el sector primari van estar marcades per les crítiques de l'Associació de Pagesos i Ramaders als plans d'urbanisme perquè no protegeixen l'agricultura de la pressió immobiliària. El president de l'entitat, Pedro Torres, va explicar que ja s'han presentat al·legacions a Ordino i Andorra la Vella i que es farà el mateix a la resta de parròquies. La ministra d'Agricultura, Olga Adelluch, va parlar en el seminari de la posada en marxa del programa de la carn de qualitat i va insistir en la necessitat que els comuns repreguin el projecte de creació d'un consorci forestal.

PÀGINA 6

30/11/03

SECTOR PRIMARI

Els pagesos critiquen els plans urbanístics per la falta de protecció en l'agricultura

I Han presentat al·legacions a les ordinacions comunals de la capital i Ordino, i ho faran a les altres cinc parròquies

T.P. / Andorra la Vella. L'Associació de Pagesos i Ramaders va criticar els plans urbanístics perquè no han previst una protecció per al sector primari i, especialment, l'agricultura

davant la pèrdua del sòl en ser classificat d'urbanitzable. El president de l'entitat, Pere Torres, va anunciar que el col·lectiu ja ha presentat al·legacions als plans urbanístics d'Andorra la Vella i Ordino perquè

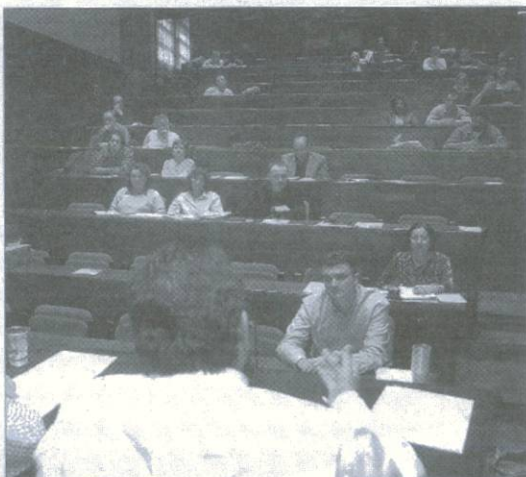
es tingui en compte l'activitat abans de l'aprovació de les ordinacions. L'entitat actuarà de la mateixa manera amb els altres comuns a través d'un model igual d'essencials per denunciar la problemàtica.

Un total de 18 ponents (dels 22 previstos) van analitzar el futur del sector primari que inclou l'agricultura, la ramaderia, la caça, la pesca i l'exploració forestal» en la novena edició de les Jornades de la Societat Andorrana de Ciències (SAC), que ahir va tenir lloc a la sala d'actes de Prada Casadet. La resposta unànime va ser que "sí", però la forma de supervivència va diferir bastant.

El secretari de l'Associació de Pagesos i Ramaders, Jaume Sansa, va plantejar on quedaria el sector primari si es desenvolupen del tot els plans urbanístics. Pere Torres també va explicar que els plans "bloquegen" l'avanç de l'agricultura i la ramaderia per les limitacions en la remodelació o construcció, per exemple, d'una quadra. Tanmateix, va apostar pel centre del tabac i la ramaderia com els dos pilars que mantenen el sector.

L'enginyer agrònom Alhorr Casal va denunciar, com van fer d'altres ponents i assistents, el "terrible handicap que suposa per al sector la pressió immobiliària, ja que posa en un conflicte d'interessos els pagesos i ramaders. El president de la SAC, Antoni Pol, va precisar que "s'ha de poder intervenir en els plans perquè són l'única clau per treure la pressió al sector". El discurs de l'enginyer superior forestal Jordi Palau, que no va assistir a les jornades, va apostar per eliminar la disposició transitòria número dos de la Llei del sòl perquè fa impossible el desenvolupament sostenible.

Davant una previsible disminució del turisme i l'anivellament del diferencial de preus, l'empresari i excaip de Govern Òscar Ribas va remarcar la necessitat d'una planificació i coordinació a mitjà o llarg termini per potenciar l'agricultura amb coordinació amb els altres sectors, especialment el turístic, per buscar "el model on acomodar el sector agrícola". Aquesta és una de les solucions plantejades per diversos ponents, és a dir, convertir el sector primari en terciari on tractar-se el medi natural com un atractiu o objecte d'oci pels visitants o introduir el turisme rural. Tanmateix, la ministra d'Agricultura i Medi Ambient va replicar que darrere de la Llei

Les Jornades de la SAC debaten el futur del sector primari a través de 18 ponents.

F. CAL INDO

Explotació forestal a càrrec dels comuns

Una altra de les qüestions tractades durant les Jornades de la SAC va ser l'explotació forestal com una de les activitats del sector primari. La ministra d'Agricultura i Medi Ambient, Olga Adellach, va instar les futures corporacions locals que sortiran de les començades el 14 de desembre vinent que "en un futur es plantegin els nous comuns per explotar conjuntament els boscos d'Andorra", ja que "en els darrers quatre anys no s'ho pogut fer".

Adellach va recordar que "fa temps els ens locals volien fer una mancomunitat per poder

Olga Adellach va instar les noves corporacions locals a crear una mancomunitat per gestionar i explotar els boscos

gestionar de manera conjunta" la massa forestal del territori nacional. A més, va precisar que "la majoria dels boscos són de titularitat i gestió comunal". De la seva banda, l'enginyer superior forestal Jordi Palau va apostar també per l'aprofitament dels recursos dels boscos per aconseguir la conservació del medi natural així com potenciar el turisme rural. També va remarcar la necessitat de signar el conveni del paisatge així com una llei paral·lela amb l'objectiu de aconseguir millores en el paisatge de les Valls i la preservació de la biodiversitat i de les diferents espècies.

d'agricultura hi ha una planificació per salvar el sector a través dels ajuts econòmics als agricultors del tabac o amb el programa de carenç de qualitat d'Andorra, que assegura la venda del producte en el mercat i una rendibilitat a les explotacions amb el valor afegit que proporciona

aquesta marca. Els ramaders van confirmar la readaptació pausada de la cubana gràcies a aquest programa.

Altres alternatives al monocultiu del tabac de les quals es va parlar van ser els conreus medicinals, l'agricultura alimentària, l'horticultura, solucions de

les quals es va tractar la viabilitat econòmica i l'adaptació a la climatologia i l'orografia muntanyenca. Tanmateix, tots els ponents van coincidir a impulsar la participació de les noves generacions en el sector terciari, sense el qual el futur ca planteja incert.

Les frases

"El sector, que s'ha de subvencionar i per això cal una conscienciació de la societat, s'ha de lligar al turisme a través d'una planificació a mitjà o llarg termini"

Òscar Ribas
Excaip de Govern

"La planificació ja es fa a través de la Llei d'agricultura, que proporciona un sistema de subvencions als ramaders per fer un servei al país amb els ajuts als plans de millora"

Olga Adellach
Ministra d'Agricultura

"Faig una crida als comuns perquè ens tinguin molt en compte abans d'aprovar els plans urbanístics"

Pere Torres
Pres. de l'Assoc. de Pagesos

"En els plans s'hi ha de poder intervenir perquè són l'única clau per poder treure la pressió immobiliària al sector"

Antoni Pol
President de la SAC

"Una de les funcions que ha d'exercir el sector és posar un fre a l'especulació del terreny i evitar el perill de la pressió urbanística de vendre quan les ordinacions comunals són insensibles a aquesta qüestió"

Albert Casal
Enginyer agrònom

25/11/03

NOVENES JORNADES DE LA SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES

El futur del sector primari, a debat

E. P.
ANDORRÀ LA VELLA

El sector primari, és a dir, l'agricultura, la ramaderia i la gestió forestal, serà motiu de discussió en les novenes jornades de la Societat Andorrana de Ciències (SAC). El títol original de la trobada és *El sector primari a Andorra, té futur?* i l'objectiu de la SAC és aconseguir que a partir

de les 22 ponències que s'han previst s'obtingui una visió global de les possibilitats del sector en una societat com l'actual.

El president de la SAC, Antoni Pol, va explicar que cal veure si l'actual crisi del sector és reversible o si continuarà decaient fins a desaparèixer. Les persones que s'encarregaran de les ponències i de crear opi-

nió seran representatives de tots els agents implicats: ramaders, agricultors, enginyers i experts en economia i els aspectes jurídics.

L'encarregada d'obrir les jornades, que es faran a Prada Casader dissabte, serà la ministra d'Agricultura i Medi Ambient, Olga Adellach. La cloenda la farà l'excap de Govern Oscar Ribas. ■

30/11/03

Societat

● **Temporada d'esquí.** Les estacions han ajornat l'obertura de les pistes fins al dia 3.

▶▶ Un telecadira.

● **Sector primari.** Vint ponents parlen de les perspectives de futur de la ramaderia i l'agricultura.

30/11/03

Més Notícies

|| **POLÍTICA** Pàgina 6

Casal i Cervós aprofiten el primer dia electoral per oferir el programa

|| **SOCIETAT** Pàgina 8

Les estacions d'esquí tenen previst obrir les pistes aquesta setmana

|| **SOCIETAT** Pàgina 8

La SAC debat el present i el futur del sector primari

Editorials

Agricultura i ramaderia

La SAC ha organitzat les novenes jornades de l'entitat i aquest any s'han centrat en l'anàlisi del present i el futur de l'agricultura i la ramaderia. El debat ha estat clarificador i a la vegada realista. És molt clar que el futur del sector primari depèn de l'especialització; el sector que va ser la base de la riquesa d'Andorra en una època no tan llunyana constitueix ara una part alternativa del progrés, que va per un camí diferent. La demostració més palpable és que la majoria dels terrenys agrícoles —més del 60%— siguin zones forestals i que del 1976 al 1996 es passés de 496 hectàrees urbanitzables a 2.300. Ara aquesta xifra encara és més elevada i amb vista al futur, segons com s'enfoquin els plans d'urbanisme, el creixement pot arribar a ser més salvatge. ¿Quina és la perspectiva? Els cultius intensius seran difícils i més competitius quant a preus. L'experiència de la carn de qualitat es mostra com un camí de futur important. Els cultius selectius han de ser l'altra branca i s'ha de saber triar quines han de ser les especialitats. El turisme pot ajudar l'àmbit rural si aquest sector accepta entrar en l'economia de serveis i establir una oferta alternativa a l'existent. Però per això hem de conservar l'ambient rural.

L'agricultura i la ramaderia són sectors econòmics que necessiten una revisió en profunditat

NOVENES JORNADES DE LA SAC

El futur del sector primari, a debat

o El 4% del sòl és agrícola, el 80% del qual està qualificat com a urbanitzable

ESTHER JIVER
REBECCA LA VELLA

Una vintena de ponents van exposar abans la seva opinió sobre el futur del sector primari. De tot el territori d'Andorra només el 4% és sòl agrícola, només es comptabilitza uns 3.000 caps de bestiar i els pagans ja tenen entre 60 i 80 anys. Les dades es van comentar durant les novenes jornades de la Societat Andorrana de Ciències, titulades El sector primari d'Andorra, el futur?

Cada un dels ponents va aportar la seva experiència per dibuixar una perspectiva global de l'assumpte. L'enginyer superior forestal Jordi Palau (no va poder assistir a l'acte i el

► Eva Moré parla de plantes aromàtiques, ahir.

BEATRIU GONZÁLEZ

coordinador de la jornada, Jaume TROLO, va llegir la seva ponència i va tractar el paper del sector primari com a recurs per al turisme. Un de la segona meitat del segle XX l'econ-

omia andorrana es basa sobretot en el sector terciari i s'ha abandonat progressivament l'agricultura i la ramaderia. La conseqüència, segons Palau, ha estat que gran part dels

terrenys agrícoles (el 60%) ha esdevingut forestal. La posició de Ferran GUYOT també assenyala que el país s'ajuga urbà i s'ha transformat espectacularment, ja que mentre que l'any 1976 hi havia 496 hectàrees urbanitzables el 1996 ja n'hi havia 2.300. Per Palau, una de les solucions és que els plans d'urbanisme no puguin qualificar tots els terrenys agrícoles com a edificables.

Una altra idea que va flotar a debat és que el turisme busca el tradicional paisatge rural de masurats que Andorra ha de recuperar. Per això va proposar que el sector primari no se centri només en el tabac i que es potenciés l'ecoturisme, ja que l'esquí podria entrar en crisi.

Entre d'altres ponents, hi van assistir Lluís de Govern Oscar JUBAS i el conseller general Francesc CASALS, que va explicar la seva experiència com a horticultor de roses. ■

L'ull distret

ALVAR VALLS*

LA ROSA DEL PS HA PERDUT LES ESPINES

J'entrevista, publicada ahir, amb el nou primer secretari del Partit Socialdemòcrata, Francesc Casals, confirma allò que ja es va poder observar durant el recent congrés: que el primer partit de l'oposició està consolidat i que de l'aparició de tendències n'ha sortit enfortit i no debilitat. Una bona notícia per a un sistema de partits que ha de poder oferir opcions d'alternança. La notícia dels darrers esdeveniments que han afectat el PS, però, ha estat la retirada de Jaume Bartumeu de la màxima responsabilitat gestora dins el partit, amb què es tanca un cicle, i, ni que el seu successor pertanyi a la mateixa tendència, ben segur que la substitució produirà efectes col·laterals en el si de la formació política. Un amic meu, amant de la ironia, em diu que és com si, de la rosa que constitueix el símbol del partit, se n'aguessin tret les espines i en quedés només

Que el nou primer secretari sigui conreador de roses és un luxe impagable

la flor amb tota la seva aroma. Un simit enginyós que pot tenir alguna relació amb la realitat, si es té en compte que Casals és un aplicat conreador de roses. I no pas al jardí de casa seva sinó a títol professional. Els qui van assistir a les darreres jornades de la SAC, dedicades al futur del sector primari, recordaran la seva ponència dedicada al conreu de roses en hivernacle a Andorra, en la qual el nostre home va il·lustrar els presents sobre aquesta dedicació poc freqüent a les terres pirinenques. No hi ha dubte, doncs, que el nou primer secretari no sols sabrà llimar les espines, sinó que emportarà el roser del Partit Socialdemòcrata amb les varietats productives i aplicarà els funcions més adequats. I pel que fa a la possible aparició de pugons i àcars, actuarà segons el màxim va dir en aquella ponència: «Amb els paràsits no hi val la prevenció, sinó l'observació permanent i la reacció immediata». Sigui com sigui, que el primer secretari d'un partit afiliat a la Internacional Socialista sigui conreador de roses és tot un luxe impagable per als seus militants. ■

*Escriptor.

DISTRIBUCIÓ GRATÛTA

Av. Príncep Benlloch, 30 - 3r pis - ANDORRA LA VELLA
Telèfon: 82 97 29 - Fax: 85 23 83
Adreça electrònica: sac@andorra.ad

Les escrites signen expressament i concisament l'opinió dels seus autors a títol personal, sense que la publicació en el butlletí EL SAC impliqui compromís.

Número 109 - NOVIEMBRE 2003

479 PPT BIMI I PPT INTERN DE LA SAC. DE DADA DADIÓ GRATÛTA I PERIODICITAT MENSUAL. RESTA OBERT A TOTS ELS SUBSCRIPMENTS I COL·LABORACIONS ANUNCIANT OPINIONS, ARTICLES O D'ALTRES FORMES DEL L'OTI I LES SEUS LECTORS. ACTUAR COM A CONSELL DE REDACCIÓ DEL BUTLLETI LA JUNTA DE LA SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES. PODRU MANDR LES VOSTRES LLETRES, ULLOUSAMHIS, SIGNARIS, AL LOCAL SOCIAL DE L'ENTITAT. PPTI CORREU MH I FAX O MHA D'OMREU LLECI HONG.

EDITORIAL

El futur del sector primari a Andorra

Ès per a tots nosaltres ben sabut que el futur del sector primari a Andorra, és a dir, l'agricultura i la ramaderia, és més aviat incert.

Bé, he de corregir, però, d'entrada aquesta primera reflexió, ja que mentre que per a la ramaderia el futur ja està obert, amb la realitat del segell Carn de Qualitat d'Andorra, pel que fa a l'agricultura el seu futur sí que és realment incert.

Aquesta situació d'incertesa ve donada per l'estat de monocultiu de l'agricultura andorrana, que si bé durant força anys ha suposat una rendibilitat econòmica molt gran, actualment va minvant cada any. I en conseqüència, cada any hi ha menys superfície agrícola conreada, i per tant, el benefici econòmic del sector es va reduint.

Atès que penso que la terra i el seu conreu són un bé històric, tradicional, de futur i sempre necessari, tant per als que en vivim com per als que no, cal mirar de trobar i posar en marxa alternatives de cultiu al monocultiu actual, tot i que potser serà difícil que donin la mateixa rendibilitat

econòmica. Però que es trobin i s'apliquin aquestes alternatives en depèn el futur de l'agricultura andorrana.

No serà gens fàcil, ja que l'orografia i el clima d'Andorra ja hi posen limitacions, però sí, per exemple, i sobretot a les parròquies baixes, ja s'havia cultivat vinya, per què no se n'hi pot tornar a conrear?

Ès aquesta inquietud palesa en aquestes línies la que ha dut la Societat Andorrana de Ciències a tractar i estudiar el futur del sector primari a Andorra, dins el marc de les noves Jornades de la SAC, que tindran lloc el dissabte 29 de novembre, i la meua modesta intenció en aquest escrit no és cap altra que començar a reflexionar sobre aquest tema i servir alhora de punta de llança per a la presentació de les esmentades jornades.

Jaume Tilió i Torres
Vocal de la junta de la SAC

núm. 109 - 11/2003

El sector primari a Andorra, té futur?

La resposta a la qüestió plantejada per la Novena jornada de la SAC, realitzada el 29 de novembre del 2003, va ser totalment positiva, si bé amb tots els possibles i imaginables matisos.

Extensa i completa va ser l'aportació realitzada pels ponents i dinàmics i enriquidora foren els dos debats que es van produir al final del matí i de la tarda.

En conclusió es pot dir que hi va haver coincidència que el sector es troba en un moment delicat i decisiu per al seu futur:

- que el sector és, per ell mateix, el de més baixa renda de tots els sectors econòmics;
- en la condició estratègica d'aquest sector per a la resta d'activitats econòmiques relacionades amb el territori;
- que el sector se sosté majoritàriament en el monocultiu del tabac i cal preparar-se per a la reducció futura d'aquest àmbit;
- que l'àmbit de la ramaderia s'ha aconseguit redreçar tot i ser encara poc important;
- que cal ampliar les activitats del sector a quatre àmbits avui marginals i amb possibilitats de creixement importants com l'agricultura de l'alimentació, l'agricultura de conreus alternatius o complementaris, flors i jardineria, plantes medicinals..., la producció forestal tant de fusta com de productes lligats al bosc (bolets...) i finalment

Oliga Adellach, Jaume Tiris i Josep M. Casals durant l'inauguració.

l'activitat relacionada amb el manteniment i la gestió del territori de propietat pública (comunal o de quart) que és del 92 al 94% del territori total del país, des de la seva percepció com a paisatge i entorn natural que ens acompanya i permet el desenvolupament de la resta d'activitats que es recolzen sobre el territori (des del turisme, fins a l'habitatge);

- que cal fer un bon encaix del sector dins dels actuals plans d'urbanisme en elaboració;
- que s'ha de modernitzar el sector i dotar-lo de mitjans i una estructura més elàstica que permeti l'entrada al mateix de les noves generacions;
- que cal veure el sector en relació íntima i directa i complementària amb el sector terciari, i
- que cal l'elaboració d'un pla estratègic específic i global.

Antoni Pol
President de la SAC

IX Jornades de la Societat Andorrana de Ciències

El futur del sector primari a Andorra a debat

34

Esport

Les perspectives de desenvolupament de l'agricultura, la ramaderia, la caça, la pesca i l'explotació forestal del Principat fan necessària la introducció d'alternatives a les produccions tradicionals i la participació dels joves.

Un total de 18 ponents van analitzar el futur de l'agricultura, la ramaderia, la caça, la pesca i l'explotació forestal a Andorra en la novena edició de les Jornades de la Societat Andorrana de Ciències (SAC), que es va celebrar el passat 29 de novembre a la sala d'actes de Prada Casadet, coordinada per l'enginyer agrònom Jaume Tillo i Torres, vocal de la junta de la SAC.

Com en anys anteriors, la jornada comptava amb el patrocini del Ministeri de Cultura del Govern d'Andorra i Crèdit Andorrà.

Les diferents ponències van tractar les perspectives del sector des dels més variats punts de vista, que anaven des de la seguretat alimentària als cultius medicinals o

de la indústria forestal fins a la compatibilitat de l'agricultura amb el turisme.

Canvis necessaris

La jornada va començar amb una intervenció de la ministra d'Agricultura i Medi Ambient, Olga Adellach i Goma, que va parlar de la importància de l'agricultura i la ramaderia com a sector productiu desitjat en l'economia andorrana i els canvis que cal fer per a la seva evolució.

Com a dades bàsiques introductòries per analitzar les perspectives del sector, es va fer esment que només el 4% de tota la superfície del Principat és sòl agrícola, mentre que el paisatge urbà s'ha transfor-

mat espectacularment, i de les 196 hectàrees urbanitzades l'any 1976, vint anys després s'havia passat a 2.300. D'altra banda, una bona part dels ciutadans dedicats a les tasques rurals ja tenen entre 60 i 80 anys i la cabanya de bestiar andorrana és d'aproximadament uns 5.000 caps.

La majoria dels ponents van coincidir en la necessitat de conciliar els plans de terres urbanitzables, perquè no suposin una trapa per al necessari desenvolupament agrari. L'enginyer agrònom Albert Casal va remarcar el "terrible handicap que suposa per al sector la pressió immobiliària, ja que posa en un conflicte d'interessos els pagesos i ramaders". El president de la SAC, Antoni Pol, va dir que "s'ha de poder intervenir en els plans perquè són l'única clau per treure la pressió al sector".

L'excap de govern Oscar Ribas va prevenir d'una previsible disminució dels ingressos per turisme, tot assenyalant la necessitat "d'una planificació i coordinació a mitjà o llarg termini per potenciar l'agricultura" en col·laboració amb la resta de sectors i especialment el turístic, per tal de trobar "el model on acomodar el sector agrícola". En això van coincidir altres ponents, per als quals el turisme rural és una possible via de conciliació d'interessos.

Olga Adellach, ministra d'Agricultura i Medi Ambient

Un moment de les Jornades de la SAC.

Marca de qualitat

Per la seva banda, la ministra d'Agricultura i Medi Ambient va explicar que en la Llei d'Agricultura s'han previst tot un seguit de mesures per afavorir el sector agrari a través d'ajudes econòmiques als cultius de tabac o amb el programa d'incentiu de la producció de carni de qualitat i d'altres productes de denominació d'origen Andorra, la qual cosa n'assegura la venda en el mercat i una rendibilitat de les explotacions amb el valor afegit que proporciona la marca. Els ramaders van confirmar la recuperació de la cabanya andorranca gràcies a aquest programa.

Tanmateix, tots els ponents van coincidir en la necessitat d'impulsar la participació de les noves generacions en la producció agrària, ja que sense elles el futur es planteja incert. També hi va haver coincidència a l'hora de defensar que el desenvolupament del sector depèn en gran part de l'especialització en sectors de producció diferents, que obrin mercats no tradicionals.

Entre les alternatives a l'actual monocultiu del tabac es van esmentar els cultius de plantes medicinals, l'agricultura alimentària o l'horticultura, alternatives de les quals se'n va analitzar la viabilitat econòmica, l'aplicació d'habilitats i la problemàtica relacionada amb l'adaptació d'algunes varietats a les condicions climatològiques i orogràfiques del Principat. ■

IX SAC Conference

A total of 18 speakers took part in analysing the future of Agriculture, cattle raising, hunting, fishing and forestry in Andorra in the Andorra Society of Sciences Conference (SAC). Just as in previous years, the conference was sponsored by the Ministry of Culture of Andorra and Credit Andorra. The conference began with an opening speech from Minister of Agriculture and Environment, Olga Adellach, who talked about the changes which are needed for its development.

Basic information was presented such as the fact that only 4% of the surface area of Andorra is dedicated to agriculture. On the other hand, many of the population whose livelihood comes from the land, are now between 60 and 80 years old. Former Head of government Oscar Ribas predicted the need for a "medium or long term plan and coordination to promote agriculture". For his part, the Minister of Agriculture and Environment explained that the Law of Agriculture has predicted a series of measures such as economic aid or an incentive programme towards the production of quality meat and other local products in Andorra. The cattle farmers confirmed the recovery of the cattle rearing in Andorra thanks to this programme. At the same time, the speakers coincided in the need to foster participation of new generations in agriculture.

PAG.

35

Febre

El
sector
primari
i el turisme

Govern d'Andorra
Ministeri d'Educació,
Cultura, Joventut i Esports

Crèdit Andorrà

al vostre servei i al servei del país